

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Csontos János, Horváth Antal,
Kalász Márton, Kő Pál, Nemes Attila,
Salamon Konrád, Szakály Sándor, Vasy Géza

Főszerkesztő: Oláh János
E-mail: foszerkeszto@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7035

Olvasószerkesztő, próza: Biró Gergely
E-mail: proza@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7031

Tanulmány: Rosonczy Ildikó
E-mail: tanulmany@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7033

Vers: Szentmártoni János
E-mail: vers@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7032

Nyitott Műhely: Ekler Andrea
E-mail: andrea.ekler@gmail.com

Európai Figyelő: Falusi Márton
E-mail: europeanobserver@magyarnaplo.hu

Könyvszemle: Erős Kinga
E-mail: kritika@magyarnaplo.hu
Mobil: (70) 388-7030

Tördelőszerkesztő: Molnár Csenge-Hajna

Borító: Zách Eszter

Ügyműhely: Cech Vilmosné, Nagyné Nespor
Gabriella, Szentmártoni Anikó
E-mail: adminisztracio@magyarnaplo.hu

Terjesztés: Zsiga Kristóf
E-mail: elofizetes@magyarnaplo.hu

A szerkesztőség címe (Írott Szó Alapítvány)

1092 Bp., Ferenc krt. 14.

Levelezési cím:

1450 Budapest, Pf. 77.

Számlázási cím: **1062 Bp., Bajza u. 18.**

Telefon/fax: **413-6672; 413-6673**

Szerkesztőségi mobil:

(70) 388-7034

Központi e-mail címünk:

info@magyarnaplo.hu

Elérhetőségünk a világhálón:

www.magyarnaplo.hu

Kiadja az Írott Szó Alapítvány (1092 Bp., Ferenc krt. 14.) és a Magyar Napló Kiadó Kft. (1062 Bp., Bajza utca 18.). Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt. (1097 Bp., Táblás u. 32.) Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1080 Bp., Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknel, emailen (hirlap@posta.hu), faxon (303-3440) egy évre 7390 Ft, fél évre 3870 Ft. További információ: 06-80-444-444 Külföldi előfizetés: a szerkesztőség címen. Az előfizetési díj egy évre postaköltséggel együtt 60 USD vagy 50 EURO, mely átutalható a UniCredit Bank Hungary Zrt. (1065 Bp., Nagymező utca 44.) 10918001-00000421-10290001 számú számlára, vagy bankcsekkben elküldhető a szerkesztőség címére. Nyomda: Pannónia Print Kft. (1139 Bp., Frangepán utca 16.)

Meg nem rendelt kéziratot nem örzünk meg és nem küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válszborítékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány kérhető a szerkesztőségben.

Címlapon:

Molnár Vilmos

(Bakos Zoltán felvétele)

Alig negyven éve még szüleitől, nagyszüleitől, legszűkebb környezetétől tanult meg beszélni a gyermek. Ez a szülőtáj lehetett bár a Kárpát-medence több államában is, már az első hangzókkal, szavakkal magához kötötte a beszélni kezdőt: amit tanult, ott és csakis ott lehetett megtanulnia. Másként jellemezte meg szülőttét a Jászság, a Kunság, Szatmár, Bácska, a Palócföld, Csongrád, Vazs megye vagy Erdély.

Manapság – ha idegen környezetben találkozik egymással – gyermek és fiatalabb felnőtt egyaránt úgy szólal meg, mintha a kereskedelmi televíziók képernyője vagy a rádiócsatornák hullámai lettek volna dajkái. Ahogy az öltözködés divatja, a beszéd is uniformizálódott.

Önként, sőt, saját költségén egyenruházódik, egyengondolkodik és egyenbeszél a globális világ polgára. Inkább szolgálja.

Pedig a földrajzi térségeinkhez (nemzetségeinkhez?) kötődő tájnyelvek anyanyelvünk aranytartalékai, sok, a közbeszédben fennmaradtnál régebbi elemét őrzik ma is: az állandó értékekre, a létfenntartás ősi eszközeire vonatkozó szavainkat, a mesterségeknek, a természeti jelenségeknek stb. neveit. Megőrizték az írásbeliségbe át sem áramlott hangzókat és grammatikai sajátosságokat is.

A magyar népesség hatvan százaléka, a határon túli magyarság csaknem száz százaléka ma is első anyanyelveként szülőkönyvezete tájnyelvét beszéli. Ennek a kincsnek a sorsa ősidők óta a fiataloktól függ: csak ők őrizhetik meg és adhatják át majdan gyermekeiknek.

Mi lesz, ha fiatalságunk az amerikai slágerek lejtését utánozva akar magyarul is beszélni, és minden második szava egy elrontott idegen szó lesz? Ha csak azt a furcsa csipogást, hadarást, éneklést tartja vonzónak, amit a virtuális térből hall? Ezért szüleit, nagyszüleit, gyermekkorá szereplőit lenézi (noha minden ízével, adottságával belőlük vétetett), és őszinte pillanataiban alacsonyabb rendűnek érzi önmagát is?

Régóta ismerős és megválaszolt kérdés ez, mert mindig voltak hatalmasok, akikhez hasonlítani szeretett volna a hatalom nélkül élő: „Minden ország, amely meghasonlik önmagával, elpusztul, és ház házra omlik”.

Az Írók Alapítványa második esztendeje tájnyelvi vetélkedőket szervez fiatalok számára, hogy tudatosítsa bennük az általuk is beszélt „első anyanyelv” értékét. Hogy tudatosítsa: miben különbözik ez az irodalmi nyelvtől és a rádiókban, tévékben használttól, de azt is, hogy ez a különbözés érték. Ne tartsák primitívnek, „bunkónak” a tájnyelvet beszélőket, legyenek tudatában annak, hogy az átlagnál többet tudnak. Ismerjék fel, hogy a tájnyelv is összeköt minket sok száz előttünk járt nemzedékkel, akiknek az életet köszönhetjük. Tudják, hogy a tájnyelv megőrzését a maga eszközeivel segítenie kellene az oktatásnak, a közművelődésnek és a médiának is. Tudják, hogy megengedhetetlen, hogy a magyar médiában szinte kizárólag a kabarékban kapnak helyet a tájnyelvet beszélők – jobban mondva a gúnyképeik.

Eddig tizenhét erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és magyarországi iskola csapata vett részt nagy jó kedvvel, sok jó ötlettel, a maga tájnyelvét ügyesen használva a tájnyelvi vetélkedőkön, és törte a fejét azon is, hogy lehetne megmagyarítani a nyelvünkbe folyamatosan beáramló, sokat használt idegen szavakat.

Mezey Katalin

Mezey Katalin: <i>Nyelvünk aranyfedezete</i>	1
LÁTHATÁR	
Ágh István: <i>Mocsoda nyári nap!</i>	3
Koncsek József: <i>Sakktábla, pár női papucs...</i>	4
Kalász Márton: <i>(Vadon); (Nonnenwerth)</i>	6
Jókai Anna: <i>Az „éltető eszme”: Széchenyi halhatatlansága</i>	7
Tornai József: <i>A kozmikus haza</i>	8
Miskolczy Ambrus: <i>Kazinczy és Széchenyi</i>	9
Sipos Lajos: <i>A szépiró Kazinczy (Néhány megjegyzés a Pályám emlékezte című munkáról)</i>	12
Horváth Jenő: <i>Időmolekulák; Hűvös hűtlenségben; Stigmák közt</i>	17
Lázár Bence András: <i>Egy külváros alakjai</i>	18
Jakab-Köves Gyopárka: <i>Roncsok közt</i>	19
Necz Dániel: <i>Féltestvérek; Tűz hava; Apa</i>	22
Barna T. Attila: <i>Házkutatás; Nagyanyám megmenti a Junoszty televíziót</i>	23
Tompa Zsófia: <i>Álmok maradéka</i>	24
Oroszi Zsuzsanna: <i>Staffirung</i>	25
Fehérvári Balázs: <i>A hegedű</i>	27
Varga Kriszta: <i>Férfi</i>	28
Hamana Zsolt: <i>A kiválasztott</i>	29
Dudics Emese: <i>Nekrológ</i>	30
Kósa Sándor: <i>Rekonstrukció</i>	31
Bácsi István: <i>A király és a rozmár</i>	32
Deme Tamás: <i>Metró-esemesek</i>	33
Pálfi Ágnes: <i>Búcsúverstan</i>	34
Vasi Ferenc Zoltán: <i>Álomelőttes; Mária</i>	35
Türjei Zoltán: <i>Csak az ablakban láttam</i>	36
Berta Zsolt: <i>Kalef</i>	37
NYITOTT MŰHELY	
Borsodi L. László: <i>„A dolgokra való rácsodálkozás” (Beszélgetés Molnár Vilmossal)</i>	45
EURÓPAI FIGYELŐ	
Alina Kochańczyk: <i>A vidéki lét tájai (Gondolatok Marek Danielkiewicz lírájáról)</i> (Szenyán Erzsébet fordítása)	54
Marek Danielkiewicz: <i>Canterbury mesék (7); A srác fényképe 16. születésnapján</i>	56
<i>Elégia Adam Falkiewicz zeneszerző (1980–2007) eltávozására; Búcsú Orfeuszról</i> (Kovács István fordításai)	57
KÖNYVSZEMLE	
Soltész Márton: <i>A felejtés mint konstrukció, dekonstrukció és revízió (Deák László: A felejtés angyala)</i>	58
Kelemen Lajos: <i>Egy magyar amerikai magyar leckéi (Nagy Károly: Amerikai magyar szigetvilágban)</i>	59
Urbán Péter: <i>Három regény (A Magyar Napló Kiadó és az Írott Szó Alapítvány regénypályázatának első három díjazott kötetéről)</i>	61
Zsille Gábor: <i>„Látja, hazatértem” (Kalász Márton: Berlin – zárt övezet)</i>	64
Széles Klára: <i>Albert Zsuzsa legendás legendáriuma (Albert Zsuzsa: Irodalmi legendák, legendás irodalom 6.)</i> ...	66
Bakonyi István: <i>In Memoriam Szopori Nagy Lajos</i>	69
<i>Szerzőink</i>	70

Számunkat Árkossy István grafikáival illusztráltuk

ÁGH ISTVÁN
Micsoda nyári nap!

*Szeszélyes nyár! – az üdülők ellenére
 tört ki a vihar, napokig esett az eső, ma meg
 itt a kánikula, hát akkor gyerünk a Dunára!
 türelmetlen gyülekezetben állunk,
 hogy átvigyen a komp, émelygünk már
 a forróságban, még a bogár is irigyelni való,
 pontosan akkora menedék jut a fű alatt,
 mint a villanydúc árnyékában,
 gyerünk a kompra! a szovjet katonai teherautó,
 és a magyar muraközi-lovas speditőr
 fogat között külföldi kocsik, mivelünk
 szigetelve, s a rakomány süllyedésétől félvén
 jutunk a túlsó partra, izgalmak utáni
 megkönnyebbüléssel nézem a pompás, heverő
 testeket, akik oly öntudattal vetkőztek ki magukból,
 mintha sohase viselkedtek volna másképp,
 csak így a visszanyert alakot nyújtóztatva.*

*Csodálom a kajakozó Faun magabiztos csapásait,
 s ahogy kiköt egy bokorra, s szökkenve pakolgatja
 ki sátrát, s egy óra múlva, a függőlegesre tartott
 horgászbottal kirántja a süllőt a fényen át,
 remek! gondolom, ez az igazi!
 de én, szánalmas nyaraló, ebből is verset írnék,
 bár úszni sem tudok, és a kétséges versekért
 annyi mindent elhanyagoltam, állandóan figyelve,
 mint most a kartempót, cigánykereket, csajozást,
 hogy majd meg tudjam írni a fürdőruhás nőt,
 a folyamat, de leginkább a vízisíző angyali eleganciája
 illetve egész költeményt, ahogy kifeszített lábára
 hajlítja törzsét, láthatatlan kötélén, s a horgász
 komótosan készülődik a strandolóktól távolabb,
 követhetném különben, zsinórt ereszt, horgot vet
 és tűnődik, majd csak rákap a ponty, balin,
 compó, netán a süllő vagy a fél méteres csuka,
 így lesz ő is a versnek megnyugtató fogása,
 akitől idevalósi a víz, s ellenségem hovatovább
 a karsú szép sirály, a fejedelmi halászsas,
 mikor lecsap és elragadja előlem is a zsákmányt,
 hogy soha senkinek ne akadjon horogra,
 mint ez a csodás augusztusi nap.*

(1980/2009)

KONCZEK JÓZSEF

Sakktábla, pár női papucs...

Telefonbeszélgetés részlete a 80-as évekből:

„Megint a rehabon vagyok. Sajnos ráíttam. Hívsz majd?”

(1) Itt hagyott valamit

*Nem vágyakozható romlottság, a penész göncei, a fütetlen szoba:
letagadható, amikor fénnel csordul kinn az utca,
halomban könyvek, borospohár, vörös por az alján, ez a szellemi kaland szálloda,
sakktábla, pár női papucs, epikus részleteket lakott emlékek cucca,*

*gyűrt lepedő, összefacsarodó, mint a bohóc vizes zsebkendője,
egyetlen csavarintásra emberszag záporozna belőle vagy könny,
zöldes szőrű sportcipő, ballábas, aztán zsebrádió, egyelőre
még az is lehet, hogy egykori gazdája visszajön,*

*hogy magával vigye a kiválasztott hangokat, az éteri zenekarok
szimfóniáit, a jó hangulatú éjszakai szabadságdáridók
féktelen nagy tereit, a csendbe marokba fogható
üveggömb-mindenséget, akár ezt a zsebrádiót,*

*mert a ház mindegyik lakója itt hagyott valamit,
akár vándor az útszélien keresztbe rakott faágakat, egymásra tornyozott köveket,
habár az, ahol most él, szikrázó nyári fogsorokkal virít,
de „magamból ott még egyszer valamit majd visszakövetek”.*

(2) Ketyeg a tájban, ember...

*Ölelésembe játszaná át a sikongó nőtestet is, de mindegy.
Újra meg újra fölfelé szökik, hajlandó hajlani is,
vagy betölteni komolyan veendő önmagát szelindek
kaffogással, esetleg az említett sellővel, aki flitter nélkül is hamis*

*hóolvadás-szagú vallomásokban élvez, hogy a vállaim eláznak,
mert emez bármivel helyettesítené magát a saját szelleme helyett,
hogy nyugodtan lófrálhasson a gazos tereken, a tenyere versvázlat
szerkezetével halászni a levegőt, elkapni valamely meleget,*

*mely a visszahozhatatlanból szakad föl, mint fülledt fű alól a gőz
a hideg vonalkázott merev fűzetébe írott kipárolgás,
ám látható hiszen, hogy mennyi-mennyi minden nem volt ez az ősz
sem, tere kerítetlen, bejárata képzelt kapuvascsikorgás.*

*Csak azt hajlandó tudomásul venni, hogy neki altatókat írnak
a kései időben utolsóként elrepülő fecskerajok az égen,
s ő egyik lábáról a másikra állva ketyeg, ember, tenyere papírlap
egyformán képzelet magát mind a kettőnk légyhessentető történetében.*

(3) Féktelen törvény

Az elküldött barát a saját lelkesedéseiben lévő, akinek kasztja még varázsegyenlítőt rajzol örökre becsapott múltunk köré: de ő támadó leheletével az idomba mért konkrétumokat rohasztja, és meghosszabbít egy délkört, merőlegesen áll az, mint valami indiai varázslat-kötél,

mert neki ott talán tűzfarkú madarak sercegnek, mítoszi egység a létezőkben, hiába lát a bucskázásra meredő mutatóujjakat, hangja felszökell a palackokból, vádló bénasága hogy jobban kitessék, ő volt az én elküldött barátom, lelkesedése idegbénultja, rokkantja csak.

Jártam én nála a fekete házban, ahol fekete az ital, a fog, hát fekete a beszéd is, ámde egymást nem ámitják a testvérek, egyetlen mámoruk a presszókávét, mely fél-literszám az arcukba párolog, és gyilkos csempész lenne a reflexeiket tápláló könyörület, mert számukra a szesz méreg.

Ő volt az én hazug ifjúságom, a mesékbe üldözött fiú, a tényeket újján kulcskarikaként pörgető féktelen kísértés-törvény, aki deliriumban meg tudja tenni, hogy egyszerre kettővel lép, nem csupán lép, lépeget, hóna alatt két mankóval, a megvalósult ígéretés örök földjén.

(4) Idegen otthonom

Ez az elhagyott ház, a szellőztetni ritkán kinyitott ablakokkal, amelyeket kívülről a por pikkelyesen lep be, és a függönyök mögött mintha titok rejtőznék, gondolom magam is, amikor, néha, amikor

izgatottan csörögve a kulcsaimmal a megfelelő cakkos tollút fogom kézbe s óvatosan illesztem a zár vékony kürtőjébe, és hogy ajtó tárul, hófehér konyha bukkan elő mintha nem itthon, mint aki lopni hazajár,

de sötétben a villanygombok kattánása nélkül is székháton, asztallap szélén fut tenyerem, féléves újságokat érzek, mint akkoriban, amikor éjfél tájban a güris nappalokból éjszakákba érő lázaim után kutat

az emlékezet botorul: én meghaltam itt, a nyirkos könyvlapok, a vályogszagú ház, az elérhetetlen boldogságra kiméretett pár légköbméter idegen otthonom konkrétsága, elgondolkodtató létállapot, mely van, talán éppen attól, hogy ő sem törődik a saját nemlétével.

KALÁSZ MÁRTON

*(Vadon)**Rade Petković emlékének*

*Fogytán – temetőkre rontani lehetett?
 Félelmet, fönt nevet: merő e burján
 mi, ahány hajlaton. Nevet mormolva: nagyapám –
 mintha ott állnék, „sírkő, hő; s híját ne”,
 mutatván ki; fiúsan, gúnyosan –
 Gott, ki merje, távol gout, mondani.
 Magán hunyorgó – rég: apán
 alkat kint fogva; tovább hamarabb világ vitt.
 Fogytán – kisebbség? Kirill, már halottunk
 sírján más, étke: hiún, holt téli nap – víve ki.
 S világgal, méccsel – legszegényeink,
 tudva; ne mécsvilág, fogytán lopóddzam
 szemlélkedve homloktól halmaig. Vadon, méltó éjfele lett –
 fogytán? Fog ma burján bölcs telkén. Le név tétetett.*

(Nonnenwerth)

*„Szellem-oligarchánk”: véletlenül,
 hisz tudjuk, e fogalmat, kint ejthette meg?
 Körjáték derűvel, halkán – Nonnenwerth: Rajna, szigeted
 tombolt, e dalárdák, élvek, („fatal”),
 körben hangoltak. Liszt a zongorán
 főntről is jól hallva, a kezdő
 hangot mindig úgy adta meg, s mintha tűnődve
 csupán, rá is, kis kegyeszerű szép ütemet – beléphetett
 bárki méltósággal, ma épp csak bölintott, s madame,
 Lisztre féltékenyen, ismét: ha ott sejthette meg.
 Rajnai dal dülta szokott váraink, s üde hegyeket,
 „szellem-oligarchánk” aznap: (ha úgy volt,
 hogy nem jött) – bárki vélhetett.
 Margarethe von Cordier, lánya – valahonnan „gyanít mind nevet”.*

JÓKAI ANNA
**Az „éltető eszme”:
 Széchenyi halhatatlansága**

„Az idő több, mint pénz” – a politikai törekvéseiben lassan elmagányosodó Széchenyi fogalmaz így, ilyen tömören, 1845 után. Ezzel tagadja a részvétlenek öngazolásra szolgáló nyegle közhelyét, amit napjainkban is könnyedén odavetnek: „Hja, az idő pénz!” Nem érünk rá a testi-lelki nyomorúságban vergődő embertársainkat meghallgatni, csitítva saját életsodrásunkat. Figyelni egy nemzet akadozó ritmusú szívdobbanását, diagnosztizálni a bajt, és a gyógyítást felelős terápiával vagy radikális beavatkozással megkísérelni. Hiszen „hajtani” kell. Gyűjtögetni, ügyeskedni – már akinek sikerül. Siklani a felületen, a gonosz hátszeleknek is örvendezve, ha éppen a silány versengésben előbbre röpitenek. „Az idő pénz” – korunk kedvelt jelszava pengeéles indok a közönyre. Látszat-igazság, amit a megrendült, de nem eltompult elméjű Széchenyi 1858-ban, a politikában is veszélyesnek tart. A Bach-rendszer felmentő, dicsőítő röpiratra az *Ein Blick*-ben így válaszol:

„Semmi nem okoz annyi bajt a világon, mint egy hazugság, ami hasonlít az igazsághoz.” S bár százötven éve hangzott el ez a mondat, sajnos, ma még aktuálisabb, mint valaha... Széchenyi halála tehát nem megsemmisülés, hanem az idő kicselezése, fészekrakás a jövőendőben. Arany János is így tudja:

*„Nem hal meg az, ki milliókra költi
 Dús élete kincsét, ámbár napja múlt;
 Hanem leráznán, ami benne földi,
 Egy éltető eszmévé finomul...”*

Az eszmét a kiüresedéstől óvni kell – illetőleg a hivatásos kiüresítőket, eltorzítókat kell távol tartani tőle; megkülönböztető jelzőjét pedig komolyan venni: éltető s nem pusztító eszméről beszélünk.

Mert a rögeszme a gondolat elrákosodása. Az eszmenélküliség, a nihil krónikus immunhiány. Az erőszak hirdetői a létfeladat terroristái. Az alapeszme kilúgozása viszont éppenséggel a létfeladat szabotálása.

Az alapeszme: a világ, a nemzet, az ember tökéletesítése, a teremtő szándék beteljesítése az Univerzumban – alkotó hozzájárulás a „nagy műhöz”. A zseniális tervrajz, a már réges-rég megkezdett építkezés további munkásokra vár. A tervrajz ismeretében, természetes anyagokból, a „munkavezetők” vérét nemegyszer belekeverve a megtartó habarcsba. Társ-szellemek dolgoznak: egyaránt óriások, de más és más fázisban meghatározó a

szerepük. Kossuth ideje – a forradalom – már nem Széchenyié. Széchenyi ideje – a reformtörekvések – még nem Kossuthé. Széchenyit alkata Vörösmartyval rokonítja, Kossuth jelleme inkább Petőfié. Petőfi már 1847-ben is a háborút hívja:

*„Háború volt mindig éltem
 Legszebb gondolatja
 Háború, hol vérét a szív
 Szabadságért ontja”*

Kínálkozik az árulók hóhéranak.
 Vörösmarty igazi hangja az 1850-es *Előszó*.

*„...a vész kitört. Vérfagylaló keze
 Emberfejekkel labdázott az égre
 Emberszívekben dúltak lábai...”*

S az új tavasz, a hazug hölgyfodrász „hová tevő boldogtalan fiait?”

Széchenyi félelmei beértek. De Kossuth nélkül nem teljesül be a történelem akarata. Szükségszerű volt – éppen feladatukból kiindulva – szembeállításuk ideleenn. De éppoly törvényszerű, hogy odafenn már kéz a kézben várakoznak. Mint ahogy Petőfit és Vörösmartyt is egybeöleli Arany János bölcsessége, a nem-felejtő túlélő rezignációja.

Széchenyi önmagán okozott vérző sebeket – éji óráiban; ezt a kipréselt vért áldozta fel nappalaiban a haza oltárán. Kossuth inkább ellenségei vérével tartósította a falakat. Széchenyi végletes önmarcangolása és Kossuth néha túlzó maga-bizonyossága ugyanazt a célt szolgálta: erőt meríteni, ki-ki a személyes lelkének meghatározottsága szerint.

A forradalom és szabadságharc Kossuth elméjét eufóriássá duzzasztotta – hogy aztán hosszú áramszünetben éljen. Széchenyi elméjét ezidőre az Isten irgalmasan leszedálta, s csak a bukás után, a nyilvánvaló önkény korában, 1856-ban helyezte újra magasfeszültségű áram alá.

Széchenyi kétségbeesése közepette is a harmóniát keresi a vezetettek és vezetők, a nép és a hatalom képviselőinek viszonyában. Ehhez azonban egészséges világlátás szükségeltetne, mindkét fél részéről – ami nincs. Közvetlenül halála előtt írja: „Ha azonban a népek rövidlátással vannak megverve, a hatalmon levők pedig egyenesen vakok, akkor a harmónia megteremtése némiképp bizony meghaladja az emberi erőt, s ilyenkor dönt a véletlen, a világszellem, a magasabb lény, a fátum, az Isten – már ahogy ki-ki hite, nézete és ösztönei szerint értelmezi” (*Diszharmónia és vakság*). A „fent” és a „lent” élők, az emberállapot éretlen vagy kóros állapotában nem kibékíthetőek.

Széchenyi utolsó éveiben emelkedik gondolkodásában szellemi forradalmának magasába. Hatvan-kilenc éves, amikor meghal, a döblingi szanatóriumban szörnyű rettegésben, önkeze által, hogy elkerülje a még rosszabbat, a bosszút, az osztrák tébolyda kényszerzubonyát. Ez is gyilkosság; még ha közvetett is.

Kossuth Lajos kilencvenkét évet élt, a gyönyörű Torinóban, pompázatos kertje virágai között, hegyi séták édességét élvezve. Tüdőgyulladásban szenderedett el.

Melyikük sorsa volt tragikusabb?

Ki fizetett hitéért, akarásaiért, cselekedeteiért nagyobb árat?

Mihez igazodjunk: a mindig, újra és újra visszasírt Kossuth lánggal lobogó harci kedvéhez? Vagy az éppen Kossuth által „legnagyobb magyarnak” nevezett Széchenyi folyamatos tettekkel igazolt, ész-kontroll alá vetett buzgalomához?

Senki emberfia – az adott idő és hely gondos elemzése nélkül – nem válaszolhat hitelesen. De a döntésben –

hogyan kire hallgassunk – éppen Széchenyi tündöklésének csúcán mondott akadémiai beszéde segíthet: „Az ember, mert magyar, még nem erényes ember, és a hazafiság köntösében járó még korántsem hazafi. S hány ilyen külmázás dolgozik a haza meggyilkolásán...” Helyes gondolkodás – felelős beszéd – s annak bátor megcselekvése! Széchenyi a tettek embere volt.

Tudott imádkozni is. A fiatal férfi imája 1826 adventjén nem konvencionális fohászkodás. „Engedd a jövőbe pillantanom; a jó magot a rossz magtól megkülönböztetnem...” „Engedd, hogy az angyal, ki engem megvilágosít, békességben és csendes boldogságban éljen...” „És imádságom ne mondassék, hanem szüntelen cselekvés által küldessék az égbe.”

Széchenyi angyala – talán valóban egy kerub – bizony sokat szenvedett. De végül – hitem szerint – felszárította lucskosra ázott szárnyain a könnyeket, s a rábízott nehéz lelket könnyedén dajkálta át a halhatatlanságra.

TORNAI JÓZSEF

A kozmikus haza

*Olyan nyelven írok, hogy úgy
fogy magyar olvasóm,
ahány csillagot látott
ideának Platón.*

*Egy nyelv hamar-halála
nem is annyira rémítő,
ha nagyon is tudjuk,
mivel lő ránk a jövő.*

*Vagy az oxigén, vagy
az őserdő tűnik el
a földről, és holnapután
nem lesz se víz, se eledel.*

*Egymást verjük agyon,
megnyúzzuk, s éhen döglük az,
kinek szájába nem lóg
legalább egy fűrnyi gaz.*

*De hátha mi nem akarjuk,
mint a nyolcmilliárd
légtelen földre ítelt
szegény emberi báb,*

*megérni ezt a magunk-
gyártotta megszűnést,
mit bölcsen látott Buddha,
de hát ki fogta fel? És*

*noha e lassú örök-pusztulást
senki el nem hiszi,
úgy látszik, bennünk, magyarokban
libeg valami ösztöni*

*lángja a szabadulásnak:
minél kevesebben születünk
meg a föld-végveszélyének,
annál jobb sok halomra gyűlt*

*roncs hullta előtt elmenni,
ahonnak jöttünk: oda.
A csillagok teremtettek:
a kozmikus haza.*

MISKOLCZY AMBRUS Kazinczy és Széchenyi

Széchenyi Istvánhoz nem igazán kerülhetett közel Kazinczy Ferenc. Két külön világban éltek. Széchenyi az atyát nem igazán szerette, tisztelte múltjáért, de viszolygott az idősödő ember vallásos buzgóságától, és félre is ismerte. Kazinczy a fiú Akadémiára tett felajánlásában nem látott alapító eseményt, hiszen – mint láttuk – az akadémiai mozgalommal kapcsolatos érzelmei eleinte elég vegyesek voltak, de aztán őt is magával ragadta az általános lelkesedés. 1828 márciusában ő is benne volt a nádornál tisztelgő 21 tagú küldöttségben, és csodálattal jegyezte fel, hogy „messzére hallatszott el a Széchenyi, Way [Ábrahám], Andrassy [György], Károlyi [György] neve, kik közül az a dicső ifjú férfi az ügynek, első példával százötvenezer forintot ajándékozza, a tizenegy gyermekű második húszat, a harmadik huszonötöt, a negyedik százat! S mely kebel ne gyúltat volna lángokra, midőn őket itt pillantá meg, mert ez a nap az ő munkájok volt, ki nem áldja őket némán is, valamikor megpillantja!”¹ (Wesselényi Miklós szerint miután „az én Széchenyim felállott”, és felajánlotta birtokai egy évi jövedelmét, „Way ezen szent célra 8 000 fl. c. p. Károlyi György esztendőnként 1000 cp s azon kívül egy esztendei jövedelme felét, Andrassy György 10 000 fl cp, Károlyi István 20 000 f kp, Batyány Battist 10 000 fl cp ajánlottak.”)²

Kazinczy azonban Széchenyi nagyságát nem az Akadémia alapításának felidézésével akarta megörökíteni, hanem első magyar művének, a *Lovakrul* jelentőségének kiemelésével. Gróf Széchenyi Istvánhoz című költeményében³ így köszöntötte:

*Szerelme s büszke dísze nemzetünknek!
Nagy már atyáid fényökben, saját
Kebled szent érzetében még nagyobb!*

Kazinczy lelkesedése annak is szólt, hogy a fiú a felvilágosult atya munkáját folytatja, és szólt a közös nemzeti elkötelezettségnek. Az 1828-ban megjelent

Lovakrul című művét Széchenyi a lótenyésztő gazdáknak szánta, reformjavaslatai az elmúlt évtizedek reformtörekvéseibe illeszkednek, és átfogó átalakulás felé mutatnak. Abból indult ki, hogy „századunk az érték és vagyon gyarapítás érzékeny megkívánásában határt nem ismer”, ez olyan követelmény, amelyhez alkalmazkodni kell, a hazai viszonyok viszont kedvezőtlenek, nem elég szakszerű a lótenyésztés, és elmarad a nyereség. Minőségre kell törekedni és nyereségre, ebben a törekvésben pedig „a nagylelkűséget és patriotizmust nem kell, az istenért! összekeverni a gazdasággal, a kereskedéssel”. A gazdasági racionalitás vezéreljen, a patriotizmusra viszont a minőségigényt fokozó pályadíjak előteremtésében van szükség, miközben ez is megtérülő befektetés, és ez adja meg a fejlődéshez szükséges lökést. Széchenyi angol példákkal élt, és miután saját világát akarta mozgósítani, elhallgatta, hogy Angliában az állam kezdeményező szerepet játszott.⁴

Érdekes, hogy Kazinczynak a mű olvastán nem jutott eszébe Berzeviczy. Hiszen a régi barát és ellenfél is nyereségorientált gazdasági szemléletet képviselt, de olyan szupranacionális módon, hogy az egyben magyarellenességnek minősült a nyelvemzeti tábor számára. Széchenyi újszerűsége éppen a gazdasági és a nemzeti létszemlélet szintézisében rejlett. Kazinczy pedig a nyelvújítás és a gazdasági megújulás között vont párhuzamot. Azt fejtegette, hogy az idegen példákat követő, a magyar lóállományt idegen fajokkal nemesítő törekvést hasonló kifogások érik, mint az ő nyelvújító tevékenységét. Megvádolják, hogy:

*Kancáid közzé angol mént eresztesz,
S a szép magyar fajt, a csontost, szügyest,
Cangár szúnyoggá korcsosítod el;*

mint ahogy őt vádolják, hogy

*Én a magyart németté tenni igyekszem,
És franciává, rómaivá, göröggé.*

A párhuzam óhatatlanul oda vezetett, hogy saját sorsának keserűségéről valljon:

1 MTAKK, K 628. Kazinczy Ferenc: Pestre 1828. 88.

2 MTAKK Ms 4758/98. Wesselényi levele Földváry Gábornak, 1825. nov. 4. Ennek a levélnek a facsimiléjét, mint „az Akadémia alapítása történetének legelső, legérdekesebb és leghitelesebb forrása”-t közli az Akadémiai Értesítő, 1893. 119–121. Eltérő adatokat közölnek Kazinczy Ferenc levelezőpartnerei (Viszota Gyula: egykorú tudósítások a M. tud. Akadémia megalapításáról. Akadémiai Értesítő, 1902. 605–612.: Way Ábrahám 20 ezer forintot ajánlott váltócédulában, Andrassy György

tízezer forintot, Károlyi György évi jövedelmeinek felét) és egy besúgó-jelentés (Vértes József: Újabb adatok gróf Széchenyi István első szerepléséről. Budapesti Szemle, 1926. 201. k. 142.).

3 Kazinczy Ferenc: Összes költeményei. Szerk., Gergye László. Bp., 1998. 425. szerint a költemény 1831-ben készült, a kéziratot viszont a cím alatt ott áll a dátum: „Novemb. 1828.”

4 Gergely András: Széchenyi eszmerendszerének kialakulása. Bp., 1972. 67–70.

*De nyugalomban könnyű menni néked,
Nagvsága s fénye védik a dicsőt.
Mi védhet engemet, homály fiát,
Ha védelmemre nem kelek magamnak?*

Aztán a nyelvújítás kezdeti nehézségeit vázolta fel, azt, hogy mindenki a maga útján indulva a maga igazát hirdette, nyugattal szemben Ázsiát tartották az éltető forrásnak, nyelvsvizkást hirdettek normaként, viszont:

*Én láttam a zavart, s láttam hogy az
Rendén vagyon; úgy volt az mindenütt,
Míg a nyelv hívei, írók s olvasók,
Egymást, korholván, összeszerkezének;
S a versenygőket nem békére vontam,
Hanem hevesb és még makacsb vitára.
Ki nyugtot óhajt, harcra kél. Kivívánk
A szép tusát, s most béke boldogít.*

A helyzetjellemezés csak pillanatnyi nyugalomra utalt. Valójában a politikai harc nyitánya volt, a reformkor tusáinak foglalatosa. „Ki nyugtot óhajt, harcra kél” — ezt minden nagy reformerünk elmondhatta magáról és politikájáról, ez a politikai liberalizmust felmutató reformkor mottója lehetne. A *Hitel* meg is indultak a röpirat-, majd a sajtóviták. A *Hitel* és Kazinczy költeménye között sok is az egymásnak megfelelő gondolat és fogalom. Mindenekelőtt az, hogy tanulni kell a külföldtől, szem előtt tartva az önismeret követelményét. Így — mélyen igaz az a vélemény, mely szerint — „a *Hitel* betűit olvasva aligha fogadhatta megnyugvással Széchenyi gondolatait”, viszont „a *Hitel* szellemében ráismerhetett a maga úttörő kezdeményezéseinek továbbgondolására”.⁵ Nyugtalanítható az a nyugtalanság, amely a mű egészéből áradt, nyugtalanítható a kérdés, hogy vajon meg tud-e felelni a korszerű gazdálkodás követelményeinek. Ugyanakkor ő is kapott egy oldalvágást: „Ki-kí szeresse felebarátjában a hazafit s embert, ’s ne nézze, mi módon vet számot Istenével, s mely úton igyekezik mennyek országát elérni; ne kárhoztassa íróbajtársát — be jó illik ide ez a baj! — mert teszem, némelykor e-t ír ő vagy j-t, vagy bul-t, rul-t —ból, -ról helyett, s a t.; ne üldözze honbeliét csak azért, mert gróf vagy báró, s viszont, s végre ne vessen meg senkit, mivel tisztviselő, kereskedő, polgár vagy paraszt, s viszont.

A’ grániterejű egész alkotása egyenlően függ mindegyiktől, csak hogy valóságosan használás s ne fénylés élessze lelkét, s az tiszta legyen minden irigységtől. Ebből áll az egész mesterség ’s ebben ki-kí mester lehet, — mily felséges érzés!”⁶ És ennek a felséges érzésnek már Kazinczy is részese lehetett, hiszen ún. szinkretista álláspontjával igyekezett valamiféle harmóniát teremteni a különböző nyelvi törekvések és irányzatok között anélkül, hogy saját nézeteit feladta volna. Nem véletlen, ő is sajnálta, hogy Dessewffy József „így” írt a *Hitel* ellen.⁷ Költeményét nem is fejezte be. Talán azért, mert nem akart már ezekbe a vitákba belekeveredni. De lehet, maga is érezte, hogy Széchenyi „személyesen nem kedvelte” őt.⁸

A költemény logikája kimondatlanul is sérelmi logikára épül, arra az érzésre, hogy bezzeg a fiataloknak már nem kell hajdani nehézségekkel megküzdeniük, és élhettek benne az újabb sérelmek is, hiszen Döbrentei Gábor s mások is sok rosszat terjesztettek róla, amikor felvetődött akadémiai titkárságának lehetősége.⁹ A sérelmi logika hamis, a párhuzam mégis hiteles. Nyelv-reform és társadalmi reform egymással összefüggnek, egymásra épülnek és sokban megfelelnek egymásnak. Hitelesíti ezt Kemény Zsigmond élelátása,¹⁰ mely a magyar példára irányult és az egyetemes összefüggéseket is megmutatta: „Akik ti. az eszmék történetével foglalkoznak, már rég átlátták a szoros kapcsolatot, mely a nyelvújítást a politikai változtatásokkal összefűzi. Ahol egy korhadt vagy fejletlen nyelvet megrohan a neologizmus, és nagy küzdelmek közt gyökeresen átalakít, ott már a politikai haladás vagy tespedés kérdése a filológiai forradalom sikerében eldöntve van. Mert a társadalomnak titkos meghasonlásban kell lenni a létező állapottal, és szokatlan ruganyossággal kell bírnia, ha egy nyelvforradalom elég éber és vizsgálódó főt találhat, oly utasításnak rendszerezésére, megkedveltetésére és keresztülvitelére, mely a haszonvágyat nem veszi igénybe, az önzésnek kevés kielégítést nyújt, a hiúságot pedig előre megfosztja a színpadi tapsok és csillogó népszerűség reményétől. Midőn Révaitól kezdve a tudós társaság [=MTA] megalapításáig annyi talentum, mely más munkakör által vagyont és elismerést szerezhetett volna, választotta pályatársul a szűkölködést és pályacélul a nyelvtisztítást, midőn a neologizmus rajongással köszöntött be, a szekták egész gyűlöletével küzdött a más véle-

5 Fried István: Kazinczy Ferenc olvassa Széchenyi István műveit. Széphalom, 1994. 6. k. 9.

6 Széchenyi István: *Hitel*. Pest, 1830. 226.

7 KFL XXI. 484.

8 Toldy Ferenc levélfogalmazványa Széchenyi Istvánnak. 1831. okt.

3. Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez 1808–1860. I. Szerk. Bártfai Szabó László. Bp. 1943. 134.

9 Szigethy Gábor: Kazinczy és Széchenyi (Széchenyi és Kazinczy). Irodalomtörténet, 1981. 793–803.

10 Fried: Kazinczy, Széphalom, 11.

ményűek ellen, éveken át visszanyomatván nem gyengült, a közönségtől kigúnyoltatván nem csüggedt, és végtére a makacs harc alatt teremtett irodalmat, mely nem méltányoltaték, és az irodalom iránti közönyt hasonló átalkodottsággal túrvén, teremtett közönséget, mely kizárólag csak az újjáalkotott nyelv formáiban fogadta el az eszméket, és a régi szabályok hangján szóló gondolatoknak magához semmi bejáratot többé nem engedett; midőn ezen rendkívüli harc teljes diadallal bevégezteték, hihető volt-e, hogy a régi állapot semmi más teren megtámadtatni nem fog, és a közvélemény, mely már egyszer tiltakozott az ó eszmék ellen, lemond a vizsgáló szellemről, és az ítéset fáklóját kezéből eldobván, kiáltani fogja: szemimnek, melyek látni kezdetek, nyugalom kell és sötétség? Én ilyen lélektan elleni manifesztációra sehol a nemzetek életében nem találtam. Mindenütt, ha nagy forradalom indíttatik a nyelv ellen, az a társadalomnak az új eszmék és új szükségek iránti fogékonyságát jelöli ki. Mindenütt, hol a neologizmus győz, az új szavak, szókötések és nyelvszabályok által annyi eszme oltatik a társadalomba, a harc közt pedig, mely a nyelvújításért folyt, annyi gyarapodást nyert a közszellem, annyi erélyt és éberséget az ítéset, annyi vizsgálódási hajlamot az irodalomra, hogy nem sok idő múlva az egész társadalom fogalmai, kívánatai és világnézetei gyökeres reform felé sietnek, és viszont kevés évek múlva a társadalom átalakulásának ügyfolyama az állami formák és jogszerkezet átalakulását mellőzhetetlenül előidézi.

Ily szoros összefüggésben van a nyelv reformja az irodalom reformjával, az irodalom reformja a társadaloméval, a társadalom reformja az államéval.

Ezt a felfuvalkodás emberei ritkán szokták észrevenni, de magas lenézésük által még sohasem akadályozhatták meg.”¹¹

Kazinczyt nem említette Kemény Zsigmond, de elemzésében jelen van. Viszont eljött az idő, amikor meg kellett neveznie. Amikor az 1850-es évek elején Kemény Zsigmond Széchenyi Istvánt akarta prófétaként felmutatni, beleütközött abba a problémába, hogy olyan nagy formátumú politikus, mint Széchenyi, nem pattanhat csak úgy ki a semmiből, előzmények nélkül, és főleg megfelelő közegre van szüksége. Ezt találta meg a nyelvújításban, talán azért is, mert olvashatta Kazinczy

idézett költeményét, és ennek nyomán ugyanannak az alapgondolatnak adott veretes formát:

„Kétségkívül a nyelvújítók voltak a politikai újítók-nak előkészítői.

Ők termékenyíték meg, ők tették a változtatásra hajlékonyá, s az új eszmék földolgozására alkalmassá a szellemet.

A győzedelmeskedő neologizmus magával hozta szükségét és diadalát az állami és társadalmi reformoknak.

Széchenyi előde Kazinczy volt.”¹²

Mélyen igaz, de ki tagadná Marc Bloch arab közmondásának érvényét: „Az emberek jobban hasonlítanak saját korukhoz, mint atyáikhoz.”¹³ Széchenyi eredetisége apjához viszonyítva alapvetően abban rejlett, hogy a romantikus fordulatot érvényesítette. Azt a fordulatot, amelynek jelentőségét Ernest Gellner érzékeltette a gyökerek-metaforával, amikor a nemzet elvont eszményét múltbeli fejleményekkel, a földrajzi világgal kötötte össze.¹⁴ Széchenyi István nacionalizmusa ezért is más, mint az apjáé. A Kazinczy névvel fémjelzett nyelvújításnak köszönhetően rendelkezésére állt a nyelv, amelynek mestere lett, amikor már nem egyszerűen személytelen jellegű értekezéseket írt, hanem megszólította olvasóit, akik előtt úgy tárt fel egy új világot, mint addig senki. Eredetisége abban is rejlett, hogy egyesíteni tudta a két diskurzust: az erénydiskurzust és a pénzdiskurzust; más szóval Kazinczy és Berzeviczy diskurzusát. Ugyanakkor gyakorlati szervező és alkotó munkával tűnt ki. Folytatta, kiteljesítette apja törekvéseit, immár magasabb – a kor követelményeinek megfelelő – szinten. Nem véletlen, hogy mielőtt színre lépett volna, a szabadkőműves páholyra emlékeztető erényszövetséget próbált kialakítani, majd felállította a nyilvánosság „páholyát”: a pesti kaszinót. Jellemző, hogy akkoriban legszorosabb munkatársa és barátja, Wesselényi Miklós éppen Kazinczy nyelvesztetikájának terminológiájával magasztalta a *Hitel*t az akkor már Kazinczy-ellenes Döbrenteinek írva: „Széchenyi »Hitelje« kivevé kezemből a pennát, kivetteti velem azt; rokon tárgy, amibe én is ereszkedtem, de ő oly erő s csíny malasztjával teljes, annyit s oly szépen mond, hogy amiket írtam, szükségtelenekké váltak, s az írandók iránt minden kedvem eltűnt.”¹⁵ Tudjuk, nem így történt. De lehetett volna-e a *Hitel*t jobban jellemezni mással, mint az „erő és csín malasztjával”?

11 Kemény Zsigmond: Még egy szó a forradalom után. Kemény Zsigmond: Változatok a történelemre. Bp., 1982. 396–397.

12 Kemény Zsigmond: Tanulmányai. I. Pest, 1870. 326.

13 Marc Bloch: Apologie pour l'histoire ou métier d'historien. Paris, 1964. 9.

14 Ernest Gellner: Nationalism. London, 1998. 69.

15 MTAKK, K 306/259

SIPOS LAJOS
A szépíró Kazinczy
 Néhány megjegyzés
 a *Pályám emlékezete* című munkáról

Toldy Ferenc, aki 1822-től levelezett Kazinczyval, s mindent megtett, hogy a széphalmi mester munkásságát már a kortársak is „korszakos jelentőségű”-nek tartásuk,¹ 1859–1860-ban *Kazinczy Ferenc és kora* címmel közölt munkájában dicsérte a „nyelvújító” és a „tanbírálat-író” alkotót, hosszan méltatta a „poétai prózát”, az „elbeszélőt”, a „levélbelit”, a „drámait”, a „tanszerűt” fordító szerzőt (e művek – írta – „a legmagasabbat eredményezt[e] mit a magyar széppróza eladdig felmutatott”). Eredeti prózai műveiről azonban sem ő, sem leveleiben Kazinczy, sem az utókor nem sok jó szót ejtett. Kazinczy, aki a klasszicista eszményt tekintette normának, az irodalom megújítását a szókinccs gazdagításával kívánta elérni, ennek útját (pályája elején főleg) a fordításban és nem az adott állapotú magyar nyelven megírt eredeti prózai alkotásban jelölte meg.³ Ezt az elvet követve fordította le Gessner idilljeit, Goethét, Wielandot, Lessing meséit, Osziant, Marmontel regéit, Sterne műveit, köztük az *Érzelmes utazást*. Fordításnak (esetleg átdolgozásnak) lehet tekinteni az 1780-ban kiadott, s a maga korában nagy feltűnést keltet *Bácsmegyei gyötreime* című művét, melynek alapja Albrecht Christoph Kayser *Adolf's gesammelte Briefe* című munkája volt, amely – Heinrich Gusztáv és Szauder József megfigyelései szerint – egyrészt tele van a magyar fordító-átdolgozó személyes életére vonatkozó rejtett célszavakkal, másrészt a szövegformálás sokban őrzi a fordító idejének és helyének beszédmódját.⁴

Kazinczy, akit Szerb Antal irodalomtörténetében „secondair ember”-nek nevezett,⁵ nem írt önelvű, öncélú regényt, nem írt a XVIII. század második felében divatos „erénytan”-t, azaz olyan művet, amelyben a keresztényi erkölcs a szövegszervező elv, nem írt és nem magyarított „heroikus regényt”-t, mint a *Kártigám*

(melyben egy török basa leánya Buda visszavétele után Párizsba kerül, a keresztségben Krisztina nevet kapja, grófi méltóságra emelkedik, majd a házasságkötés előtt kiderül róla, hogy nem török lány, hanem egy csatában elesett magyar nemesember gyereke); nem írt látszat-történelmi regényt, mint Dugonics András, akinek művében, az *Etelkában* a főszöveg a honfoglalás idejében játszódó szerelmi história, a lábjegyzetek, melyek a textus jelentős részét teszik ki, történelmi, nyelvészeti, néprajzi összefoglalások, információ-gyűjtemények mindarról, amit a korszakban tudni lehetett az országszerzés részleteiről, koráról, nyelvéről, szokásairól; de nem írt Kazinczy a lélek belső történéseire összpontosító, a külső világot háttérbe szorító regényt sem, mint Kármán József, akinek *Fanni hagyományai* című munkája egyszerre reprezentálja a szentimentális regény poétikáját, a természetélmény újfajta megélésének és megjelenítésének lehetőségét, a szeretet és a szerelem, a tökéletes és a tökéletlen létezés megjeleníthetőségét.⁶

Kazinczy esztétikai meggyőződésétől, kultúrhistoriai szituáltságától és (talán) alkati tényezőitől vezéreltetve látszólag minden esetben „a társadalmi kommunikáció mintájára ábrázolja az emberi cselekvést”,⁷ akkor is, ha kérdez és választ vár, akkor is, ha valamilyen irodalmi vagy társadalmi eseményhez reflexiót fűz. Ilyenek a levelek, amelyekben reagál Bessenyei, Ráday Gedeon, Orczy Lőrinc, Verseghy Ferenc, Kisfaludy Sándor és Károly műveire, az *Uránia* folyóiratra, Berzsenyi, Csokonai és mások alkotásaira. Első pillantásra a levelek kommunikációelméleti jellegét érvényesítik emlékiratai: a pályakezdet összefoglaló *Pályám emlékezete*, a Martinovics-mozgalomban való részvétele miatti börtönéveit őrző *Fogságom naplója*, a Bajza József kritikai iránya és Vörösmarty nemzeti romantikája elleni kifakadásait is tartalmazó műve, a *Kazinczy útja Pannonhalmára, Esztergomba, Vácra* című irat és a Desewffy Józsefhez intézett *Erdélyi levelek*, melyek az utazás után számolnak be levélformában a háromhónapos útról.

A *Pályám emlékezete*, minden más Kazinczy-alkotáshoz húzó hasonlatossága mellett több rétegű, több szempontú, semmiképpen nem „másodlagos” mű, min-

1 ORBÁN László, Toldy Ferenc: Valami Kazinczy Ferenc életéhez K[zinczy] Gábor elbeszélése után, Széphalom, a Kazinczy Társaság évkönyve 2007., szerk. KOVÁTS Dávid, Szeged, 2007, 35–39.

2 TOLDY Ferenc, Kazinczy Ferenc és kora. Életrajzi emlék 1859–1860, hasonmás kiadás, s.a.r. SZALAI Anna, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987, 99–114.

3 Vö. KAZINCZY Ferenc, *Levelek*, s.a.r. SZAUDER Mária, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979.

4 Vö. BIRÓ Ferenc, A felvilágosodás korának magyar irodalma, Bp., Balassi Kiadó, 1994, 217–218.

5 SZERB Antal, Magyar irodalomtörténet, Bp., Révai Kiadó, 1943, 233.

6 Vö. BIRÓ Ferenc, A felvilágosodás korának magyar irodalma, i. m., 197–231; GINTLI Tibor, SCHEIN Gábor, Az irodalom rövid története, Pécs, Jelenkor Kiadó, 2003, 397–411.

7 KOVÁCS Árpád, Vallomás, elbeszélés, irás: a személyes diskurzus Szent Ágostonnál = A regény nyelvei, szerk. KOVÁCS Árpád, Bp., Argumentum Kiadó, 2005, 23.

den látszat ellenére a regényhez közelít, „a szöveg alkotórészeként kezeli a történetmondó elbeszélés által megformálható”⁸ érzelmvilágot, annak ellenére, hogy a címben jelzett „előreutalás” szerint (erről később még lesz szó) műfajilag az emlékezés, önéletírás, memoár, ön-írás, én-írás, autográfia élettörténet műfajcsoportjába tartozik. E műfajcsoport alapjellegzetessége, hogy az egyes szám első személyben megszólaló szerző elbeszéli életét, meghozza – szándéka szerint – a valóságnak megfelelően.⁹ Ennyiben homogén a műfajcsoport. Inhomogén azonban, ha párhuzamosan szemléljük az elbeszélő szándékát, lehetőségeit és a megalkotott művet. Ha az elbeszélő befelé fordul, mint Szent Ágoston a *Vallomások* című munkájában, s „meggyónja” szellemi és erkölcsi tévelygéseit: házasságon kívül született gyermekét, a színjáték szeretetét, a tizenkilencedik évtől a huszonnyolcadik évéig tartó csaló és másokat is lépre húzó periódusát, nem a külvilág, az élet külső történése, hanem „a belső lesz egyszerre fontos, és minden külső kép vagy történet csak eszköz és hasonlat”:¹⁰ a mű az ember belső folyamatát foglalja szavakba megragadó részletességgel és őszinteséggel. Benvenuto Cellini, aki Michelangelo után a korszak legnagyobb művészeinek tartotta önmagát, önéletrajzában a külső eseményeket, a korabeli Itáliát, a század művészi forrongásait írja le, magáról jószérivel csak akkor ír, ha nem érzi elégségesnek a kortársaktól kapott elismerést. Rousseau a *Vallomások* című művében megpróbálta visszafelé megérteni és ezzel újratementeni önmagát, érvényesítve a korszak szemléletét, mely a kort is, a kor embereit is egy fejlődési vonal végeredményeinek tekintette.¹¹

Ha az önéletírást, memoárt, ön-írást, én-írást, autobiográfiát, élettörténetet nem műfaj történeti, hanem szövegtipológiai aspektusból értelmezzük, számításba kell venni a valósághoz való viszonyt (a referencialitást), a képzelőerőt (az imaginációt) és a költött részt (a fikciót). Ha a nyelv és a szubjektum viszonyát értelmezzük ebben a műfajcsoportban, melyet a továbbiakban az egyszerűség kedvéért, minden differenciálás nélkül önéletírásnak nevezünk, akkor külön dolgot mérlegelhetünk: Lejeune elméletét, mely a műfajt mint „szerződéses jelen-

ség”-et: „önéletrajzi paktumot” tárgyalja, s elsősorban a befogadói közreműködést feltételezi; a beszédaktus elméletét; és a Paul de Man-i felfogást, amely olvasói alakzatként definiálja a műformát, s „maszkot vagy arcot adni” trópusaként értelmezi az önéletrajz olvasását, amelynek eredményeként a szövegbeli ént a befogadó olvasata konstruálja, azaz épp annak arcnélküliségét leplezi le.¹²

Felmerült a kérdés: mindez miért fontos a *Pályám emlékezete* szempontjából?

Az 1828-ban a Tudományos Gyűjteményben közölt első négy rész nyitó fejezetében Szemere Pál erőszakos követelésére hárítja Kazinczy a mű megírását és közreadását.¹³ Más forrásokból ugyanakkor tudható, hogy már 1814-ben elkészült önéletrajzának első változata. 1816-ban hozzákezdett *Az én életem* című munkához. 1823-ból való egy hosszabb életrajz-variáció, amelyiket nemcsak „maradékainak” szánt, mint az elsőt, hanem „nyelvünk s literatúránk legjobb barátjai”-nak is azzal, hogy „amint céljaira valóknak látnak”, írják ki maguknak. 1825 körül készült egy harmadik változat *Az én életem. Barátaimmal, literatúránk barátjainak, s legközelebb gyermekeimnek* címmel. De a *Pályám emlékezetéből* is ismert még három kiegészítés, amelyek 1828 és 1831 között készültek.¹⁴ Nem kizárt, hogy Kazinczy még közvetlenül az 1831-ben bekövetkezett halála előtt is foglalkozott a szöveg átírásával, javításával, kiegészítésével.

Mindez pedig talán arra enged következtetni, hogy nem kizárólag az élet külső történéseit, családját, felmenőit, gyermekéveit, találkozásait akarta elmondani, ahogyan azt Benvenuto Cellini tette. Talán fontos volt neki az is, hogy megpróbálja újraélni és megérteni (más perspektívába helyezni) az elmúlt éveket. Mintha egyrészt Rousseau elveit vallotta volna a gyermekkor fontosságáról, másrészt pedig mintha számított volna arra, hogy műve, a műfajcsoport elsődleges célja szerint, elsőrendű forrás lesz az utókor számára. Az 1828 utáni betoldások, melyek az 1979-es kiadásban pontosan követhetők, azt jelzik, hogy ezekhez a célokhoz talán később társult az az ambíció, hogy az egyes szám első személyben megszólaló narrátor már korábban is az irodalom-szervező pozíciójában mutassa meg magát.¹⁵ De az sem lehetetlen, hogy

8 I. m., 22.

9 Vö. SZÁVAI János, *Az önéletírás*, Bp., Gondolat Kiadó, 1973, 13–14; LEJEUNE, Philippe, *Az önéletírás meghatározása*, Helikon, 2002/3.

10 BABITS Mihály, *Az európai irodalom története*, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979, 98–103.

11 Vö. SZÁVAI János, *Az önéletírás*, i. m. 20–34.

12 Vö. LEJEUNE, Philippe, *Az ön életírás meghatározása*, i. m.; MANN, Paul, de, *Az önéletrajz mint arcrongálás*, Pompeji, 1997/2–3; H. PORTER ABBOT, *Önéletírás, autográfia, fikció*, Helikon, 2002/3.

13 KAZINCZY Ferenc, *Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok; Levelek*, s.a.r. SZAUDER Mária, Bp., Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979, I., 209.

14 TOLDY Ferenc, *Kazinczy Ferenc és kora*, i. m. 196–197.

15 Szauder József és Szauder Mária az 1979-es kiadásban szögletes zárójelben közölték a kiegészítésekben szereplő betoldásokat, amelyek minden esetben megszakítják az életrajz menetét, s „kitekintő összefoglalások”-kal kapcsolják az aktuális személyes élet-eseményhez a korszakra vonatkozó későbbi ítéletet.

mérlegelte az általa nagyon sokra értékelt¹⁶ Goethe 1813-ban megjelent szellemi önéletrajzát, a *Dichtung und Wahrheit* címűt, az ebben összefoglalt (a magyarországihoz sokban hasonlító) kulturális párhuzamot, az irodalomszervezés itt is, ott is aktuális ügyeit.¹⁷ Meg talán az is fontos: nem sokkal azelőtt, hogy önéletrajzának első változatát megírta volna, 1808. január 21-én a maga korábbi álláspontját alkalmilag megváltoztatva, a fordítások ellenében az eredeti művek szükségességéről azt írta Fáy Andrásnak: „Mert literatúránknak abban van legnagyobb fogyatkozása, hogy originális darabjaink, melyek méltók volnának követésre, alig vannak, és még azok is, amelyek originálisnak látszanak, mind idegen darabok követése.”¹⁸

Mindezek alapján talán feltételezhető (szövegtipológiai fogalmakkal szólva), hogy nem a referencialitás hibátlansága volt Kazinczy fő célja, nem az időközben levelekben majd mindent megírt dolgokat akarta újramondani, de teret akart engedni az imaginációnak és a fikciónak, a nyelv és a szubjektum viszonyára gondolva pedig – mintegy 150 évvel azelőtt, hogy Paul de Man ezt szavakba foglalta volna – „maszkot vagy arcot akart adni” trópusaként értelmezte az önéletrajzi írást és olvasást. Más szavakkal: a megélt életélményekből úgy válogatott, hogy a *Pályám emlékezete* egyszerre legyen jellemezhető az önéletírás poétikai fogalmaival, azaz szóljon egyes szám első személyben, foglalja össze az elődök élettörténetét, az iskolai tanulmányokat, mutassa fel, ki miben és hogyan segítette vagy gáncsolta céljai elérésében. Ugyanakkor érvényesüljön benne az alakteremtés, a szövegstrukturálás, a fikcióhasználat, az írói cél elérése érdekében elgondolt időszervezés. Egyszerűbben szólva: legyen a mű önéletrajzi formát is idéző originális regény.

A több rétegű, mint említettem, semmiképpen sem „másodlagos irodalom”-hoz tartozó *Pályám emlékezete*ben a legkülső réteg valóságreferenciális önéletírás. Ezt jelzi a bevezető szavakat követő első mondat („Én 1759 október 27-[ikén] Ér-Semlyénben születtem, Biharban, Debrecen és Károly, s Kálló és Várad

között”¹⁹), ezt jelzi a felmenők számbavétele, köztük a legfontosabb, a nagyapa, Bossányi Ferenc házának, birtokainak, hivatalainak, szokásainak a leírása, az iskolák, iskolamesterek bemutatása. Fontos jellemzője a mű első felének az emlékezés, a múlt és a jelen állandó összevetése, az elbeszélés, a leírás, a kommentár váltogatása, az előre- és hátrautalások rendszere. Ezek jelenléte nyomatékosítja az olvasóban a referencialitás érzését.

A szöveg időszerkezete, a kronologikus rend időnkénti tudatos mellőzése, a referencializálható „én” helyébe megteremtett én-konstrukció a regényszerűséget, a fikcionalitást erősíti. A *Pályám emlékezete*ben megszólaló „én” ugyanis sok helyen nem azonos az íróval. A történet 1759-ben kezdődik, az első és második könyvnek nevezett rész, az egész szöveg 68%-a 1794-ben zárul egy félbehagyott, semmit nem jelentő mondatdal. („Anyám 1794. december 1-.. [ikén] Regencen rosszul érzé magát egész nap. Sietteté vacsoránkat hogy a háznál csendesedjék el minden, s lenyughasson. De alig szunyada el, midőn két szobalánya, kiket szokatlan zaj és kopogás vere fel – –”²⁰). A harmadik könyv az 1795–1801, a negyedik az 1801–1804 közötti részt mondja el. Az 1794-ig tartó idő azonban csak a felkészülés időszaka pályáján. Ekkor jelenteti meg Kazinczy a már idézett *Bácsmezei gyötreimeit*, indítja el a Magyar Museumot s az Orpheust. A válogatott leveleit tartalmazó 249 írásból ebben a periódusban mindössze huszonkilenc iratot publikált (egy-egy levelet Bessenyeinek, Édes Gergelynek, Orczy Lőrincnek, Pálóczi-Horváth Ádámnak, kettőt-kettőt Csokonainak és Ráday Gedeonnak, hármat Kiss Jánosnak, hatot Aranka Györgynek). 1801-ben, amikor kegyelemből kiszabadult, József testvére megpróbálta kiforgatni az örökségből, ezenközben a kincstár, fogságbeli tartozás címén, 1500 forint megfizetésére kötelezte.

A *Pályám emlékezete* nem őrzi az 1794-től 1801-ig tartó időszak eseményeit. Egyrészt nem folyamatos a leírás, inkább egy-egy kimetszett életszakaszt villant föl Kazinczy, másrészt az írott szöveg és a valóság között

16 Kazinczy Ferenc Bölöni Farkas Sándornak, Széphalom okt. 22. 1805. „[...] Goethével ismerkedjél meg és Goethével, és ismét Goethével. Az én bálványom mindenben ő. [...] A többinek félve higgy, Goethének, kiből görög lélek lakik, vaktában. Virít rajta minden; ő összeköté a férfiúi erőt és az ifjú kor szépségét.” = KAZINCZY Ferenc, *Levelek*, i. m. 470.

17 GOETHE, Johann Wolfgang, *Életemből, Költészet és valóság* = G., J. W., *Antik és modern*, s.a.r. PÓK Lajos, Bp., Gondolat Könyvkiadó, 1981. 500–504.

18 Kazinczy Ferenc Fáy Andrásnak, Széphalom, 1808. jan. 21. = KAZINCZY Ferenc, *Levelek*, i. m. 207; Ez a gondolat az idő elő-

rehaladtával árnyalódott. A *Pályám emlékezete*ben az egyik 1828 után készült betoldásban ez olvasható: „[...] nyelvünket és literatúránkat mostani korában semmi sem gyarapíthatja inkább, mintha a régiség és a külföld klasszikus íróit [...] minél nagyobb gonddal fordítgatjuk. [...] Ami itt főcélnak látszhatnék, hogy csudált művet lefordítván magunkévá tegyük, az cél ugyan, de csak másodrendű; a főcél az, hogy a dolgozás alatt a nyelvünk bővüljön, simuljon, szépüljön.” = K. F., *Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*, i. m. 408.

19 I. m., 210.

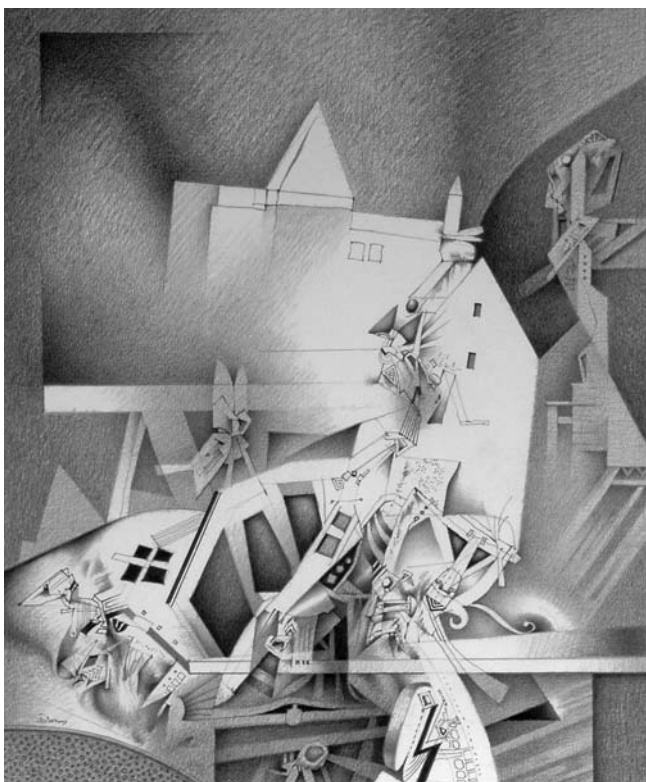
20 I. m., 418.

alig van kapcsolat. Két példa is jelezheti ezt a tényt: a budai börtönben foganatosított kihallgatás és a kufsteini várbörtön megjelenítése.

A *Fogságom naplójából* tudható, hogy a 2387 napból álló börtön-időszak első idejét Kazinczy Budán kemény kihallgatások, vasraveretés és bírósági eljárások közepette töltötte. Itt értesült a kivégzésekről, arról, hogy Hajnóczytól Martonovicsig ki hogyan viselkedett az utolsó percekben. A *Pályám emlékeit* ezen oldalain ezzel szemben az egyik elítélt húga, a levelekben is felbukkant Nini a főszereplő, aki Eszterházy József gróf udvari kamarásnál kegyelmet szeretett volna kieszközölni bátyja számára. Ez olvasható róla: „Csinosan vala öltözve, de piperék nélkül; fején patyolat ruhácska, ott övedzve által, hol keble virulni még csak fog. Vállán égszín lepke, lábain fekete papucs. Színe tiszta s átlátszó, mint a porcelán, orcái mint a legbágyadtabb rózsa levelei; orra, szája gyönyörű metszésűek, s ez piros, mint a vér; homloka, minek példáját soha nem láttam, csak két újjnyi magasságú; [...] s ami az igen szép arcnak életet ada, az az igen nagy pillájú s barna pillájú fekete szem, az a nagy szépségű két sor fog. Gesztenyés haj tömött, és mégis lágy.”²¹

Kufstein, ahol Kazinczy Buda, Brün és Obrovicé után majd egy évet töltött, „irtóztató hely – írta 1800. augusztus 1-jén Bárczay Ferencnek. – Azok, akikkel ezen útam alatt szólottam, talán elmondanak felőle holmit.”²² A *Fogságom naplójában* a várbörtön így jelenik meg: „A várba négyszázötvenkét grádics viszen, ha jól jegyzé meg Szulyovszky, s a status foglyai ott egy toronyban tartatnak, mely tizenhárom rekeszeket foglal magában. A dachstul (oszlop, mely a fedél közepét tartja) oly vas-

tag, hogy három ember összefogott kézzel nehezen ölelhethné körül. Ez körül fut el a folyosó. Minden két szobának egy pitvara van. A szoba alacsony, az ablak nagyocská a párkányt elérheti a térd. Az ablak falában nem csak vasrúd, hanem drótbul font rostély is. A szoba ajtaja s a parányi kemence egészen elfogják a négy fal egyikét. [...] A szoba ajtaja belülről pléhkel vala bevon-

Toronylakók

va, s azon egy ablaklyuk, de amelyet kívülről mindég zárva tartottak. Holmit ezen adának be, mert az ajtó csak szombaton nyitattott meg a kapitány jelenlétében, míg a borbély a szenvedőt megborotválá, s a gyomorszék kiürítette.”²³ A *Pályám emlékeit*ben a várról ennyi tudható: „A várban ötszáznegyvenkét grádics viszen fel, s a nagyobb terheket kerékben tapodgálók vontatják fel, mert szekér oda nem megyen. Ablakom az országút felé nyílt és a Császárhegy felé, melynek rettenetes magasságú szirtes bércein búsan civódnak a fellegek. Kinézésem az országút egy kised része a város kapuja felé, s a

Császárhegyre, a külváros házaira, a Kálváriára, egy sötét színű fenyvesre, s a remete-házra a hegy egyik vápájában. A város harangjai muzsikarengésűek. A patak szélén egy juhar nőtt ki, nagy, mint egy kőrös vagy topolya, s szőlőmetszésű, hosszúnyelű leveleit játékosan ingatta a szél. Jónásnak nem ada több örömet a tők levele, mint nekem ez a szép juhar. Még bírom leveleit.”²⁴

A *Pályám emlékeit* 1794–1801 közötti részében Kazinczy nem írja le a „börtön”, „fogház”, „büntetés”, „bírósi tárgyalás” szavakat. Úgy tesz, mintha a szöveg narrátora jókedvűből indult útnak, ezenközben kellemes személyekkel és helyekkel találkozott volna csak.

Az 1801–1804 közötti periódusban pedig, s halványan az egész szövegben végig, van egy előreutalás-rendszer, akár csak Homérosz műveiben, amint ezt Goethe szavakba is foglalta. Ez a rendszer egyrészt nem teljesíti a címben megjelölt egyezséget Kazinczy és az olvasó között (azt nevezetesen, hogy itt és most végigkövethető lesz a költő, irodalomszervező pályája). Másrészt pedig a valóságosnál lényegesen nagyobb, a szépírói alkotásra jellemző szabad-

21 I. m., 355.

22 KAZINCZY Ferenc, *Levelek*, i. m. 88.

23 KAZINCZY Ferenc, *Versek, műfordítások, széppróza, tanulmányok*, i. m. 493.

24 I. m., 367.

sággal fikcionalizálja Török Lajos grófnak és lányának, Sophie-nek a szerepét az író életében. A valóságban Török Lajos 1874 és 1786 között kassai kerületi főigazgatóként maga mellé vette Kazinczyt iskolafelügyelőnek, széles körű megbízással új intézmények szervezésére s a műveltséget és társadalmi modernizációt segítő birodalmi nyelv, a német bevezetésére. A gróf a 209 lapos könyvben a 60., a 113–14., a 126. oldalon jelenik meg, az 1801–1804 közötti rész nyitó és záró oldalain központi szerelővé válik. Először kvalitásérzékkel rendelkező ember, aztán gondoskodó patrónus, majd megértő családapa, aki – becsülvén egykori munkatársa emberi és erkölcsi értékeit – nem törődik azzal, hogy leendő veje és lánya nem egy valláson vannak, hogy a börtönből éppen csak kiszabadult Kazinczy koldusszegény, miután József testvére nem adta át örökségét, hogy 1790-ben elkezdett kúriáját juhodálynak használták, „a trágya méteres magasságban töltötte fel a szobákat, a falakat összetartó vaskapcsokat kilopkodták,²⁵ tehát lakása sincs. Török Lajos mindezek ellenére beleegyezett a lánya és a nála huszonöt évvel idősebb Kazinczy házasságába. A *Pályám emlékezete* szerint Török Sophie már ötévesen „kinézte magának” Kazinczyt, a költő pedig, a szöveg sugalmazása szerint, a platonista szerelemfelfogás biztonságával készült a házasságra és a közös életre. Ebben az összefüggésben érthető, hogy az alkotás utolsó oldalain a házasságkötés a „révbeérés” toposzával jelenik meg, melyet a „távol lakó” barátok levelei még tovább édesítenek, s a „szerelem és barátság védő szárnyai” alá jutott Kazinczy magánemberként a tökéletes boldogság részese lett.²⁶

A valóságos történet azonban nem ez volt. Kazinczy lényegében elmenekült otthonról. Nemcsak testvéreinek kapzsisága miatt, meg azért, mert állandóan szemére vetették börtönviselt voltát, hanem azért is, mert valószínűsítették, hogy viszonyt kezdett Maris szobalánnyal, s a család attól félt, hogy feleségül is veszi.²⁷ Török Sophie pedig nem kizárt, hogy a személyes becsülésen túl egzisztenciális és társadalmi okokból fogadta el a házasság tervét. Az elszegényedett, vagyonát vesztett Török

Lajos nem tudott illő hozományt adni lányának, aki – húszévesen – a korszak felfogása szerint már életkora miatt sem igen tudott válogatni a kérők között, s aki Kazinczy látogatása előtt nem sokkal tudta meg, hogy reménybeli jegyese mást vett feleségül.²⁸ A Bárczay Ferencnek 1805. szeptember 7-én, tehát alig valamivel a sikeres leánykérés után írt levelében Kazinczy másként számolt be a történetről. Nem esett szó itt Maris szobalányról, Török Sophie elmaradt jegyességéről. Örömjongások után a valósággal számoló fiatal lányt írta le. Eszerint, miután lerajzolták „egész kis háztartásuk tervét”, Török Sophie a következőket mondta: „wir wollen nicht glänzen, mein lieber Ferenc [...], ich will mir auch nicht ein einziges Kleid machen lassen, ich habe Kleider genug; und wir immer so gekleidet gehn, wie bis jetzt, zein, geschmack woh und wirtschaftlich: hingegen müssen Sie mia stets geputzt erscheinen.”²⁹

A *Pályám emlékezete*ben megrajzolt „révbe érkezés” helyett keserves időszak várt rájuk. Az ifjú férj először is nem tudta házába vinni feleségét, így hónapokat töltöttek még Törökéknél. A házaspár, Kazinczy Gábor emlékezete szerint, 1805-ben „a világ nevetségére, egy keskeny telken, parasztházban” telepedett meg, egy félig kész épület három szobájában, ahol a két lakható szobán túl, „egy gyékénnyel becsinált” ajtó mögött, „ajtótlan, ablaktalan teremben verték a cigányok a vályogot” a lakrész bővítéséhez.³⁰ A Kazinczy kezére jutott birtokrész mindössze a bányácsi domb és egy csekély szőlő volt. A család pedig, ellentétben a *Pályám emlékezete*ben leírtakkal, nem könnyen fogadta el a katolikus Török Sophie-t, aki a kiházásításnál szokásos kelengyén kívül semmit sem hozott magával, s aki apja halála után csupán húszéves pereskedést követően jutott hozzá tízezer forintnyi örökrészéhez.

A *Pályám emlékezete*, az események után keletkezett, sok évig készült, a referencialitást, az imaginációt és a fikcionalitást egyformán érvényesítő, naplóformát imitáló emlékirat műfajmódot az emlékezés, önéletírás, memoár, ön-írás, autobiográfia, illetve az önéletrajzi regény és a regény között van.

25 KOVÁTS Dániel, Kazinczy és Széphalom = A börtöntől a sírig. 250 éve született Kazinczy Ferenc, szerk. DUKRÉT Géza, Nagyváradi Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság és a Varadianum Script Könyvkiadó, 2009, 70, 75.

26 KAZINCZY Ferenc, Verseik, műfordítások, széppróza, tanulmányok, i. m., 417–418.

27 1915-ben jelent meg Váczy János részletes munkája, Kazinczy és kora. Vilcsék Béla, a Kazinczy házasságát feldolgozó Babits-dráma, *A literátor* sajtó alá rendezője, felhasználva Babits ceruzás rájegyzéseit, bizonyította, hogy *A literátor* alapja ez az életrajz. Babits azonban csupán nyersanyagként tekintette a Váczy János által felsorolt tényeket.

Művében Maris csupán sajnálta a börtönviselt urat, Kazinczy emberbaráti szempontból segítette a lány gyógyítását; az öreg Kazinczyné megfelelő feleség meglétéhez kötötte az örökség kiadását; nem Török grófnéknál, hanem Kazinczyék udvarházában zajlott le az esemény. Vö. BABITS Mihály, Drámák, s. a. r. VILCSEK Béla, Bp., Magyar Könyvklub, 2003, 167–207; 339–344; 687–709.

28 VÁCZI János, Kazinczy Ferenc és kora = Idézi: VILCSEK Béla, i. m., 343.

29 KAZINCZY Ferenc, Levelek, i. m., 115–116.

30 ORBÁN László, Toldy Ferenc: Valami Kazinczy Ferenc életéhez [Kazinczy] Gábor elbeszélése után, i. m., 35–39.

HORVÁTH JENŐ

Időmolekulák

*Összetorlódnak az Idő
molekulái, szaporodnak
az indulatok kézlenyomatai
tisztességed talapzatán a ledönthetőség
sorsszerűségében, s bordáid közt
a hiány ingázik, veretes küllők
közt, mint megalkuvás, az imát
nehezítő kövek zuhanása
idején a vers teszi a dolgát,
lélektől lélekig alkuszik és
rád kövesedik, mint feloldozás, míg
jársz névtelen csontok felett – tudatlanul.*

Hűvös hűtlenségben

*Megtisztulnak a józan Ítéletjárók,
szavaikban levétnak a harangok,
míg túrt cinkos feloldozásban
holt évszakok betűit ragozom,
a félelem időszerecskéje megnevez,
és tudatom ellen vigyáz büntethetőséget,
míg keresztem megállóiban szegezi ikonom,
az Igét virrasztó jelképleteket, és
fájó, hűvös hűtlenségével beczi
arcom viasztalanságát a rám
kövesedő zuhanások idején,
hol magamért teremtést tagadok.*

Stigmák közt

*Fadrusz utca, a délutánok
lépcsőháza előtt oltárokat
emeltél, ha bűnbe estél,
mert ismeretlen kezek után albumokat
lapoztál, óramutatók túrt
pontosságában – menthetetlenül –
hol józanságod választotta istenét,
mint látásod a szelíd női arcokat,
a végtelenített kérdés szorításában,
míg repedt sípú lélekorgonádon hiányt
gyakoroltál a futamokat rámozó
Időben, a megosztott teremtés
lefejezett hitével, mert félreállított
egy felsőbbrendű értelem; Igaztalanul,
az eretnekségedet vallató stigmák közt,
talpig szégyened fájó Igétlenségében.*

LÁZÁR BENCE ANDRÁS
Egy külváros alakjai

*Az este sűrű volt, akár a kávézacc,
úgy másztam ki belőle, mint férgek
eső előtt a földből. Meg akartam nézni
a várost, milyen, amikor alszik. Milyen,
amikor belesűrűsödik a szájak íze
a tájba, hogy mennyire nehéz így a levegő.*

*Téged hagytalak aludni. Ez férfimunka.
Szembenézni a nyugvó gépek, a külváros
súlyával. Puha tenyerek és ráncos kézfejek,
két reménytelenség közt.*

*Már a lépcsőházban elhagytam kabátot,
szűk zakót. Nincs szükség rá. Aztán a víztorony
lábánál jutott eszembe, hogy anya, ha látna,
ahogy egy kibontott ingben járom itt a várost
hajnalban, ugyan mit szólna most.*

*Elhúzná a száját, leszidna. Aztán fejrázás
közben hagyná, hogy menjek. Hiszen, ő tudja egyedül,
hogy ez a séta, a puha tenyerek és a ráncos kézfejek közt
segít majd. Segít majd lenyelni ezt a levegőt, oxigénhez jutni.
Beletörődni a nyugvó gépek, a külváros súlyának
reménytelenségébe.*

*Neki is bele kellett, bele kellett törődni abba, hogy
ez a puha tenyér, ez itt, ami egyszer az enyém volt,
ráncosodni kezd, az ereit meg te szorítod már, és
új puha tenyér fogja majd a te kezéd is.
De ettől sem lesz jobb.*

*Így is sűrű az este, akár a kávézacc, és amikor
reggel lesz, az emberek úgy másznak ki külvárosi
lakásuk ajtaján, mint a férgek eső előtt, és érzik azt,
hogy belesűrűsödnek a tájba, és érzik a nyugvó
gépek súlyát, mindennap, ugyanúgy, ugyanazt.*

*Anyával csak nevetünk, hiszen a puha tenyér
egyszer úgyis ráncos lesz, és a víztoronyból
nem sokáig folyik majd a víz, a várost kiszárítja
az ugyanaz, és mi mind tovább alszunk, a reggelt
meg egy csésze kávéval isszuk át.*

JAKAB-KÖVES GYOPÁRKA
Roncok közt

Amikor a kicsi már harmadszor akart kimászni az ágyból, rárivallt és többször a fejére ütött. A gyerek bömbölt egy darabig, arcát beletemette a párnába, ő pedig még ezután is remegett. A kicsi hüppögése abbamaradt, *nem szeretlek*, nyafogta, mielőtt elaludt volna.

Akkor, tegnap este a reggeli felkelésre gondolt, maga előtt látta az anyagot, amit át kellene még aznap éjszaka nézni a számítógépen. Az járt a fejében, hogy ezt a lefekvés előtti huzavonát kizárólag az ő gyöttrésére rendezi a gyerek. Előre fájdalmat okozott a hajnali kelés. *Nem fogom tudni kialudni magam*, kántálta magában, amíg várakozott a gyerekekre. *Nem fogom tudni kialudni magam. Arra sem lesz elég az éjszaka, hogy megmelegedjek a paplan alatt.* Legszívesebben vagdalkozott volna dühében.

Akkor is dühös volt, amikor kiment a gyerekszobából. Nem simogatta meg a kicsit. Nem hajolt le hozzá, hogy szája óvatosan hozzáérjen a puha, gyűrűs hajhoz. Nem nézett az alvó gyerekekre, mielőtt kiment az ajtón, és becsukta maga mögött.

A nagyobbik gyerek szobájában még égett a villany. *Talán ha nem kamaszodna, vele könnyebb lenne*, ezt szokta mondani másoknak. De ilyenkor, mint azon a tegnapi estén, amikor a fáradtság kikezdte az idegeit, biztos volt benne, hogy az ellene összeesküdt világgal szövetségtek a gyerekei. Minden arra szolgál, hogy őt kínozza.

A fiú békésen olvasott az ágyban, körülötte mindennél elhasznált, összepréselt papír zsebkendők.

– Miért nem tudod összeszedni? – förmedt rá a gyerekekre. – Úgy néz ki itt minden, mint egy disznóól.

– Nádhas vagyok, nem ládod? – felelte panaszos ingerültséggel a fiú.

– Talán néha idejében elaludhatnál, akkor nem lennél annyit beteg. Aludj most már.

– Azért vagyok bedeg, mert megint megáztam. Nem volt benne az esernyő a táskámban.

– És ezt miért *nekem* mondd? Nekem kellene talán a te táskádról gondoskodni? Ennyi önállóság sincs benned?

– Most mit ugrálsz? Kértem én valamit tőled? Soha nem vagy itthon.

– Ezt a lemezt hagyjátok, rendben?

Megint érezte ujjaiiban az idegességet, amit már csak a veréssel lehetett úgy-ahogy szétoszlatni.

– Minden kellene, de azért ne menjek el dolgozni? Mit képzelsz, hogy megy ez? Nem jókedvemből dolgozom annyit, hanem hogy pénz legyen. Pénz! Érted?

A gyerek megvetően elhúzta a száját, egyet mordult, de nem válaszolt. Elővett egy papír zsebkendőt, és kifújta az orrát. Mielőtt kiment volna a szobából, megállapította, hogy a fiút nagyon elkapta a nátha, a fél szeme teljesen be volt dagadva. Közben határozottan rácsapott a lámpa kapcsolójára, s azonnal sötét lett a szobában. A fiú felháborodottan felkiáltott, s erre ő kicsit lágyabbra vette a hangját.

– Aludjál. Az már fél gyógyulás.

Nem takargattam be, nem tettem tenyerem a homlokára, hogy megtudjam, lázas-e. „Kértem én valamit tőled?“, ezt kérdezte. *Kitől kérne, ugyan kitől is?*

Különös volt ez a mai nap. Máskor abban a pillanatban, ahogy becsukta a garázs ajtaját és kihajtott a hajnalban még néptelen utcán, sikerült kilépnie az otthoni történésekből. A család minden apró megnyilvánulása lezárult, mintha azt is le tudta volna csapni, mint egy villanykapcsolót. Rávágni erősen a kapcsolóra, aztán a nyüzsgés, a civakodások, az egymás iránti ilyen-olyan megnyilvánulások mind elsötétednek. Nem marad más, mint a munka.

Ám ezen a napon nem volt képes leütni a kapcsolót, fejében szüntelen az otthoni dolgok forogtak. Időnként úgy rémlett, hogy megpuszította a kicsit, mielőtt kiment volna a szobából, és átölelte a fiút, mielőtt lekapcsolta volna a villanyt. Tenyere szinte érezte bőrük, hajuk simaságát, bársonyosságát, a meleget, amit az egyik test a másiknak átad.

Ezen a napon a család szinte ünnepélyes módon lefoglalta azt a helyet, ami máskor a munkáé szokott lenni. Pedig reggel sem ment be a gyerekekhez. Az idegessége éppúgy tartotta magát benne ezen a sötét hajnalon, mint a fáradtság, csak éppen egy másfajta, a bágyadtabb, az összetörtebb. Nem, nem ment be a gyerekekhez hajnalban. Ha bemegy hozzájuk, lehet, hogy képtelen lett volna beülni az autóba és kihajtani a néptelen utcán. Lehet, hogy befeküdt volna melléjük, óvni testük melegét.

Egész nap borzongott.

A munka nem volt jó, a munka szükséges volt. Beletanult abba, hogy beszélni tudjon termékekről, amelyekhez semmi köze, hogy azt a látszatot keltse, mintha teljes meggyőződésből dicsérné fel őket. Megtanulta, hogyan kell úgy fellépni, hogy felülkerüljön a tárgyalás során. Megtanulta azt is, hogy ne gondoljon a rengeteg veszélyre, ami az autóval érheti. Csak menni száz, kétszáz, háromszáz kilométereket, és azon gondolkodni, hogyan sózhatja el még többet a termékekből. Mert a főnökkel szemben nem lehetett semmiféle módszert kitalálni. A főnökön nem lehetett felülke-rekedni. Amíg nyomta a gázt és ki-be ugrált a kocsik közötti réseken, a fülében a főnök elégedetlen pattogása, majd az egyre erősödő ordítás úgy hatott, mintha be akarná magát rágni azon az idegesítő, fülre akasztott

készüléken át az agyába, át a hallójáraton, a fül üregébe, aztán az idegpályákon végigsurrogva, zizegve el, valahova az agytekervények legmélyebbikébe.

– Azt mondják, már nemcsak reggel sír a gyerek. Sokat sír napközben is.

Ezzel kezdte a férje. Hát persze, ez is a gyötrés része, gondolta akkor, és ismét előntötte az ingerültség.

– Ezt most úgy mondod, mintha tehetnék róla – válaszolta cseppet sem barátságosan, pedig nem volt kedve veszekedni, s tudta, hogy egy ilyen válasz másra nem jó, mint elmérgesedett vitát kiváltani.

Férje arca elfelhősödött, látszott, hogy sokféle válasz eszébe jutott, s most nagy önuralmába került, hogy visszafogott legyen a következő mondata. Végül kérlelően szelídre sikerült.

– Mindannyiunknak jobb lenne, ha nem dolgoznál annyit.

Sejtette, mi fog következni, s előre felháborodott. Mondj fel, dolgozz másutt, vagy eltartalak és ne dolgozz, ezernyi lehetősége a lehetetlenségnek.

– Mégis hogy képzeled?

– Jóska azt mondja, visszavenne maga mellé. Felszabadult egy hely a cégnél. Mégsem kellene annyit eljárnod, még ha nincs is akkora fizetés.

– Látom, nem tudod felfogni...

Egy kicsit elakadt. Hirtelen annyi minden eszébe jutott, amit felsorolhatna. Mit is hozhatna fel az érzelmi okok ellenében? Mennyi időbe telt, amíg kivívott némi elismerést. De elismerte-e egyáltalán a főnöke? S hogy mekkora ügyfélkört épített ki. De vajon hűségese-e hozzá ez az ügyfélkör? S hogy kell a sok pénz, nagyon sok pénz, mert itt a ház, az autók, a gyerekek...

– Nem tudod felfogni, hogy nekem is van szakmai önérzetem?

A férje arca nyílt megvetést árult el.

– Szakmai önérzet, mi? – ízlelgette magában, mint egy nagyon keserű, undort keltő pirulát. – Elférünk még mi emellett?

Ő magáról elfeledkezve borzolta a haját ingerültségében.

– Milyen kérdés ez? Hát persze. Ti vagytok a legfontosabbak. De mit kell állandóan piszkálni? Fáradt vagyok. Tudod, mennyit dolgoztam ma? Még meg kell csinálnom az adminisztrációt. Ki vagyok purcanva, érted?

– Azt látom – felelte erre keserűen a férje. Arcán megvetés, türelmetlenség, kiábrándult szomorúság tükröződött.

Ma útközben hányszor felmerült szeme előtt ez az arc! Ez a tekintet! Az út menti akácok és a kökénybokrok hullámzása. Megvetés, türelmetlenség, megvetés, szomorúság. Kielégületlenség. Szeretetlenség. Megvetés. Akác, akác, kökény. Gaz.

Szürke az ég. Boldogtalan szürke. Hol találja meg Istent ebben a szürke kifejezéstelenségben? Hol látja meg a melegítő fényt, azt a megnyugvást, ami vérével lassan csorog?

Ti vagytok a legfontosabbak. Ezt mondta, és úgy hangzott, mint egy hazugság. Mik azok az indulatok, amik elferdítenek minden igazságot? Ti... vagytok... a legfontosabbak. Szavak, amelyek úgy hangzanak, mint egy szemrehányás, mint egy kicsikart, meggyőződés nélkül kikínlódott bűnvallás. Bűnvallás...

Nem takartalak be benneteket. Nem adtam puha csókot a fejetek búbjára, a nyakatok hajlatába, a félig elnyílt szátok tövébe. Nem suttogtam gyöngéd szavakat. Nem ellenőriztem álmotokat. Mint ahogy nappalotokat sem ügyeltem.

Amikor terhes maradt a kicsivel, kétségbeesett kapcsolással próbálta rendbe hozni az életét. Akkor már itt dolgozott, ennél a cégnél. Amikor a főnök végigmérte hatalmas pocakját, földagadt arcát, bokáját, csuklóját, daccal nézett vissza, és nem kért kegyelmet.

– Megijednek tőled az ügyfelek.

Ezt mondta a főnök, és volt benne igazság. Akkoriban jóval kevesebbet adott el, viszont sokkal több emberi beszélgetésben volt része. Bezzeg, amikor megszületett a kicsi, senki nem érdeklődött, hogy bírja-e az érzelmi elválasztást? Nem fáj-e éppen annyira, mint az elválasztás a mellőtől, az a feszülés, lüktető duzzadás, amikor egyetlen érintés is a robbanás fájdalmát ígéri? Ezt senki nem tudakolta. Terhességét elfelejtették, kit érdekelt, hogy annak következménye egy gyerek, amelyik már nemcsak belülről rúg, de sír, követel, állandó figyelmet igényel?

Magával vihette volna mindenhol. Betehette volna a gyerekülésbe. Ha kiszáll, elrejtette volna a kabátja alatt. Senki észre sem veszi. Szoptathatta volna. Félreáll, valami poros mellékúton kiveszi a gyereket az ülésből, az ölébe fekteti, s míg szopik, ő magába zárja a tájat, a lágy napsütést, a bogarak neszezését. A kicsi hangos nyeldekléssel, jóleső nyögéssel szopott volna.

Zavarta volna. Nem lehetett volna elérni a főnök által megkívánt normát. Nem lehetett volna vezetni tőle.

A régi cégnél otthon négy előtt eljöhett volna. Figyelembe veszik, hogy el kell menni, felszedni a gyereket. Persze, a lakást kicserélték erre a házra. Most, a távolian szürke ég szemrehányóan tekint vissza. Mintha a pénz nem lenne elég kifogás. Mintha ez is csak hazugság lenne.

Honnan jött előző este a feltartóztathatatlan idegesség? Minden este előjött, mint egy furcsa program, mint a zene a rádióban, hol erősebben, hol enyhébben. Ritmus, feszítő ritmus, pa-pam, pa-pam, szétszakadok, pa-pam. Belerontott ez a ritmus a nyugalomba, szétpisz-

kolta a tisztaságot. Abban a pillanatban, amikor az ütközés történt, akkor látta ezt a teljes tisztaságot, és látta már, igen, nem érezte, hanem látta szemével ezt a nyugalmat. Ám tudta, hogy mind csak álom volt. A valóság ott volt a pofonban, amivel megütötte a kicsit.

Vajon mivel tölti kamasz fia ilyenkor a napját? Előző este náthásan, bedagadt szemmel olvasott. Mit olvashatott? Meg kellett volna kérdezni tőle.

Csicsija, bubája... el-ment a mamá-ja...

Az ég már nem szürke, inkább lilás. A vér édeskés szagától nem érzi a fű illatát. Pedig itt borzolódnak feje alatt a fűszálak, az apró gyomok. Egy kicsit arrébb akác és kökény. Akác, akác, kökény. Szeme egyre többször lecsukódik. Nem érez fájdalmat. Csak annyit érez, hogy hamarosan belefolyik az álomba, hiába akarná felidézni magában az elmúlt estét, a más estét. A nappalokat.

Ti vagytok a legfontosabbak. Tetszik a könny? Csicsija, bubája... el-ment a mamá-ja...

Forrón lüktet ki a vér a füle mögül. Legalább ráfolyik arra a lehetetlen készülékre, amiből a főnök szokott kifelé ordibálni. Benedvesedik és elromlik. Zárlatos lesz. Meghal.

Nem, nem akarta, hogy így maradjon minden, a szürke ég alatt, oly messze Istentől. Erő kellene, felállni, arrébb mászni, letörölni ezt a vérpatakat az arcáról. Élni kellene. Otthon várják. Várják? *Kértem én tőled valamit?*

A szavak mindig hazudnak. Elég kellene legyen a simogatás, a mosoly, egy lehelet, amiből melegség árad a másik felé. De mi van akkor, ha még a mozdulat sem igaz, ha az is gyűlöletté, veréssé válik, pedig nem annak szánták?

El-ment a mamá-ja. Hoz neki szala-got...

Úgy megy bele az álomba, mint a kicsi. Sírt egy darabig, aztán nyugtalan, feszült álomba merült. Most belepatkzik az álomba. A vér csöpög, rá a gazra, a fűre, a telefonra, a roncsdarabokra. *El...ment... El... ment...Fű... gaz... fű... gaz... fémszilánk.*

Ti... vagytok a... legfontosabbak. Milyen hazug ez így! Ti vagytok a fű, a gaz, ti vagytok a fémszilánk, ti vagytok a rubinfényű, édeskés illatú vér, ami csurog, csurog lefelé a fülemnél. Most túrném, ha mellettem fészkelődnétek. Még át is ölelnétek benneteket engesztelésül. Most túrném ellenem feszülő akaratosokat.

Pedig fű, virág, gaz, fémszilánk asszonya és anyja leszek itt. Belecsurgok a földbe. Csak ne néznétek olyan szemrehányóan, mert nincs erőm visszamenni hozzátok. Csak az ég ne nézne úgy rám, hogy láthassam önmagamat benne, mint egy tükörben.

A felhők átfolytak lilába, valószínűtlen lilába. Nem tudott már felnézni, le kellett hunynia a szemét. Szemhéja mögött elült a nyugtalansága, s nem maradt utána más, mint a hiány.

Jelenet

NECZ DÁNIEL

Féltestvérek

*Köztünk a különbség
 éppen hogy anyányi, és mégis
 milyen lelkesen lehet fél-magunkat
 utálni. Mennyi az ismert csel,
 a sok rokonnyálból formált szitok;
 ahogy egymás álmát elálmodjuk,
 és a sok félig nyitott titok...
 Te vagy az idősebb,
 te már megfontoltabban haragszol,
 én még kicsit sértettségből;
 öregszem én is,
 és úgy hordom kinőtt éveidet,
 mint az elhasznált ruhákat.
 Lassan húszéves leszek,
 s egyre szélesebb spektrumú az utálat,
 több az ok, többet is kitalál az ember,
 többet is tud ártani;
 néha kitagadnálak, felszámolnék
 ezzel a képtelen, egybekötött
 ellentéttel,
 s bár sokszor nehéz ráébredni,
 azért mégsem vagyunk mások,
 csak egy létezésnyi kötőjel.*

Tűz hava

*Nagy halomban hordják
 a leveleket.
 Tűz hava van, szeptember,
 mikor elégetjük,
 ami nem kell.
 Ruhákat rakok ki,
 képeket, sétákat, beszélgetéseket,
 s gyufát vetek a vasárnapra,
 a keddre, a péntekre,
 gyufát vetek egy-egy napra,
 majd egy nagy halomban
 az összesre.
 Mint száraz rőzsét morzsolom
 a tűzbe arcod, holdsarló-derekad,
 ujjaid lanthúr-ívét,
 és a belőlük jövő érintés-dalokat.
 Nem kimélek semmit,
 s majd koromszürke macskák
 hordják szét mancsaikon a hamvakat.
 Nem találja meg őket senki,
 nyávogásuk is a hideg, kék ködbe vész.
 Feloldódnak az ősszel, az utakkal,
 s te elmúlsz velük;
 hangod, alakod, ízéd is lassan a semmibe ég.*

Apa

*Whiskykönnyű nők, agyontombolt reggelek,
 altatósdoboz az asztalon, sosem értem meg.
 Cigifüstöt fújtál, két perc sem volt hátra,
 nekirugaszkodtál végre-valahára.*

BARNA T. ATTILA

Házkutatás

*A patakhöz jártam játszani.
Ott folyt az utcánk végén.
Jólnevelt gyerek voltam,
vacsorára mindig hazaértem.
Azon a napon az idegen autót
már messziről észrevettem
házunk előtt.
Hamarosan lesz saját kocsink,
jutott eszembe apám ígérete.
A konyhába futottam,
megtorpantam: nagyanyám
egyedül ült a félhomályban.
Hallgatott.
Az asztal is üres volt.
Felállt, kézen fogott,
a szobába vezetett,
ahol apám hason feküdt az ágyon.*

*Nézd meg az apádat, mondta,
és ujjával felé bökött,
jól nézd meg, mert utoljára látod.
Meghalt.
Apám felugrott, kiabálni kezdett,
nagyanyám sírt, elengedte a kezemet,
kifordultam az ajtón.
Csattanást hallottam, motorzúgást.*

*Másnap nyomozók jöttek,
apámat keresték,
meg az autót.
Tőlem mosolyogva kérdezték,
mi leszek, ha felnövök.
Rendőr, feleltem,
és kihúztam magam.*

Nagyanyám megmenti a Junoszty televíziót

*Nagyanyám délben érkezett
Pestről, ahol a piacon virágot árult.
Ennivalót hozott nagy kosárban.
Csengetett a kapun.
Az idős háziasszony bújtt elő.
A fia a rendőrségen van,
mondta nagyanyámnak,
és szúrósan a szemébe nézett.
Már voltak itt,
de nemsokára visszajönnek,
házkutatást fognak tartani.
Együtt lementek
a pincelakásba.
Megálltak a szoba közepén.
Az asszony gyanakodva
Méregette nagyanyámat.
A kert felől kiáltás hallatszott:
ura hívta a házinénit.
Kelletlenül morogva
indult felfelé a lépcsőn.
Nagyanyám magára maradt.*

*Lábához tette a kosarat, körülnézett.
Észrevette a kis Junoszty televíziót
a sarokban, amit akkoriban
lopott apám.
Gyorsan kipakolt mindent a kosárból,
fogta a tévét, beletette,
ráborította a nagykendőjét,
felkapta és fordult kifelé.
Átvágott az udvaron,
ki a nyitva felejtett kapun.
Még hallotta, hogy az asszony
utána kiabál.
Vissza se nézett.
Az állomás közel volt.
A vonatot épp elérte.*

*Otthon
elásta a tyúkól alá.
Csak fél év után
hozta el nekünk.
Anyámmal azt néztük évekig.*

TOMPA ZSÓFIA
Álmok maradéka

*Hogy beszélni kezdél, otthon lett köröttem,
 kopott párkányú ablakodon át
 kezdtem úgy nézni a nedves esti ködben
 mint ki bentről lát, és már nem töri magát.*

*Olyan vagy most, mint gyöngé lámpafény,
 arcoddal a szűrt sugár békévé vegyül,
 mint maroknyi csend az omló idő alján,
 olyan közel vagy, mert olyan egyedül.*

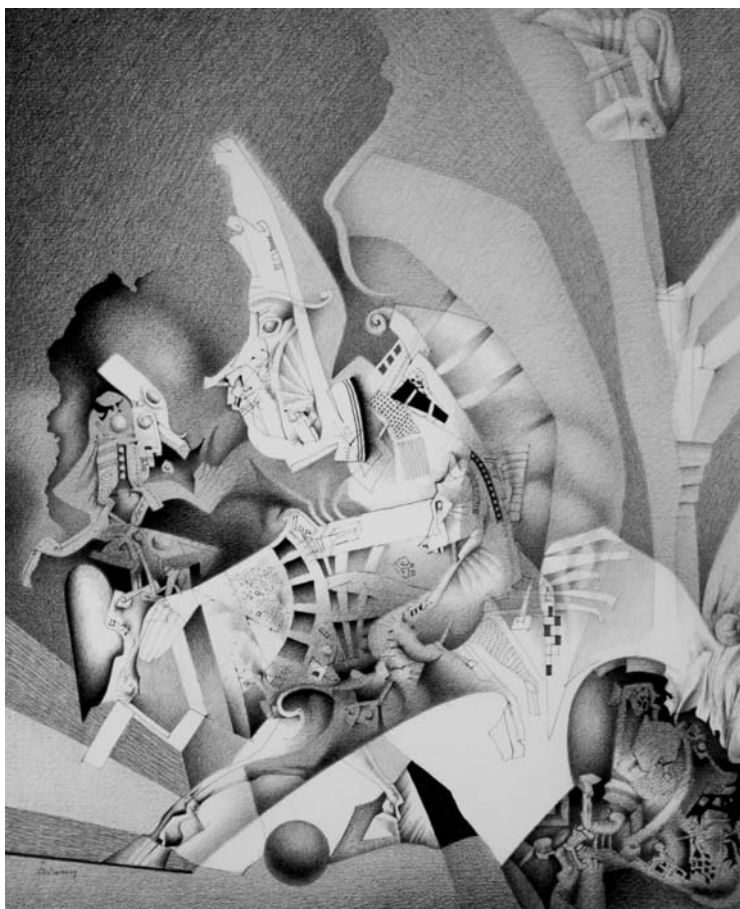
*Tudom jól, hogy most mindent elmeséltél,
 szólni nem tudok, mert nagyon értelek,
 legmélyebben akkor, ha sötét gong az éjfé,
 ütésre vár, és a fal fekhelyed felett
 vakolatot pernyéz a magány repedésén,
 bennszorult imát, mi hitté nem fakadt,
 és reményt, mi a bémult tettek alján
 mint teában a fű, csak őrlemény maradt.*

*Keserű az íze, mint sejtelem bennem
 hogy nincs titok, és senki nem üdvözül,
 most magányod szűrt fénye úgy remeg szememben
 ahogy riadt őz tekinget a tar ágak közül.*

*Hát most, hogy fénynek látlak s csönded zsong eremben,
 és semmit nem szólok, semmit nem akarok,
 maradj mozdulatlan e töredéknyi rendben,
 míg pernye hull, remény-vakolatok.*

*Úgy feküdj mellettem, hogy egymáshoz ne érzünk,
 meztelenül, mint két idegen,
 nem akarom, hogy melegségem álmodd,
 keserű és kemény minden idegem,
 hideg vagyok, mint az igazság,
 és már egy veled – ahogy te, én is úgy vacogok,
 ne húzd magadra, és én se takarónkat,*

ne érints meg, mert hazudni fogok.

Vándor

OROSZI ZSUZSANNA

Stafíring

1949 augusztusa

Erős napfényben, gyilkos hőségben megy át az udvaron. A homok minden lépésnél süti a talpát. Jólesik ez most: a vad, éles, durva érzés elnyomja tompa főfájását. Hátramarad az a kínzó, állandósult fájdalom, ami gyerekkora óta gyötri, kábaságban, kedvtelenségben tartja. Hiába minden. A gőzölés, a vizes kendő. Kihalt belőle már az öröm, s megszűnik lassan körülötte is, minden szokottá, megszokhatatlanná válik.

Egyszer már elhitte, hogy elmúlik tőle: a haja besűrűsödött, az arca kisimult, a szeme megfényesedett, csak úgy vakított. Kezdték szépnek találni a vénasszonyok, elégedetten hümmögtek a vénemberek, ha útjukba vetődött, a lányok – még a barátnéi is – irigykedtek rá. S a legények? A taknyosok! Szentelen szavakat dobtak felé.

Ügyet sem vetett rájuk, élvezte a könnyebbséget, a szabadulást, hogy tiszta a feje: a virágillat nem kelt benne émelygést, a pletykás fecskék csettegetése, a kutya rajongó igyekezete türelmetlen haragot. Ekkor fedezte fel maga körül az életet: az egészséges tulipánfejek hívasát, a diófa árnyjátékát, a szőlő ízét, a falással megrontott makulátlan fűrt kocsányra vetkőzését s édesanyja érdes kezét, megsimított arcán.

Ettől jókedvű lett, magot vetett belé a jóság.

Tudott már szeretni. Azon a tavaszon szegődött mellé József, az asztalos, olyan természetességgel, mintha mindég odatartozott volna. Hozta magával a vidámságot, a senkit nem féltő örömet, a biztost, amit ő, az apátlan árva sohse tapasztalt még.

Úgy nézte ezt a szőke, örökké ragyogó arcú embert, mint egy régesrégi, elfelejtett, rejtegetett titok őrzőjét.

A tornácon, a hűvösön utoléri a kín. A homlokához kap, gyömöszöli, majd a falnak veti fejét, préselni, kitépni akarná azt, velővel együtt. Ez szorítja el benne a létezés, a sarjadást, átörli lassan minden sejtjét pusztulásra adva. A lócára ül, szemét lecsukja, s hagyja: hatalmasodjék el az üresség, zsibbadtság. Valaki vastag hangon danol. Ez a Sinka, a János. Ríni szeretne a csendért, az egyedüllétért. Itthonról mindenki elment. A gyerek a nagyszüleivel átment a búcsúba, nyájaskodó néniék vizslató tekintete alatt bámészkodni, sóvárgással megszolgál-

ni egy kis törökmézet. Jobb neki elhinni a mosolyokat, kukoricáért hintára ülni, újra és újra; csodát látni, mézesbábot enni, ha eszébe jut valakinek, hogy nyújtson néki.

A gondolatra könny pereg végig az arcán, nyomról nyomra, árokról árokra, s elapad keményülő vonásain.

A forróságban a szőlő lombja, a trombita alakú fehér-rózsaszín virágok mozdulatlanra meredve próbálják őrizni formájukat, de egyszerre átomlik a portán a tehetetlen ernyedtség. Az idő megnyúlt, s mindent magába ránt.

Érzi, arra ítéltetett, hogy itt üljön, várakozzon reményvesztetten az idők végeztéig a világ csúfjára, gúnyára, lélektipró lökődésére. Azok a szánakozó, megkönnyebbült ábrázatok, ostoba, semmitérő mondatok: „Minek mán azt emlegetni...”, „A télre tavasz jön”, „Ez már csak így van”! Pátyolgatják, hogy el ne hagyja magát, mert akkor vége...

Az összes a maga kínját feledné, ha sikerülne nékik, így csak tőle tudakozódják, mi lesz most véle, hogyan próbál életet teremteni, jövőt mutatni önnönmagának, növekvő fiának.

Honnan tudhatná azt? Házuk nem épült még, nem volt hova, miből, még ha tervezték is: műhellyel, sok szobával, nyárikonyhával, galambdúccal, ólakkal, virágoskerttel és rengeteg kacagással. Kicsike földjén, a kukoricának, a zöldségnek valóén, apai örökségén, más – még ha rokon is – kapálja a sort. S ő itt rekedt az anyósáéknál, aki néki anyja sohase tud lenni, ahol nincs egy kis saját zug, saját élés a tán örökre megcsonkult családnak, s ahonnan lassan menni kell, mert az ajnározott, megmaradt kisebbik fiú nősülőkörben van. Hogy vizslatja már őt is, alig bújhat bámulása elől.

Mire tervezzen ő? Éljen, ahogyan az anyját látta? Huszonevesen már görnyedten, hanyagolt viseletben, a megszólástól rettenve, mindig a dologba feledkezve, öccse szüleitől ráhagyott házában? Csak mert a férjére, a falu legmódosabb gazdájának fiára nem ügyelt eléggé az orvos, s ő maradt mindenből kitudva, özvegyen, egy apró, anyja után kapkodó fiókéval és egy bármelyik percben világra jöhető magzattal nehezülten? Élhetett aztán megtúrten, magának, gyerekeinek sose gyarapítva, öregasszonyos nyájaskodással, jószívét a túlzott hálának odahajítva, fölkinálva. Ezt vágyja ő? Dalait, zokogását a kút nyelje el, arcát a kendő?

Hisz egy idő óta a sorsát se úgy tudja. Pedig tudakolta elégszer. Jöttek csöstül a jósasszonyok, a fekete keselyűk, szagolva a bűzt, a pusztulás bűzét, hogy söpörjék ki a környékről a maradék reményt is. Mondták a jelent,

A 25–32-ik oldalakon található összeállításban
a Magyar Írószövetség Íróiskolájának 2010-ben végzett hallgatói mutatkoznak be.

a fércelt jövőt, s mind, ki hallotta, megkeseredett nyálal a szájában gondolkozhatott magáról. Nem értettek mindent, csak azt, keserves lesz. A messi elhunytak: a megfagytak, az éhenveszttek, az aknával széjjelszakítottak, az agyonverték lelkei kucorognak valahol, ismeretlen vidéken, nem találják az utat az Úristenhez. S itthon is ezért nyílnak sűrűn a temetőgödrök, hogy legyen, ki az elveszettet megkeresse, az elhasadt lélekruhát összeöltse, s a félelmet, az istenkáromlást a pokolra űzze, lökje oda annak, akié. Mert azok, túlnan, másét kutatják, más szavára dúlták, aközben ezt itt birtokba vette, és már üli torát pazar lakomával az ördög.

Az aztán kívánja az áldozatot! Minden lélektörés, mellszorítás, jajgatás telhetetlen bendőjének étvágyingerlője. A szavára gerendákra hurkolódnak a kötelek, nyikorognak megreccsent ágak, hegyükben szétfreccsent gyermekmaradékok, mert az utódokat sem lehet óvni, csak teljesíteni a romlásnak, s teljesíteni az Istennek is, ha még lehet.

Ezt duruzsolták a satrafák, s vitték cserébe az asszonyok kelengyjének legszebb darabjait, s tojást, tyúkot, friss kenyeret.

A pap attól fogva érthetetlen ígét motyog foldott palástja alól, s emelgetheti az ostyát olyan magasra, amennyire csak bírja.

Manci fiát az áram vágta agyon, Erzsie, a Ferkó a tehenüket hajtotta ki a legelőre, mikor aknára lépett, s a véres cafatokat a bokrokról, a fák bogáról is szedegette az édesanyja. Hány pergő tábori lap kérlelte a maradókat: A gyerekre vigyázz! Oltalmazd a fiamat! Ügyelj a gyermekekre! Mert olyan az, mint valami talizmán! Az Isten is másként számol azzal, kinek még dóga van, nevetlen kicsinyei vannak. Bizony sokukat, a fiatal nőket a hátukra kötözött porontya mentett meg a front érkeztek az asszonyra éhes, rabolt bortól részeg oroszról. Miklóskát, a totyogót pusztították, lovattatták, süvegucukorral kínálták, hozzá, az anyjához csak akkor kéretözött, ha már nem állhatta a tetvek marásait. Ilyenkor magához húzhatta, fejét kutatta, bogarazta és ölelte, magára erősítette, hogy szorongását enyhítse vele, mert elüzni azt a szorítást azóta se lehetett.

Látta, láthatta a többen is a csöndesülést. Mind lábujjhegyen járt, neszelni alig mert, szitkozódás sem hallatszott, mintha egy nagyhatalmú, gonosz úr idegeit kímélnék, mert ha az kifogást talál, s megharagszik, kiirtják az egész falut. Az egész falut...

A nap mozdul, fény öblít át minden szegletet. A nóta elhalkul, dűnnyögve szól még a kék ibolyáról.

Jönnek-e még haza férfiak? Aki jött betegen, törten, ahogy a bátyja is, még fölépített egy otthont, de az őszi köd az ő alakját mindörökre elfedte. Micut, a barátot,

asszonya az ágyból föltámogatni se bírja, csak fekszik, remeg keze-lába, s nem szól, hiába kérdezik. Mégis tudhatni, hogy vannak, s lassan rendeződik körülöttük, vagy hiányukban az élet.

De aki csak ment, aki csak kívülről pattintotta a kiskaput indulattal, mert a nők nem egyezhettek, férhetek a lelkek ütközetéből, bántások, fájdtások feszületéből, az a férfi úgy távolodott el a szabadságos vonattal a hószakadásban, hogy nem kívánta az állomásig a szerelmes kíséretet.

Bemege a házba, a falról leveszi a fényképet. Félőten átsimítja, ne sérüljön az a mosoly, az a tekintet az üveg alatt. Hosszan nézi ezt az arcot, ezt a szöke, örökké ragyogó arcú embert, a régesrég elfelejtett, rejtegetett titok őrzőjét.

A fiókból kiveszi a keszkenőbe csavart pohár cserepeit, háromfele pattant, ahogy a pocról '43 januárjában leesett. Kibontja. Üzenetnek hitte, hiszi ma is, ez köti, fojtogatja azóta is. Rátelepszik a büntudat. Zavart matatással elővesz szappant, törülőkendőt, fésűt, s a képre halmozza.

Leveszi kendőjét, sötét kendőjét, kibontja haját, gyér, csutka haját... fésüli szálát, buktatja a fésű fogán. Tépi gubancát, simítja újra és újra, mint az a valaki, az a fához erősödött kéz tapintaná tövénel, mártózna tenyérrel, pergetné uja közt, folya le róla, még s még.

A fésű mozdul, vigasztal, a haj, az a gyér, csutka haj minden lendület alatt sűrűbb, hosszabb, belekap a szél is, lepi el a testét a fekete zuhatag. Mosdani kell, fényesedni, keményített patyolatkötenyt kötni!

Indul a vízért, lötytyinti lavórba, s benn a konyhán vetkezni kezd.

Fogja össze a haját, új fátylát, s fonja, fonja hosszan. Beleszővi, -köti sajjását, barnuló virágát, mint egykor lányként a piros szalagot, rakja koszorúba homloka körül.

Reszket, szűköl, verejtékeznek a teste.

Meríti tenyerét, csobog le uja közt a víz. Áztatja arcát, égő, vágó szemét, rég nevető ajkát, s még. Öblíti nyakát, nemes, dacos nyakát, gömbölyű vállát, kemény páma mellét, zubog le hátán, ahogy az olvadással fölriasztott patak, s csurog le a lábíg. Nyúl a szappanért, a szagos szappanért, férj-szerelme zálogáért, lögyköli kishasát, esthajnal ragyogtatta ölét, és súrol, lúgoz, olyan akarattal, ahogy a mindenségéből kiveszni remélő. A lecsorduló lé szennyezi a zománcos edényt. Dörzsöl a törölő, a stafirungból kiemelt pávás vászontörölköző, úgy, hogy a megtartó Isten a névbetűk keresztzszemein nem süthet át.

Fehéreműt, harisnyát húz, rá a ruhát, a csipkegallér ruhát, bújtatja gombját. Illeszti a fekete, templomjáró cipőt, rántja, köti a fűzöt. Kinéz az ajtón, a szilvafa árnyéka nyújtózik a padlás felé, a sütésre váró kenyértészta nyugszik a teknőben.

FEHÉRVÁRI BALÁZS

A hegedű

Ahány gyermeke csak volt az asztalosnak, mind ott tolongott orrát az üvegre tapasztva az ablaknál, és az idegent leste.

– Engedjete! – tört utat magának a felesége. Letépte magáról a kötényt, és rádobta az egyik gyermekre. – Fogd gyorsan! – mondta. – Csakhogy megérkezett! – fordult a vendég felé, és szélesre tárta az ajtót.

A jövevény fekete frakkot viselt, nyaka körül hosszú, piros sál tekergett, kezét fehér kesztyű védte, kezében hegedűtok. Szigorúan, gyanakodva méregette a gyertyafényes szobát. Mesterien faragott bútorokat, szekrénykéket, ládikókat, szobrokat, sakk-készleteket látott. Majd különös dologra lett figyelmes. Az asztalokon, székeken és a földön is félkész vagy széttört hegedűk, vonók hevertek szanaszét.

– Jöjjön már beljebb, drága művész úr! – karolta át nyájasan az asszony, és egy hatalmas, faragott asztalhoz vezette, amelyen kisebb-nagyobb tárgyak voltak fekete lepellel letakarva. A művész óvatosan lépkedett a hangszerek között, de egy-kettő így is megroppant a lába alatt. Felszisszent. – Pogácsát? – húzott elő egy tálcát a nő a lepel alól. A frissen sült pogácsa illata a fa és a különböző lakkok, pácok, festékek szagával keveredett. – Ön messze földön híres muzsikus – hízelgett az asszony. – A világ leghíresebb koncerttermeiben lépett fel. A művész zavarba jött, megköszöri a torkát, majd ujjával dobolni kezdett az asztalon.

– Nos, igen... – kezdett bele, de az asszony közbevágott.

– Azt szeretném, ha játszana az uramnak! – és rátette kezét a férfiéra. – Haldoklik a szentem.

A hegedűművész összeráncolta a homlokát, és fölállt. Az asszony nem lepődött meg, föl sem állt, csak nyugodt mozdulattal benyúlt a lepel alá.

– Ezen kellene játszania.

A férfi visszafordult, és elállt a lélegzete, lassan visszakeresztelkedett a székre. Az asszony óvatosan magához szorította a hangszert.

– Ez a hegedű az én uram élete.

– Az ura tehát... hangszerész... – motyogta a művész, és a hangszer után nyúlt. Az asszony letette a hegedűt, és felállt.

– Haj, az én drága jó uram! – sóhajtott, egy pillanatig bent tartotta a levegőt, melle megfeszítette ruhája gombjait, majd egy hirtelen mozdulattal lerántotta a leplet az asztalról. – Szent ember!

A művész épp megérintette volna a hegedűt, de ijedten hátrahőkölt, és felpattant az asztaltól. A pogácsák mellett, az asztal közepén egy nyeszlett kis emberke feküdt.

A művész kővé dermedt.

Az asszony öreges kényelemmel körbecsoszogta az asztalt, jószágon átkarolta őt, gyengéden visszanyomta a székre, majd visszaült ő is.

– Senki sem tud róla – suttogta az asztalosmester fölött –, de ebben a műhelyben elkészült a világ legtökéletesebb hegedűje.

A művész, miután magához tért, levette kesztyűjét, és óvatosan kezébe vette a hangszert.

– Bizonyára észrevette, milyen ügyes kezű asztalos az én férjem – folytatta az asszony, és körbemutatott a szobában. – Életének legnagyobb fájdalma, hogy nem lehetett hangszerkészítő. Tudja, a szegénység... – sóhajtott.

– Hogyne... természetesen... – mormogta a művész, majd zavartan elhallgatott, amikor szeme a gyerekekre tévedt.

– De ő nem adta fel. Kitanulta az asztalosmesterséget, és keményen dolgozott egész életében. Gondoskodott a családjáról, de mindig félre is tett valamennyit, és amikor egy kevése összegyűlt, hangversenyekre járt, hogy megfigyelje, tanulmányozza kedvenc hangszerét. Sokszor csak a hátsó sorokra futotta a pénzből, de hosszú-hosszú évek alatt tökéletesítette élete nagy művét.

Végignézték a szanaszét heverő hegedűkön.

– Teljesen belebetegedett a munkába. Pedig olyan fiatal még szegény.

Most mindketten az asztalon fekvő embert nézték.

– Azt szerettem volna, ha még hallhatná megszólalni élete nagy művét, ha valaki játszana a hegedűjén. Ezért hívtam önt ide.

A hegedűművész magába merülve bólogatott, majd méltóságtelesen felállt, és meghajolt.

– Megtisztel, hogy rám esett a választása! – Megigazította a ruháját, és elegáns, széles mozdulattal, mintha a legnagyobb színház színpadán állna, a vállához emelte a hegedűt.

A gyermekek félkörben sorakoztak az asztal túloldalán, pisszegtek egymásnak, és áhítattal figyeltek. Az asszony egy utolsó, szomorú mosolyt küldött az asztalos felé, és gyengéd mozdulattal lecsukta férje szemét.

Csak a faragott órák bús ketyegését lehetett hallani.

A művész behunyta szemét, mély levegőt vett, és meghúzta a vonót. A hegedű úgy bőgött fel, mintha a pokol kapuit tárták volna ki. A művész elfintorodott, és homlokát ráncolva vizsgálgatni kezdte a hangszert.

Az asztalos halkán nyögött egyet. Majd még egyet. És még, és még...

– Abba ne hagyja! Az Isten szerelmére! – dörrent rá az asszony a hegedűsre. – Folytassa! Játsszon tovább!

A művésznak elkerekedett a szeme, csak kapkodta a fejét megrökönyödve, hol a hegedűre, hol a készítőjére bámulva. Most vette csak észre, hogy a kulcsok nem forognak, az egész hegedű tömör fa, a hangrés intarzia, a húrok, de még a vonó szőre is mind mesterien megmunkált fából volt.

– Ez nem is hegedű – mondta.

A mester kinyitotta a szemét, és megmozdult.

– Játsszon már, az ég áldja meg! – könyörgött az asszony.

– De hát ez nem hegedű, ezen nem lehet játszani – nézett rá bután a férfi, és odatartotta a hangszert az asszony elé, majd igazolásul bátortalanul meghúzta a vonót.

– Hát hiszen szól! – vigyorodott el a görbe hátú mester, és lassan felült az asztalon. – Szól az istenadta! Az én hegedűm!

– Szól hát! – kiáltotta az asszony. – Zeng, mint az angyalok kórusa – és lesegítette urát a ravatáról. – Igazi mestermű!

– De hát nem hallják, hogy nem szól?! – a művész olyan vadul nyikorgatta a faragott hangszert, hogy teljesen belevörösödött. – Ez nem hegedű!

Egy pillanatra mind elhallgattak, és rámeredtek.

– Nézd, hogy áll a kezében! – törte meg a csendet az asszony. – Hát nem gyönyörű?

– És egyik húr sem tört el! Látod? Mondtam, hogy sikerül! Sikerült! – Az asztalos az öklét rázta örömeiben. – Húzd rá, cigány! – kurjantotta el magát. – Hadd szóljon! Ilyen gyönyörű muzsikát még életemben nem hallottam!

A hegedűs megzavarodva rázendített, a gyermekek pedig megragadták a sálját, és úgy vezették körbe-körbe, vidáman trappolva végig az ezernyi elrontott hangszer között.

Az asztalos bal kezét hátracsapta, jobbával keces ívet írt le, miközben színpadiasan meghajolt asszonya előtt. Az pukedlizett, és táncra perdültek.

– Hát tényleg nem hallják, milyen borzalmas?! – próbálta túlharsogni saját nyikorgását a művész. – Nem értik? Ez nem hegedű! Ezen nem lehet játszani!

Senki sem törődött már vele.

A gyerekek összefogózva kitáncoltak az ajtón, utánuk az asztalos és a felesége, legvégül botorkált a hegedűs.

Mentek, mentek, meg sem álltak soha többé.

Azóta így járják a világot. Elöl a gyermekek tekeregnek-kanyarognak, utánuk a mester és a felesége ringelérzékenyülten összefonódva, hátul pedig a muzsikus tántorog szakadt gúnyában, húzza, csak húzza rendületlenül.

VARGA KRISZTA

Férfi

Lakik bennem egy férfi. Hórihorgas, bátor, istenkereső.

Ő távozik belőlem külön útjaira s visszatér, ha itt az idő.

Ő hozza-viszi a híreket köztem s Isten közt, ő jár utána hasadt, pirkadó egek alatt, ködös hajnali járdákon kakasrikoltásban, kutyaugatásban. Ő jár utána villamoszörgésben, templomkongatásban. Szívárványok alatt tűnik fel, kabátja széle lobog, ha megjön, leül az asztalhoz. Rám néz, nem beszél, mindent tudok.

HAMANA ZSOLT
A kiválasztott

Három nappal a tizenhatodik születésnapja előtt a szerb kért tőle valamit. Ezért később bekerült a történelemkönyvekbe. A fiú nagyapja tudta, hogy így lesz. A férfi árnyéka foltot hagyott maga után a falon, ami rosszat jelent. Azt jelenti, hogy a találkozásuk visszafordíthatatlanul megváltoztat valamit.

A fiú mindig is kegyetlen volt, utólag nézve tökéletes alapanyag. A nagyapja imádta ezért, önmagát látta benne. Az öreg kemény ember volt, nagy katonai tapasztalattal, fiatalon tisztnek tanult. Egyszer hazajött a faluba, két kézzel szórta a zsoldpénzt, ivott, mindenkit szeretett, de végül származása miatt nem vehette el azt a lányt, akiért az egészséget csinálta.

Felesége így is lett, gyereke is, ő elment öt évre, és a küldetésből épen, de sötét gondolatokkal tért haza. Családjával Szegedre költözött, majd jött a baleset. Ekkor írtak utoljára az öregről az újságok, korábban, ha a nevét nem is, de a tetteit mindig kiemelték. Felesége kivágta a róla szóló cikkeket, és egy könyvbe ragasztotta. Ha a fia kérdezte, merre jár az apja, akkor csak odaadta neki az albumot, és megelevenedett a történelem.

Valójában az öreg ki sem tette a lábát a Vajdaságból.

Az egyetlen eset, amikor valóban ő szerepelt a hírekben, majdnem tragikusan végződött. Öngyilkosság, ezt a szót használták. Az öreg úgy mesélte, hogy csak megbotlott a peronon, így került a lába a vonat alá. A történetek után alkoholt már csak életének utolsó hónapjaiban fogyasztott.

A fiú szülei elvesztése után került az öreghez, iskolába ekkor már két éve nem járt. Az öt apátlanak, hazátlanak csúfoló társait gyűlölte, akik azonban már kamaszként féltek tőle, mert ahogy az a zubbonyos fiú rájuk nézett, látták a szemében, hogy sosem fog megbocsátani, még magának sem. A nagyapja csak erősítette benne a haragot. A kismimmizett öregnek nem volt esélye valós karrierre, a fia sosem bújt ki a nők szoknyája alól, maradt az unokája, aki épp annyira fogékony volt a harcászat elméleti kérdéseire, mint ő gyerekkorában.

Az alapok elsajátítása után felvitte Szegedre, ahol bemutatta néhány régi cimborájának. A sötét szemű, nagy állkapcsú kamasz fürdött a szokatlan figyelemben. Ott tartották, tanították, egy év múlva azonban haza kellett mennie, és mivel a nagyapja volt az egyetlen élő rokona, visszatért hozzá. Az első időszak nagy várakozásai után már-már bele is nyugodott, hogy az ő ideje sosem jön el. Akik egykor kiválasztottnak hívták, elfeledkeztek róla.

Egy nap azonban a szerb érte jött. Autóját futva követék a falubeli gyerekek az utcán, miután a férfi kiszállt a kocsiból, belemarkolt a zsebébe, cukorkát vett ki belőle és szétszórta. Három óra múlva elégedetten ült vissza az autójába. Megállapodott az öreggel, hogy a fiú a tizenhatodik születésnapjáig otthon marad, de utána elviszi.

– Érti, ugye, mit jelent ez?

A nagyapja pontosan értette. A fiú feladata ugyanaz lesz, mint az övé volt korábban, de nem tehet érte semmit, ha magától nem találja ki, hogyan kell, nem fog hazatérni.

A szerb látogatása megváltoztatta a napjaikat. A férfi a megbeszéltek szerint, hiánytalanul küldte a pénzt, amit az öregnek a fiúra kellett költenie. Cipőt vett neki, ruhákat, rendesen etette, ahogy a szerb meghagyta, de magának engedélyezett egy kis alkoholt.

Délutánonként gyakoroltak, de egyikük sem vette komolyan. Az öreg beteg volt, valami szivárgott a torkából. A falon hagyott folt elszívta az erejét, miközben a fiú annyira várta a tizenhatodik születésnapját, hogy az öreg rájött, már nincs hatalma a gyerek felett.

Visszaköltözött a szobájába.

Csak éjszakánként jött elő, hogy tartalékokat halmozzon fel, alkoholt, takarókat, konzerveket rejtett el az ágya alatt, ő sem tudta, hogy maradni akar vagy éppen indulni készül. Még nem tartott fél éve önkéntes száműzetése, amikor egyik éjjel egy ismeretlent vett észre, amint bejön a házba. Az öreg addig azt hitte, hogy a szerbvel kötött megállapodása miatt biztonságban van, ezért lepődött meg, amikor rájött, hogy az a férfi, aki ezen az éjszakán véresen a kert végében hagyta őt, okkal tette mindezt. A fiú csak másnap jött haza fáradtan, lefeküdt, félholt nagyapját még egy napig nem is kereste, amikor megtalálta, alig érzett valamit.

A csoportban élő csimpánzoknál megfigyelték, ha az egyikük haldoklik, akkor a többi állat rendszeresen megöleli, hogy meggyőződjön róla: él-e még. Ez a késztetés teljesen hiányzott a fiúból, és hamarosan el is tűnt otthonról. A nagyapja temetésére hazajött, a kerítésen túlról figyelt, majd kísértalt a falu végére, és beült a rá váró autóba, ami a zöldhatár felé vette az irányt.

Négy nappal a tizenhatodik születésnapja előtt hívatta a szerb. A fiú az elmúlt heteket egy hegyi bázison töltötte, ez volt a kiképzés utolsó fázisa. Gyengébbnek bizonyult a vele készülő férfiaknál, de taktikailag képzetesebb volt, a köztük lévő súly- és magasságkülönbséget agresszív viselkedésével egyenlítette ki. Bár összességében sikertelen volt a táborban, mégsem örült, amikor megtudta a szerbtől, hogy másnap elviszi magával.

Egy tóparti úton haladtak, a férfi alig szólt valamit. Egyszer álltak meg, a szerb benzint szerzett egy tanyán, ételmezt adott cserébe. A fiú az első ülésen ült, a hátsó le

volt hajtvva, hogy elférjenek a fegyverek a ponyva alatt. Nem kellett tartaniuk rendőrségi ellenőrzéstől, a háború lassan véget ért, és olyanok vették át az ország kormányzását, akik szemében a szerb úgylis hős lesz.

Megérkeztek egy katonai táborba, kiszálltak az autóból, és az egyik épület felé vették az irányt. Ott a szerb bemutatta a fiút egy katonatársának, kiemelte, hogy bár véznának tűnik, meglepően erős, és természetesen tökéletesen beszél magyarul. Ezen jót nevettek, utána valami másról beszéltek, de ezt a fiú már nem értette,

mert megzavarta a nevetés, ráadásul csak a nagyapjától tanult szerbül, akinek a kiejtése nagyon más volt. A fiúért két katona jött és elvitték, új ruhát kapott, rajta egy jelvényvel, amit még nem ismert, később a történelemkönyvek összekapcsolták a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanáccsal. Éppen a tükörben nézegette magát, amikor a szerb autója kihajtott a táborból, az első ülésen hevert a férfi felbontott postája, a levél fejlécén egy októberi dátum szerepelt.

Ezerkilencszáznegyvennégyből.

DUDICS EMESE

Nekrológ

*A napokban vettem észre,
hogy már nem emlékszem rád.
Ültem a buszon. Eszembe jutottál,
és vártam, hogy utolérjen
az ismerős sajtás.*

*Az arcodat még csak-csak felidézem.
Halvány a mosolyod,
távoli, mint amilyen mindig is voltál.*

*De ha azt a fanyar ízt keresem, ami a sajtátom lett,
vagy azt, hogy még mindig csak rész vagyok-e nélküled,
vagy azt, hogy összeressenek-e még,
ha meghallom a neved,
már nem talállak magamban.*

*Újfajta szabadság ez, még tanulnom kell.
Többé nem tegezlek majd a verseimben,
te helyett ő lesz a bennük, ha egyáltalán.*

Tíz év munkája ez.

Új évfolyam indul a Magyar Írószövetség nagy sikerű Íróiskolájában 2010. szeptember végétől

Az Íróiskola a Felnőttképzési Akkreditáló Testület által akkreditált képzés

Magas színvonalú, összetett, mindenki számára nyitott, kétéves képzés – amilyen korábban nem volt még Magyarországon! Két szakirány: szépirodalmi, valamint kritika-, esszé-, publicisztika-, magazincikk-írói. További szakosodás a második évtől. Szemináriumok: írásgyakorlatok, kortárs magyar irodalom, kiadói és szerkesztői ismeretek. Előadások: írói műhelytitkok, XX. századi magyar irodalom, kortárs világirodalom, irodalomtudomány, az irodalmi élet intézményei, folyóiratok, népszerű irodalom, gyermekirodalom, magazinok, digitális irodalom, szerzői jogok.

Jelentkezési határidő: 2010. szeptember 15.

További információk a www.iroiskola.hu honlapon. Email: titkarsag@iroiskola.hu Telefon:(20) 294-8132

Felnőttképzési nyilvántartásba vételi szám: 00123-2009 Program-akkreditációs lajstromszám: PL-3495

KÓSA SÁNDOR
Rekonstrukció

prélude (előjáték)

'77-ben történt osztálytársammal és barátommal, Z.-vel, rászabadultunk Európa nyugati felére. E világról néhány ismert magyar vonatkozásokon kívül (Cluny kávéház, a rue Cujas sarkán lejt a járda, Puskás-Real Madrid) semmit sem tudtunk.

développement (kidolgozás)

Az útiterv összeállítását rám bízta, de Barcelona beiktatásához ragaszkodott. Hogy miért, az csak közvetlenül az indulás előtt derült ki. Megérkezésünk után a várostól délre, a tengerparton egy kempingbe mentünk, először és utoljára az út során, hogy természetközelen legyünk. Bárhol voltunk és bármit is csináltunk előző éjszaka, reggel mindig korán keltünk a tenger miatt.

Egy napon Z. kiterítette a város térképét az asztalra, és hogy a feltámadó szél ne fújja le, kövekkel rögzítette a négy sarkát. Eljött hát az idő!, gondoltam, és eszembe jutott Z. papája, aki, mint az idősebb D'Artagnan, kötelességének érezte, hogy jelen legyen fia indulásánál, és még utoljára jótanácsokkal lássa el. Idősb Z. még fiatalokból ismerte Cz. Z.-t, az aranycsapat balszélsőjét. Most, közvetlenül az indulás előtt ránk bízott egy apró csomagot, hogy adjuk át személyesen, és – ha úgy adódik – éljük (vissza) legendás nagyvonalúságával.

Megvan, mondta Z., a Rongylábú a Montjuich-on lakik, és rámutatott a térkép egy pontjára. Azt is kiderítette, hogy csak trolival lehet feljutni a hegyre, a fennsíkszerű magaslaton ellenben nem jár semmiféle közlekedési eszköz, majd gyalogolnunk kell, és a lépték szerint nem is keveset.

A Valencia–Barcelona autópályán ilyenkor még nem volt nagy forgalom, a városi busz se siette el, hogy fölszedjen min-

ket, és úgy általában itt senki sem sietett. Barcelona Z. reszortja volt, a cicerone hálátlan szerepe hárult rá, ami többnyire abból állt, hogy diszkrét káromkodások közepette folyton új irányt jelölt ki. Én átadtam magam a szemlélődésnek, innen, ebből a szögéből a tenger új, ismeretlen arcát mutatta, észak felé pedig a Costa Brava csipkézett hegycsúcsai nyújtottak egzotikus látványt.

Egy kies kis utcában rátaláltunk a házra. Az a jellegzetes spanyol (katalán) szokás, hogy a jobb módú házak portaszolgálatot tartanak fent, most kapóra jött nekünk, csengőt sehol nem találva, a hatvan körüli cerberus, bókklászásunkra az üvegajtón át felfigyelve, előjött, készséggel állva szolgálatunkra. A spanyol nyelv nemtudásának abban a stádiumában voltam, amikor az egyszerű szavakat és idiómákat viszonylag könnyen megértettem, a folyamatos beszéd megértésénél pedig nagy szerepet szántam képzelőerőmnek.

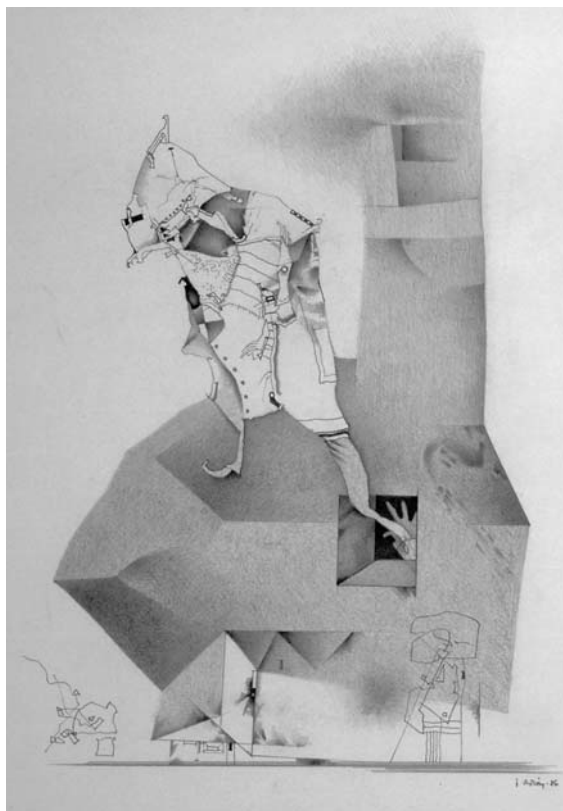
A párbeszéd nagyjából e keretek között zajlott: Uraim! Cz. Z. no esta aqui = nincs itt, majd e szikár tényközlés után hosszú magyarázat kezdődött a volt csatár vélt vagy valós életviteléről, a másik nemmel való viszonyának rendezetlen voltáról, végül e szózuhatagot lezárva, metakommunikáció segítségével, a derék portás jobb kezének mutató- és hüvelykujját kör alakú formációba rendezte, majd jelentőségteljes szemhunyorgatással adott nyomatékot az egésznek. Mindent értettünk.

Már éppen el akartunk búcsúzni, amikor igazi filantróp módjára, messze túllépve munkaköri kötelességén,

továbbgondolta a kérdés most már számára sem közömbös megoldási módjait, és rátalált a megfelelőre. Elirányított a közelben lakó másik magyar világhírességhez, vagy ahogy ő nevezte: Cabeza de oro-hoz.

E rövid séta közben kellett feldolgoznunk csalódottságunkat. De az a körülmény, hogy a szieszta alatt az utcák teljesen elnéptelenednek, az élet leállni látszik, olyan képzetet keltett bennünk, mintha az idő is megállt volna, és itt lenne az örökkévalóság, hacsak néhány órára is.

K. S. háza a hegy oldalában épült egy hangulatos utcában, kilátással a távoli Földközi-tengerre. A földszinten söröző-jének ajtaja és ablakai be voltak függönyözve, távortartva a helyiséget a hivatlan vendégektől.

Távolba néző

Belépéskor, szemben a bárpultnál egy anyánk korabeli nő, a feleség, éppen poharakat tisztított egy fehér kendővel. Felézett és megállt a kezében a törülő. Maguk magyarok, mondta, és láttuk, hogy a válla picit megrázkodik. Amíg Z. a pulthoz ment, körülnéztem. Kényelmes távolságban egymástól asztalok álltak a szoba egyik végében, a pult mellett acélső tűnt el felfelé a plafonon vágott lyukban, belülről kifelé szélesedő lépcsőfokok ölelték körbe.

Z. éppen kérdezett valamit, de nem értettük a választ a döngő lépcsőktől. Eddig mindannyian úgy tettünk, mintha nem érzékelnénk szinte kézzelfoghatóan annak a hiányát, aki épp most ereszkedik le, mintha nem őmiatta lenne ez a látogatás, ebben a meglehetősen alkalmatlan időpontban. Nem tudtunk vele egy szót sem váltani, mert csak biccentett, nemrég operált lábát húzva felült a bárszékre. Autogramot adott Z. kérésére, miközben végig láttuk és

érezkeltük, ebben a süket csendben, hogy nagy erőfeszítésébe kerül tartania magát. A felesége, még mindig a pult mögött állva, intett, hogy menjünk. Elbúcsúzva tőle, egyszerre fogtuk meg a vállát, amire újólá csak egy biccentéssel válaszolt, és nem értettük, mert fiatalok voltunk, mi is a neve annak, amivel itt küzd, tulajdonképpen.

cadence (zárlat)

Délután a kikötőben ott ringatóztunk a Santa María másolatának tatján. Ketten voltunk az egész hajón, a téren gyerekek fogócskázta. A Kolumbusz szobor a parton állt egy obeliszk tetején, felemelt jobb kezével határozottan mutatva az irányt. Mégpedig, ahogy a lemenő nap mutatta, kelet felé.

BÁCSI ISTVÁN A király és a rozmár

A király hazafelé tartott a háborúból a tengerparton. Nagyon eltörődött már, és meg is éhezett a hosszú úton, de nem kívánta a tábori ételt, amit a szakácsok elé hoztak. Zsíroskenyeret szeretett volna enni, fokhagymával és erőspaprikával. Fűszer és kenyér még csak akadt a tárkocsin, de zsír egy csepp sem. Szétszalasztotta hát szolgálait a négy égtáj felé, de azok sehol égen-földön nem találtak egy kövér disznót. Így a király a rozmárhoz fordult, aki éppen ott lebzsel a fővényben.

– Rozmár, kérlek, adj nékem zsírt! Éhes vagyok már nagyon egy fejedelmi zsíroskenyérre, de zsír nálunk semmi nincsen. Szolgáim sem találtak sehol ebben az országban. Igaz ugyan, hogy ehetnék mást, de ínyemet töri a tábori koszt, emésztésemnek sem tesz jót, s a bélműködésem ma különösen renyhe. Erős vágyam támadt hát a zsírra, amely a belső pályákat megfelelő állapotban tartja az éltető táplálék időbeni továbbításához. Számban pedig összefut a nyál, rozmár, ha rád nézek. Mert a te idomaid gömbölyűek, tagjaid párnások, mozdulásodra bájos hullámokat vet rajtad a háj. Zsírkészleteidnek nyilvánvaló bősége megidézi bennem ama régi pompás falatok emlékét, amelyeket mint ifjú király, álruhában nyeldekelhettem, együgyű, ámde jószívű népem közé vegyülve, kik a szegény emberek felülmúlhatatlan nagylelkűségével tették elém akár utolsó falatjaikat is, midőn eltikkadva beléptem konyháikba. Nélkülözéstől összeaszott számnak, lappadt gyomromnak azok a zsíroskenyerek jobban estek akkor, mint azóta a legfényesebb lakomák akár legritkább, legdrágább fogásai, vagy a világ hét tájáról összesereglett mesterszakácsok és varázslók

legkülönb ételei bár. Most hát ama régi emlékek nyugózik ízlelőbimbóimat, s bizonyosnak látszik, hogy e vágy csak általad nyerhet csillapulást. Mert remélem, e néhány rövid szóval megfelelő módon eléd tudtam tární mostani nyomorult állapotomat, s nem vonakodsz részesíteni engem az áldásban, amelyet számomra zsírod jelent. Kérlek tehát, adj nékem egy keveset bőséges készleteidből.

– Az én zsírom durva és bűdös – felelt a rozmár. – Katonák bocskorára, szekerek kerékagyára való az, emberi fogyasztásra alkalmatlan. Hiszen elhullott testvéreink zsírját a parti népek bélcसारodásban szenvedő, máskülönben menthetetlen kutyáiknak és egyéb háziszolgáiknak adják gyógyszerül, minthogy a zsírtól azoknak menten kiegyenesedik minden összekuszálódott belük, s kedvező egészséget nyernek, megtisztulván a háromnapos szaporafutással. Ó király, tégy le tehát a zsíromból való táplálkozásról, mert minden bizonytalán rövidesen igen sanyarú állapotba jutnál a zsírálás után, megszegyenülten vágynál elköltözni lovad hátáról valami sötét odúba, hogy magadban lehess, s a mögötted poroszkáló, vihogva pusmogó szolgálid gúnyos tekintetét elkerülhesd. S akkor, király, haragod ellenem fordulna és szolgálid ellen, s bajra bajt szülne a meggondolatlan ebéd. Kötelességem tehát, hogy megóvjalak téged e csapástól, s zsíromat, mit most még áldásnak gondolsz, megtagadjam tőled a saját érdekedben.

A király összevonta a szemöldökét.

– Nem adsz tehát zsírt?

– Nem.

A király leölette a rozmárt. Míg a szolgálk elkészítették a zsírt és a zsíroskenyeret, addig ő a sásban pihent és a gyomra korgását hallgatta. Aztán jóllakott zsíroskenyérrel, fokhagymával és erőspaprikával. Majd lóra szálltak, s rövid időn belül minden úgy történt a királlyal, amint azt a rozmár előre megmondta.

DEME TAMÁS
Metró-esemesek

1.

*Jelenidő: technikai okok
 miatt nem kapcsolható.
 A múlt – idéetlenül időtlenül.
 Előfizető nem található.
 A jövő idő mással beszél.
 A fennvaló nem látható.
 A lent: feneketlen, mély tó.
 Csak az alázat él. Nem alél.
 Emel. Az időlény véglegesül
 időtlenben. Az idő megterem.*

2.

*Birka népből pörkölt lesz – hirdeti a cinikus.
 Bárány volt az áldozat – szól a hívő, s klerikus.
 Ám a bárány nem azonos birkával. Véres ugyan mindkettő,
 megalkuvó árulást és baleseti áldozatot takar spongya-kendő.
 De az önáldozat akarata önkéntes, elfogad. Néma a bárány a kés előtt.
 Balekok halála s a szakralitás fénye – csak szóban rokon: áldozat. Nem ugyanaz.*

3.

*Sanyi füle: lefagyott. Isti lába: lefagyott.
 Szociális háló nem jutott a társaslénynek.
 No future, and never soul. Nincs jövő. És nem
 kell lélek. Ingyen-temetés lesz. Kormányodat kérjed:
 Egy kis wellnesst még a népnek, ó, leaderek, capital-proletárok!
 Elvtársi kamerádok, s a biztonsági kamerák, mik ott
 a védett házak magasában őriznek és védnek, halljátok?
 Semmi nesz, se zaj nem lesz. For all homeless, egy kis
 wellness, well? Vedlett bőrű kígyók meddig élnek?
 Hálnak az utcán. Hálnak az utcán. Fagyott az éjjel.
 Könnyű vinni fagyott halottat. Jön még a kutyára dér.*

4.

*Vonatról a kiskertekbe látni.
 Rönk, rőzse, avar. A kutya
 hallgat, nem kapar. Szikkadt
 szegénység. Zártkert, rozsdálló
 szemű nők, gyengeárammal még rezgő
 férfiak araszolnak a közeli agyvérzés
 meg a távoli kertkapu közt. Csak a
 cinkék szólnak. Csak ők nem félnek.
 Nem eszik a megmérgezett madárétket.*

PÁLFI ÁGNES
Búcsúverstan

Pénia

*Nem kértem – ingyen adtam az életem.
S most nagy nevetség látni mi fán terem
A holtig hűség és a hála:
Illaberekben egy alma álma.*

*Nem fél tetőled – tedd le a késedet!
Bolygó kísértet – sérteni nem lehet.
S hiába vágyod átölelni –
Nincs az a pénz, amit adnál, annyi.*

Kispéntek

*Azt az áldóját! A fenébe, tessék!
Hát ez is megjött: ezeröt, nem is rossz.
Épp elég lesz rá, hogy a boltba holnap
Végre betérhess.*

*Húst vehetsz, bort is – hiszen itt az ünnep:
Vérszagot, füstöt bodorít a kémény.
Nincs, kinek süssél, kicseréld a vánkost –
Mit tehet erről*

*Krisztusod? – semmit. Oda van – hisz érted
Vérezett, míg elfeketült. S a poklot
(Bár ha csak félig – nyomorod belátván)
Nyitva felejté.*

Lúdvérc

*metró – álom-idő – hajdani életed
hajlott vállaidon tömve a hátizsák
csöpp lány – enivaló tegnapi kiflivég
landol – lábad előtt hever*

*pokrócból kitakart vén baka – térdein
nyílt seb – indul a gyors – nélküled elrobog
nem vár Fortuna rád – kő-kövön megmaradsz
köztünk – itt a te hűlt helyed*

VASI FERENC ZOLTÁN

Álomelőttes

*Lepkehintóink elindultak.
Száz évek bábmagánya, ezreké,
feltolul a vérben,
ahogy lesütöd szemed,
rendeletlen érkezik
árva kérdésem:
Legalább kedvelsz-e – nézlek –,
legyűrnéd-e bennem
a terebélyes rétek
gyökércsendjét, vánkospuhaságát,
égbe szökő lombok szűzzuhatagát?
Átfognám varkocsod,
ujjfonatok bilincse a szívem
s tettenérten,
hogyan tudok várni Rád
– nyílt titok: szégyen –
szavakká tör mókuskerekem,
dallamok emelkednek kígyós ketrecekből
hajdani árnyak temetőin át
napfény-verésbe,
télből nyárba, üres éjek keresztjével:
Én, szeretlek – félténélek, védénélek!
Templomod felé indul léptem,
szép-jó Természetem kapui nyílnak,
térd- és főhajtás négy szöge
és a Tegnap fájdalmas szépsége zár –
boltozatos semmittevésben
szeretve szeretnék szeretni.*

Mária

*Szép neved halk ima.
S bár rám zárhatják vak
szívem kolostorát –
ablakán fény tör át...*

TÜRJEI ZOLTÁN
Csak az ablakban láttam

*beleszerettem egy miniszoknyába
a tegnapi villamoson sebhelyes arcú
emberekkel utaztam át az erdőt
csak az ablakban láttam mintha frissen
vágott frizurája lenne de a haj mellékes
nekem is mindig más az arcom csak
a kapucnim ugyanaz így ismerkedem
magammal is néha kacérkodom
a magas sarkúval is
hogy taposson egyre beljebb
a sűrűjébe megyünk
és kevesebben vagyunk már
de még mindig mozdulatlan
látom a lombok között
egymásra vetülnek
nem tudom harisnya van-e rajta
kezdek félni hogy leszáll
vagy én szállok le
de már sötétedik kezd eltűnni
és végül
mindent belepnek az őzek*

Figurák

BERTA ZSOLT

Kalef

Hallom, a szüleim szobájában csöng a vekker. Tehát anyám mindjárt elmegy az ajtó előtt, bekopogtat, aztán ki is nyitja, s csak úgy továbbhaladtában beszól:

– Ébresztő! Vár az iskola!

A konyhába megy, kávé tesz fel. Közben énekel. Ha esik, ha fúj, akár rossz a kedve, akár jó. Most éppen azt, hogy „Budapest, Budapest, álmaim királya, Budapest!” Vidéki lány, zalai. Dalainak zöme háború előtti. Tehát a fiatalágából valók. Gőze sincs, például ki az a Chubby Checker. De a Királyt ismeri.

– Angyali a mosolya – mondja, amikor megáll a szobámban a képe előtt –, csak ne lenne olyan hosszú haja és ne énekelne ilyen rettenetesen! Pedig a hangja szép lenne, ha nem üvöltözne ilyen vadul! Bár még mindig jobb, mint azok a bitliszek.

– Beatles, muter, nem bitliszek!

– Tudom is én! És ne mondd nekem, hogy muter!

Csak neki mondom. Soha, sehol, senkinek nem nevezem így, és apámat se faternak. De ők ezt nem tudják.

A kávé fele igazi babkávé, a másik fele cikória. Pedig apám viszonylag jól keres, főpénztáros a csokoládégyárban, de a háború és az utána következő évek takarékoszágra nevelték őket. Inkább anyámat.

– És egészségesebb is, így nem dobogtatja úgy a szívét! – szokta mondani.

Felkelek, kilépek az előszobába.

– Vegyél papucsot! – szól ki anyám a konyhából – Hideg a kő, megfázol.

Utálom a papucsot. Hallom, anyám keze alatt nyekeregni kezd a gép. Ül a hokedlin, térdei közé szorítja a kávédaráló kockatestét, és tekeri a karját. Az én szobám a legjobb. Öt lépés a bejárati ajtótól, csak a konyha van közelebb, a hazaérkezésem így szükség esetén teljesen diszkrét. Az is felbecsülhetetlen értéke, hogy a vécén kívül ebből az egy helyiségből nevezhető kilátásnak a kilátás. A szomszéd ház kertjére és a Városmajorra néz. A háború alatt és sokáig még utána is – egy gránátnak köszönhetően – a kádból is ugyanezt lehetett látni. Apám tervezte is, hogy ablakot rak oda, de nem tudott megszerezni, aztán meg jött a tél, be kellett falazni. Igaz, a szobám ablaka épp csak akkora, hogy amikor kihajolok rajta, a tokja kétfelől dörzsöli a vállamat, de mégiscsak ablak. Ekkora szobához nem is dukál nagyobb, épp csak elférek egyszemélyes heverőm és a fal között, hogy az ablak mel-

lett álló íróasztalomhoz jussak. Az ajtó egyik oldalán áll egy szekrény, a másikon egy polc. A polcon egy BRG M5 Mambó és egy Terta T 426G. A beat-felszerelés, ahogy apám hívja. A vécé és a fürdő a kégli másik oldalán van, tehát át kell mennem a nagyszobán, ahol apám még héderel az ágyban, újságot olvas, de már ott a bláz a szájában. Várja a kávéját. A szoba ablaka zárt udvarra nyílik, az asztali lámpa fényében lustán kavarog apám cigijének kék füstje. A kopott, sötétbarna parketta alig kevésbé süti a talpam, mint az előszoba köve. Mentemben végigsimítom a barna cserépkályhát, már alig langyos.

– Jó reggelt! – mondom apámnak, s ő ugyanezt feleli nekem.

A nagyszobából egy ablaktalan kis helyiségbe érek, innen nyílik a fürdő, a vécé és a bátyám szobája. Az ajtók itt folyton egymásba ütköznek. Ilyen hülye kégli a miénk. Úgy lett ilyen, hogy negyvennyolcban az új hatóságok kettévágták, illetve kettéfalazták, hogy a másik felébe beköltöztessenek egy másik családot, akiktől viszont az egész lakásukat elvették. (Szép helyen laktak.) Apámnak pedig azt mondták, ne nagyon ugráljon, mert van még itt hely bőven. Apám, anyám és Kisszutyok apja és várandós anyja aztán együtt falaztak egy ávos felügyelete alatt. Amikor Kisszutyok világra jött, akkor én már hároméves voltam. Két év múlva egy fiuk is született, így lettek ők is négyen, mint mi.

Bemegyek a vécébe, a csésze elé állok. Még feküdhethetnék, megvárhatnám, míg a muter nekem is behozza a kávé, de a fater egy kortyra becsapja a magáét, aztán újra rágyújt, egy slukk után már a vécé felé tart, és nekem esélyem se lenne, hogy megelőzzem. Hóna alatt ott a Magyar Nemzet, amit még este, a munkából hazafelé jövet vett a Kalefon. Mindig így tesz, így mindig tízórás késésben van, ami a híreket illeti. A lap alapítása, ezerkilencszázharmincnyolc óta, vagyis huszonöt éve ezt veszi, és ötvennégy óta minden délután azzal teszi le a konyhaasztalra, hogy:

– Kurva Népfrent!

Na, szóval mire ő megindul, addigra könnyíték a hólyagomon, hogy nyugodtan élvezhessem a kávémat. De előtte visszamegyek a szobámba, kitárom az ablakot, jógalégzést végzek és „napköszöntök”. Az ablakom ugyan észak-északnyugatra néz, de nem szörözők rajta, Yesudian mester sem hajol ki a jógakönyvemből, hogy rám ripakodjon. Mélyen beszívom a friss, hideg levegőt. Aztán a konyhába térek, nyakon csókolom uzsonnacsomagokat készítő anyámat, akinek ettől – ha épp rosszkedve lenne – nyomban jókedve támad, nevetgél, én pedig leülök az asztalhoz, a gőzölgő bögrém mellé. Anyám megfordul, csípőre teszi a kezét. Úgy hordja a haját, mint Karády Katalin a háború előtt, s mire regge-

lenként bekopogtat hozzám, már rendbe rakta. Még soha nem láttam anyámat kócosan.

– Mondtam, hogy vegyél papucsot!

Erre én felteszem meztelen lábamat a konyhaasztalt merevítő keresztlécekre, és nekiállok a kávémnak. Tényleg fázik a lábam. Anyám élém teszi a reggelimet. Bundáskenyér vagy rántotta vagy kenyér vagy sütemény, mindig más. Én reggelizek egyedül. Apám és bátyám csak kávéznak és cigiznek, anyám meg akkor eszik, amikor már főz. Ő itthon van egész nap. Főállású háziasszony, sőt hivatásszerű. Alig tud írni-olvasni, a receptkönyve egy macskakaparás. Utálja is, amikor belelapozgatok. Még jobban utálja, ha nézem, amikor ír. Lassan, erőlködve formálja a betűket, egész kipirosodik, mire leírja egy-egy sütemény vagy étel receptjét. Pedig csak a legszükségesebbekre korlátozza magát. Így: „Női szezály. 25 vaj, 5 sárga, 50 liszt, 1 k cukor, só, 2 élesztő, ½ csésze tej, jól kellni hagyni, 6 habja, 25 cukor, baracklekvár”. Én értem így is. Egyrészt mert láttam eleget, ahogy csinálja, másrészt vendéglátóipariba járok. A technikumba, a Huba utcába. Az Pesten van, a Váci útról nyílik. Szeretem nézni a jégtáblákat, amikor a tuja átdöcög velem a Margithídon. Mindjárt március, de még mindig csúsznak Jugoszlávia felé. Zolika egyszer kitalálta, hogy üljünk rá egy jégtáblára, azon úsztassunk át Jugóba, aztán ott kihúzzuk valahogy nyárig, amikor majd a Trieszti öblön sárga gumimatracon átkanalazunk Olaszországba. Azért sárgán, mert az riasztja a cápákat. Esküszik rá, hogy a nagybátyja így dobbantott.

Fekete Péter öcsém, te kis ügyefogyott, ki a szerencsemalac fülét sose fogod...

– énekli anyám, és zsírpapírba csavart szendvicseket tesz apám kopott aktatáskájába. Ekkor már a bátyám a vécéajtó mellett a falnak támaszkodva alszik. Kifejezetten engem megelőzendő támaszkodik ott, nem véve tudomást róla, hogy én már nem vagyok hatéves, ő meg már nem kilenc, s rég nem bosszantom azzal, hogy szándékosan bezárkózom a vécébe, s addig ki se jövök, míg ő be nem pisil. Úgy látszik, mély nyomokat hagyott benne az a két alkalom. Évek alatt sem jött még rá, hogy fölöslegesen ácsorog ott, hisz mire ácsorogni kezd, addigra én már rég a konyhában kávézok anyámmal.

A bátyám már elvégezte a sulit, gépipariba járt. Dolgozik az angyalföldi Láng Gépgyárban. Ahol annak idején apánk szerszámkészítő iparostanonc volt. A bátyám a Geyer Flórián Szocialista Brigád tagja. Tiszta röhej. Azt se tudják, ki az. A titkos műhelyben bulcsáznak, ahol a MIG-15-ös vadászrepszik gázturbináit is gyártják. Fontoskodó arccal hallgat róla, mint csuka a szatyorban, biztos aláírtak vele valami titoktartási izét, de egyszer nem bírta ki, és nekem elkotyogta.

Mondtam is neki, szégyellheti magát, hogy a ruszknak melózik. Először pökhendien végigmért, nyitotta a száját, hogy ledorongoljon, de aztán elkomorult az arca és csak annyit mondott:

– A fateréknak ne szólj róla!

Hát én nem szólok. Jól jön az ilyen tudás. Nem mintha zsarolnám vele, vagy ilyesmi, de azért sokat dob a jóindulatán. Még zsebpénzt is ad néha. Igaz, úgy adja, mintha birtokot adományozna a jobbágyának. Nem is mindig fogadom el, de van, hogy nagyon kell. Például amikor farmergatyát vettem. Nincsenek nyugati rokonaink, mint az Ervinéknek, úgyhogy az Ecserin kellett megvennem aranyárban. Akkor jól jött a bratyó pénze, de még így is egy hónapot melóztam érte, egy ótvar étterem ótvar konyhájában mosogattam, kint meg dühöngött a nyár, a csajok a strandon...

Aztán indulunk. Állunk az előszobaajtóban, anyám mindannyiunk sálját, sapkáját megigazítja, begombolja fekete posztókabátomat, megcsókol bennünket és mehetünk. Kilépünk a gangra, a bátyám mindjárt nyúlcipőt vesz, „na, szevasztok, nekem rohannom kell, mert késésben vagyok”, vakkantja és elszelel. Mindig ezt csinálja. A szomszéd lakás ajtaja felpattan és Kisszutyok ugrik ki. Megbotlik a küszöbön, majdnem hasra esik, harisnyanadrágos, pipaszár lábához képest nagy kamasztalpa csattan a kövön. Nyomában az öccse. A hátukon iskolatáska. Kisszutyok két fekete copfja vidáman repked a pacekja körül.

– Jó reggelt! – csiviteli szélesen vigyorogva.

Az öccse nem köszön, álmosan, bambán mered maga elé. Kisszutyok meglöki.

– Jó reggelt! – morogja ő is, és az orrát kezdi túrni.

Kisszutyok a jattjára üt. Aztán bocsánatkérően ránk mosolyog, és riszálva megindul előttünk a lépcsőház felé. Lassúságra kényszerítem a lábam, hogy el ne hagyjam apámat, aki fájós térdei miatt sziszegve biceg le a lépcsőn. Lent megáll, pihen, előbb összeszorítja a fogát, aztán nagyot fújtat, és szép lassan újra nekiindul, ki az utcára. Ötvenhárom éves, ezerkilencszáztízben született, te atyavilág, még kimondani is történelem. Én meg tizenhét vagyok. Birjuk egymást apámmal, rendes, megértő, meg minden, de azért én elhatároztam, hogy húszévesen csinállok gyereket. Már akkor is késő, hogy igazán szót értsünk. Nem beszélve anyámról, aki ugyan négy évvel fiatalabb, de nő.

A kapu előtt Kisszutyok és öccse jobbra fordulnak, az általános iskola irányába, mi pedig balra, a Kalef felé. Kisszutyok integet és mosolyog. Sovány csuklóján nagy keze suta pillangóként repked.

– Menj csak előre – mondja nekem szelíden apám –, a barátaid már biztos várnak a villamosmegállóban.

Az biztos. De én nem megyek előre. Pedig tudom, nem haragudna miatta. De egyszer, még az első napokban, amikor a technikumba kezdtem járni, s ugyanígy felszólított, én habozás nélkül faképnél hagytam. Az Ignotus utcánál valamiért visszaneztem. Ott állt apám a templom magasságában a járdán, oldalra húzódva, hogy utat adjon a munkába sietőknek, aktatáskája a kezében, néha mosolyogva köszönt egy-egy ismerősnek. De nem mozdult, és én tudtam, arra vár, hogy lábában a fájdalom kissé alábbhagyjon. És olyan esettnek, kiszolgáltatottnak, gyámoltalannak és magányosnak tűnt akkor, hogy nyomban elfacsarodott a szívem. Ennek ellenére továbbmentem, de egész nap gyötört a megmagyarázhatatlan lelkifurdalás, szarul éreztem magam, na. Tudtam, hogy nem az én hibám, s azt is, hogy nem várja el tőlem, hogy vele maradjak, mégis úgy éreztem akkor, hogy cserbenhagytam. Lassan mendegélünk a Kalef felé, ha kell, néha megállunk. Van nap, hogy egy egész blázra. Apám fújja a mezítlábas Symphonia füstjét, engem néz.

– Tényleg nem cigizel? Megmondhatod!

– Nem cigizek. Tudod, a jóga meg a kajak...

– Jól van, én helyeslem! A bátyádnak hiába mondtam...

Mire a lépcsőhöz érünk, egész jól bejáródik a térde. Ez a negyed óra a mi négyszemközti időnk. Már harmadik éve megy ez így, mégsem mulaszt el soha felszólítani, hogy menjek előre.

– Nem megyek – felelem –, hadd várjanak! Vakerásszunk kicsit!

Csak a szeme mosolyog, de nekem az elég. És a haverjaim egyáltalán nem röhögnek, mint ahogy azt a bátyám gondolja.

– Jó reggelt, Laci bácsi! – mondják csak.

– Jó reggelt, fiúk! – mondja ő.

Kissé arrébb áll tőlünk, én meg lejattolok a fejjel, akiket ismerek innen

a Kalefről. Gyula a tér másik oldalán szalad lefelé a lépcsőn, ahol az imént apámmal baktattunk. Messziről felismerem hatalmas alakját. Na meg a nagyapjától örökölt, sípcsontig érő lódenkabátját, aminek szárnyai repkednek a nyomában, mintha azok repítenék előre. Hóna alatt ugyanolyan aktatáska, mint apámé. Vagy mint az enyém.

– Elaludtam, anyám meg nem keltett föl! – lihegi kifulladásra, amint mellém ér, aztán odakiabál apámnak. – Jó reggelt, Laci bácsi! Hogy van a térde?!

Apámnak kicsit elborul az arca, megfenyegeti a mutatóujjával és tesz helyben néhány tánc lépést, hogy megmutassa, bármelyik pimasz csibészt utoléri és elkapálja, ha kell.

– Ne üvölsz már! – szólok rá Gyulára. – Mit kell mindenkinek tudni, hogy fáj a lába?!

– Te! – és belebök az oldalamba. – Ott jön a Pintér húga.

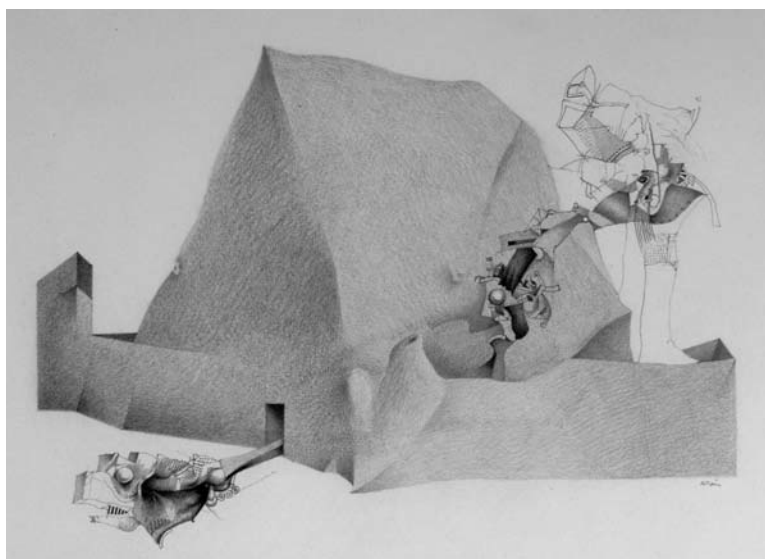
Én már rég észrevettem. Igen, az ott Ákos húga. Az imént bukkant ki a Várfok utcából, és most az árbocokosár felől ereszkedik le a lépcsőn. Álmaim nője. A szó legszorosabb és mindkét értelmében. Emő. A családja Emőkének hívja. Kicsit már tavasziasan öltözött, de megéri. Szoknyája térden felül ér, harisnyás, formás lábán magas sarkú cipő, s garbóján csak egy vékony kabát, az is kigombolva. Kicsit talán nagyobbakat rugózik, mint azt a lépcsőfokok indokolnák, de így csodálatosan ring a melle, és lábszárán is vibrál az izom. Tekintetünk összeakad, erre hátraveti a haját, pörög a szőke zuhatag, nem várom meg, hogy befejezze a mozdulatot, elfordulok. Nem tüntetően, hanem mint aki más, érdekesebb látnivaló után néz. Apámra esik a tekintetem. Emőt nézi, ahogy mindenki más is a megállóban. Én is visszafordulok felé. Már mellettünk van.

– Hát te honnan bújtál elő? – kérdezem. – Észre sem vettelek!

– Na persze!

Nem tudom becsapni. De az is valami, hogy látja, megpróbálom. „Hódolunk, de nem alázkodunk”. Ezt éppen a bátyja, Ákos mondta nekem. Ő két évvel felettünk járt, tavaly végzett. Pincér a Kis Pipában. Ahol a Seres Rezső klimpírozik. Na, éppen róla be-

szélt Ákos, hogy nem játszhatja a saját dalait, mert a kommunisták a Horthy-rendszer kiszolgálójának tartják. Na, aztán a *Szomorú vasárnapról* és az öngyilkosokról persze a bőrökre terelődött a szó. Ákos ma szabadnapos, tehát suli után vele is találkozunk itt, a Kalefon.

Egy otthon emléke

Beáll a tuja. Apám alig észrevehetően odaint nekem, aztán – ahogy mindig – másik kocsiba száll. Mire a Jászaira érkezünk, már elfeledkezem róla, ő délnek indul a 2-essel, én északnak a 15-össel, legközelebb este látom, otthon.

Emő csacsog, üvölt, hogy túlharsogja a tuja csikorgó visítását és csörömpölését.

– Hoztál nekem verset?!

– Mégis, mit gondolsz? Hogy mindennap hozok neked egy kibaszott verset? A semmiért?

Ezt most benyelte, duzzog. Gyula elismerően bólint nekem Emő feje fölött. Ő tudja, hogy a vers itt lapul a farzsebemben. De már nem adom könnyen. Fél éve majmol ez a bőr, és sehol semmi.

Váci út, leugrálunk a tujáról. Átmegyünk a zebrán, a Huba utca felé vesszük az irányt. Csak egy sarok. Itt már sűrűsödnek az ismerős fejek. A fal mellett áll néhány angyalföldi zsvány, méregetnek bennünket, tudják, hogy kalefosok vagyunk. Ha nem Gyulával lennék, belém kötnének. Volt már, hogy hirigeltem velük. Emőt bámulják kiguvadtt szemmel, füttögnek rá, ő meg persze pakolja magát, ilyenkor legszívesebben nyakon vágnám. A sarkon befordulunk, aztán elnyel bennünket a sulis kapuja. Köszönünk Gáspár Lajos professzor úrnak, aki a pedellusunk. Az aulában, kis fülkében ül a kapu mellett, s felügyeli érkezésünket, távozásunkat, viselkedésünket, adminisztrálja késéseinket, vezényli a takarítókat, villanykörtét cserél. Állítólag kifüstölt egy ruszki tankot, csak nem tudták rábizonyítani. De azért a biztonság kedvéért lehúztak vele hat évet a kóterban. Ötvenhatban a fia tizenhat éves volt. Azt is beszélük, hogy valójában ő nyírta ki a T-34-est, de Lajos bácsi magára vállalta a fia helyett. Ő nem professzor, csak tanár. Gáspár tanár úr.

Emő még mindig duzzog. Az aulában megállok, megfogom a könyökét, tudom, úgysem bírom ki délutánig. Felhúzza az orrát.

– Kell a vers?

Az arca felragyog, aztán közönyt mímel, megvonja a vállát.

– Ideadhatod. Ha akarod.

Tudom, nagyon akarja, sokkal jobban akarja a verset, mint engem, mert az róla szól, én meg nem. És igen, én is oda akarom adni, mert hiába tudom, amit tudok. Amit ő akar, én is azt akarom, mert az öröme szép, kívánatos, és nekem nincs hőbb vágyam, mint örömet, gyönyört okozni neki. De hát így nem lehet. Én is megvonom a vállam, elfordulok.

– Na!

Varga lép hozzám, arca titokzatos, hóna alatt papírba csomagolt négyzetet tart, rám kacsint.

Elakad a lélegzetem.

– Csak nem?!

– De! – szögezi le Varga tömören és büszkén.

– Hé! – méltatlankodik Emő.

– Most nem érek rá veled foglalkozni – mondom neki, és alig esik nehezemre így beszélni vele, mert tényleg.

Tudom, nem mozdul a hátam mögül, látni akarja, mi az, ami őt háttérbe szorítja. Varga lassú, ünnepélyes mozdulattal nyújtja át a csomagot, amit már két hónapja kifizettem. Még hozzá keményvalutában, mert a nagybátyja csak így vállal csomagküldést Bécsből. Óvatosan bontom a papírt, nehogy kárt tegyek a tartalmában, és a fekete-fehér újság alól előbukkan a színes, fényes lemezborító. ELVIS. A hátam mögött hallom Emő cipőjének mérges-szaporán kopogó, távolodó hangját. Végigsimítom a borító éleit, makulátlan, a sarkai épek. Óvatosan kicsúsztatom a fehér belső tokot, abból meg a koromfekete bakelitet. Vigyázok, hogy csak a közepét és a szélét érintsem. Hibátlan. Még apró bolyhokat sem látok rajta, valaki nagyon gondosan letisztította, egészen újnak hat, mintha csak a gyári celofánból bontottam volna ki. A második Elvis-album. Csak az évszámot tüntetik fel rajta, 1956, de én tudom, hogy ráadásul októberben jelent meg. Az első Elvis-album pedig ugyanazon év márciusában, vagyis másik nagy forradalmunk havában. Azt már tavaly megszerkeztem. Boldog vagyok. Legszívesebben kirohannék a kapun, egyenesen haza, feltenném a korongot Terta lemezjátszómrá, s már az első hallgatásnál átnyalnám szalagra, hogy később már ne a lemezt kelljen koptatni. Ehelyett becsöngetnek. Megölelem Vargát, Gyula gratulál, aztán elindulunk Emő táncos lábainak nyomában.

És már az első órán:

– Kopácsy! Maga mit nézeget a pad alatt olyan kitartóan?

– Semmit, tanár úr!

– Megint a Pintér lábait nézegeti?

– Őőő... igen!

– Tehát nem. Mutassa csak!

Közben ide is ért a padom mellé, nyújtja a kezét. A szívem hevesen verni kezd, úristen, mi lesz, ha elkobozza? Nem adhatom oda, nem kockáztathatom meg, hogy csak év végén, vagyis több mint három hónap múlva adja vissza. Vagy soha, olyan is volt már. Igaz, az nem Gáspár volt. De ő mindössze hat évvel idősebb nálunk, ez az első éve tanárként, és még az is előfordult egyszer, hogy farmernadrágban jött be az iskolába. A diri csúnyán lehordta, tudja mindenki, azóta öltönyben jár. Ördögi kísértés az ő kezébe adni ilyen holmit, még a végén bűnbe esne vele.

– Már eltettem, tanár úr – mondom.

– No, akkor vedd elő és add ide!

Eddig oké. Benyúlok a zsebembe, más nem lévén ott, előhúszom Emő versét, Gáspár tanár úr kezébe nyomom. Széthajtja, beleolvass. Jól számítottam, a szeme már mosolyog.

– Talán, ha ez egy irodalom óra lenne, méltányolnám bontakozó tehetségét, Kopácsy. De így meg kell kérnem, hogy a szívében bimbózó, kétségtelenül nemes érzés pressziójának csak az órák közti szünetekben, illetve tanítási idő után engedjen. Tessék, Pintér, ez kétségtelenül a magáé! De ne most olvassa el! No, hol is tartottam?

Gáspár tanár úr rám kacsint. Látom rajta, azt hiszi, nem volt bátorságom odaadni Emőnek a verset. Emő vigyorog, rám ölti a nyelvét. De ez így nekem megfelel. Nem adtam oda, mégis nála a vers. Igaz, így nem vámolhatom le egy kis smárolásra, tapizásra, ahogy pedig elhatároztam, hogy emígyen csengettetek ki velem minden egyes hozzá írt verset. De legalább a büszkeségemet megőriztem.

Pokoli lassan jött el a péntek délután, de eljött. Hazafelé zötyögünk a tujával, kezemben a lemez, próbálom kisilabizálni hátulján a szöveget. „...Presley was facing a majority of wiewers as cold and unprepared as the citizens of Siberia.” Mi van Szibériával? Nem értem. Emő a villamos másik végében áll, a vers dacára vérig sértve. Lefogadom, mostantól gyűlöli Elvist. Rajzanak körötte a fejek, játszik velük, néha rám pillant, hogy mit szólok hozzá. Muszáj odamennem. Elindulok felé, kicsit tolakodnom kell, Emő diadalmasan mosolyog, fogadok, már feni a kést, amit majd megforgat a szívében. Állat magasra szegve néz ki az ablakon, a Duna fölé. Ott az Országház, rajta a vörös csillag. Félre toloom az egyik fejet Emő mellől.

– Bocs, csak egy rövid kérdésem lenne a csajhoz... Jól van, ne szívd már magad!

És Emő orra elé toloom a borítót.

– Te, Emő! Mi ez itt? Mi van Szibériával?

– Kérj bocsánatot!

– Bocsánatot kérek! Szóval mi ez itt?

Rám néz, gyorsan bűnbánó arcot vágok, sikerül, elégedett.

– Na, mutasd! Azt mondja, hogy... „, Presley volt egy burkolat egy nézők többsége mint hideg és nem kikészített mint Szibéria lakosai.”

– Mi van?

– Ezt írták ide.

– Biztos nem.

Megvonja a vállát.

– Ezért ugyan érdemes volt bocsánatot kérnem!

– Csak ezért kértél bocsánatot?!

Már elindultam, de megállok, visszafordulok, mélyen a szemébe nézek.

– Emő!

– Mi az?

– Régóta úgy tervezem, hogy ezt a lemezt veled és csakis veled hallgatom meg először.

Pislog egyet.

– Igen?

– Igen. Ezért olyan fontos számomra, semmi másért. Csak miattad.

– Tényleg?

Nagyon komolyan bólintok.

– Pontosan tudod, hogy mit érzel irántad!

Erre a fej, akit félretoltam:

– Pontosan azt érzem én is!

– Én is! Én is! – jelentkeznek be sorban a többiek.

A szó végigsöpör az egész tuján, egészen a másik végében álló Gyuláig, mély basszusa áthallatszik a tömeg fölött, lányok is kiáltják vidáman, mit sem értve: Én is! Én is!

– Emő!

– Tessék!

– Ma délután Elvis fenséges dallamain szállva a lábad elé helyezem a szívem, ha te is akarod!

Emő töpreng. A fej meg:

– Nem akarja, láthatod!

Erre egy fekete kiscsaj:

– Én akarom!

Végigmérem.

– Oké – mondom neki –, de várjuk meg, mit mond a szösz!

Emő elsápad haragjában. Elfordul, de elkapom a karját.

– Na! – mondja.

– Hé! – mondom.

Kitépi magát a kezemből, a srác meg már púposkodik előttem a védelmező szerepében.

– Bebaszok egyet – mondom egyenesen a szemébe nézve, nem emelve fel a hangom, szinte közönyösen, tényszerűen állítva az elkövetkezendőket, ahogy a bratýómtól tanultam.

Az ő felügyelete alatt ezerszer is elgyakoroltam a tükör előtt. A bratýóm szerint többet ér tíz év boksznál. És eddig tényleg. Közben Emő felé nyújtom a lemezt, nem nézek rá, tekintetemet a srácon tartom, de Emőhöz beszélek szintén halálos nyugalommal, ellentmondást nem tűrő hangon.

– Fogd meg egy pillanatra, nehogy valami baja legyen!

És Emő – ahogy számítottam – habozás nélkül átveszi, s kíváncsian lesi a fejleményeket. De nem lesznek fej-

lemények, én tudom. És igen, a fej zavartan motyog valami olyasmit, hogy nem akar beavatkozni civakodó szerelmesek dolgába, aztán arrébb húzódik. De én ott hagyom neki Emőt, a lemezt azonban viszem magammal. Gyula mellől visszanezék rájuk, a srác mereven bámul ki az ablakon, nem néz Emőre, a haverjai meg röhögnek rajta. Nem ismerem őket, biztos nem jönnek a Kalefig.

Igen, Emő egyedül száll le. Kisütött a nap, olyan, mintha reggel tél lett volna, most meg tavasz. Emő nem néz rám, elindul a lépcsőn, föl az árbockosárba, a Várfok utca felé. Fönt a korlátokon, a Kalef gödrének szélén már ülnek egy páran. Gyulával mi is arra tartunk Emő nyomában. Csípője hintázik előttünk, bokája épp a szemünk előtt. Odaönt nem áll meg, csak int a bátyjának, elriszál a srácok előtt, s megy tovább. Odaérünk. Zolika mindjárt a kezemben tartott lemezt nézi.

– Hú! Megjött?! Megnézhetem?

Kis Zoli. Ez a neve is, és kicsi tényleg. (Ahogy Gyula meg nagy és Nagy.) Zolika nemcsak kicsi, de vézna is. A hóna alatt könny, mint mindig. Jack Londontól *A sárga sátán*. Felé nyújtom a lemezt. Emeli a kezét, de már körülöttünk áll az egész bagázs, és itt van Garai is. Zolika elé áll, kicsit el is sodorja. Idegesen rángatózik, toporog, idétlenül kacsingat rám.

– Apám! Elvis! Mutasd!

És kapná ki a kezemből, de elrántom előle.

– Ráverek a jattodra, Ervin! Zolika kérte előbb.

Zolika hálásan pillant rám, zavarba jövök mindig ettől a kutyatekintettől. Ervin mérgesen zagyvál, aztán legyint és arrébb áll. Zolika forgatja a lemezt, én büszkén kihúzom magam, bár nem néz senki, mindenki a lemezt bámulja. Csak Emő bátyja, Ákos marad ülve a korlátan. Hidegen, bölcsen dohányzik, a fejével maga mellé int kettőnket. Odaülünk, a zakója zsebébe nyúl, cigarettát vesz elő, kínál. Megrázom a fejem.

– Még mindig nem?

– Nem is tervezem.

A másik oldalára települő Gyula felé tartja a dobozt. Ő is rázza a fejét. Együtt kajakozunk a Honvédban. A Margitszigetre járunk, a budai oldalhoz kikötött úszóházra. Persze most nem, majd egy hónap múlva kezdődik a szezon. Addig csak erőnléti edzések, meg betonkajak a medencében. Ákos eldobja a csikket, valaki ugrik, eltápossa. Ákos bólint rá. És másik cigarettát tesz a szájába. Kifújja a füstöt, a gyenge szellő szét-szórja azonnal.

– Ma este Ficóéknál van buli.

Tudom, ki az. De nem ismerem. És Gyula sem. Valahol a Pasaréti úton lakik.

– Mondtam, hogy titeket is viszlek – folytatja Ákos.

– Emő is jön?

– Jöjjön?

Megvonom a vállam.

– Csak kérdeztem.

– Még mindig nem jutottál vele semmire?

– Nem.

– Rátarti egy bőr, az biztos.

Nem felelek, Ákos stíról.

– Ha nem rólad lenne szó, nem mondanám, hisz mégiscsak a húgom, de vigyázz vele! Szűzkurva. Ki fog készíteni.

Ez rosszul esik, de nem mutatom. Nem szeretem, amikor így beszél Emőről.

– Szóval csak vigyázz! – folytatja. – A csajok manapság sorban állnak egy kettýintésért. De Emő nem. Csak szórakozik.

Gyula előrehajol, átnéz rám. Aztán Ákosra.

– Te... Ákos!

– Mi van?

– Te szoktad... izé... meztelenül látni?

– Mostanában már nem. De a múltkor rányitottam a fürdőszobában, nem tudtam, hogy bent van.

– És?

– Mit és?

– Írd le, milyen!

– Hülye vagy?!

Ákos felugrik a korlátról, még így is alacsonyabb, mint Gyula ülve, pedig két évvel idősebb. Begörbíti a vállait, felemeli ökleit és hasba bokszojja Gyulát.

– A húgom becsülete...

És röhögve csépelik egymást. Ákos szájából kiesik a cigaretta, dulakodás közben eltápossa. Ervin odaugrik hozzájuk, ő is bokszojni kezd, oldalról kezdi ütni, de persze csak simogatja őket. Ákos mégis azonnal felgyenesedik és elképedve bámul Ervinre. Az meg árnyékol egy helyben. Ákos váratlanul lekever neki egy pofont, nem túl nagyot.

– Mégis, hogy képzeled ezt?! – kérdezi Ervintől, aki meghunyászkodva fogja az arcát.

– Azt hittem... nem is tudom...

– Meg ne próbáld még egyszer!

– Jól van, na!

Ákos visszaül a korlátra, cigarettát keres, rágyújt, aztán odaint Zolikának.

– Hé, Zolika! Hadd lássam csak én is!

Zolika pattan, Ákos forgatja a lemezbortót. Közben ballal a zsebébe nyúl, oda se nézve tartja a cigarettásdobozt Zolika elé. Az boldogan kivesz egyet, megint el kell fordulnom, hogy ne lássam a tekintetét.

– Aggyá má egyet nekem is! – mondja Ervin.

Ákos felnéz.

– Kifogyott apuci monogramos arany cigarettatárcája?

De azért odatartja a narancssárga Munkást Ervinnek is. A banda közben visszarendeződött a korlátra, megszámlolom, tizenheten ülünk sorban a vason, mint fecskék a telefondróton. Az Elvis-lemezt mindenki megszemlélte, most más multság után néznek. De még nem, mert rendőrfőnök fordul a posta sarkán, azonnal átjönnek az úttesten, felénk tartanak.

– Itt az óberhé! – szalad végig rajtunk a suttozás.

Gumibotjuk himbálózik derékszíjukon, veri hosszú kabátjuk szárát, az meg fekete csizmájukat. Illedelmes testtartást veszünk fel, bár nem tudnánk megmondani, milyen is az, de belül úgy érezzük. Mindenesetre nem ugrabugrál, nem táncol, nem bokszol, nem üvölt egyikünk se, ülünk rendezetten és csendben beszélgetünk, sőt társalgunk, azt is csak azért, hogy a hallgatásunk se legyen gyanús. A járőr odaér hozzánk, nem állnak meg, csak néznek szigorúan, a rangidős megmarkolja a gumibotját, azzal bökönk rá.

– Szálljanak le a korlátról, fiúk!

És mennek tovább lassan, tempósan, mi pedig egyszerre csúszunk le a vasról, és mi mást tehetnénk, sorfalat állunk nekik. Már arrébb járnak jócskán, amikor Ervin utánuk lép néhányat, vigyázzállásba vágja magát, és nyújtott kezét az ég felé lendítve üdvözli őket.

– Ervin, a jó édes anyádat! – sziszeget fojtott hangon Ákos, én meg körülnézek az utcán és le a térre is, hogy látta-e valaki.

A posta ablakairól vakító fény verődik vissza, ott nem láthatok senkit. De a sarkon ballonkabátos férfi áll, egy nőt fényképez, velünk és a Kaleffal a háttérben. Turisták. Ervin Ákosra néz, leengedi a kezét, de dacosan felvágja az állát és visszaül a korlátra. A járőr eltűnik a Várfok utcában, visszaülünk mi is, kifújuk a levegőt, vigyorgunk.

– Hú, a rosseb! Nálam nincs flepni!

Elmúlt a veszély. Régebben lent szobroztunk a hatos tuja megállóban, de a hé elzavart, azt mondták, ne csoportosuljunk a téren. Hát felköltöztünk a korláton kívülre. Ez most a mi helyünk. A Kalef galérié.

Pikcsőr fényképez. Minket. Pajtás fényképezőgép a kezében, úgy vezényel:

– Mindenki nézzen ide és széles vigyort a pacekokra, apafejek!

Felemelem az Elvis-lemezt a hasam elé, és a többiekhez hasonlóan én is vigyorgok szélesen. Tavasz lesz, rügyezés és langymeleg és örök verőfény. Könnyűek vagyunk, sőt súlytalanok.

Ha épp nincs más program, akkor itt ülve várom meg Apát, aki háromnegyed ötkor bukkan fel lent a téren. Valahol az újságos és a tujamegálló között szűröm ki. Ha nem, akkor ő nem jön ide hozzánk. De ál-

talában kiszúrom. Együtt megyünk haza. Előbb csak akkor lenne értelme hazamennem, ha szokásom lenne a tanulás. De nekem anélkül is megragad a fejemben minden, elég, ha az órán kicsit beleszagolok. Így hát csak az ebédhez igazodom, ami nálunk hétköznapokon vacsora is egyben, s mindig pontosan ötkor kerül az asztalra frissen, meleg. Hétfvégén kettőkor talál ebédet anyám, s hétkor hideg vacsorát. De ma előbb indulok haza. Az esti házibulin már szólania kell a Long Tall Sally-nek, de csak szalagon viszem magammal, a lemezt biztonságos szobám biztonságos polcán hagyom. Szóval át kell még nyálnom a mikrobarázdát a mágnesre, aztán ebéd hatig, s már indulhatok is.

Hirtelen gondolattól vezérelve leugrok még az újságosstandhoz. Aztán battyogok a Csaba utcán fel, a gondolataim Emő, Elvis és az esti buli körül forognak. Ez a három most szorosán összetartozik.

Befordulok a kapunkon, 7/B. Kisszutyok ugrik elé. Iskolatáska és öcsike nélkül.

– Hu! – kiáltja, és mindjárt el is szégyelli magát. – Jaj, tudom, ez olyan gyerekes!

– De hisz gyerek vagy!

– Nem vagyok! – húzza fel azonnal az orrát. – Éppen erről akartam beszélni veled.

– Beszélni akartál velem? És itt vártál a kapuban? Mért nem csöngetsz be hozzánk, amikor otthon vagyok?

Kis híján megvakarja a fejét, de még idejében megállítja a mozdulatot, s inkább végigsimítja a haján. A copfján.

– Apa azt mondta, ha tizennégy éves leszek, elmehetek moziba.

Nézek rá.

– De csak ha te elkísérsz.

– Oké – bólintok, és mennék tovább.

De nem áll el az utamból.

– Ma lettem tizennégy éves.

– Tényleg? Hát... boldog születésnapot!

Csalódottan bámul rám.

– Nem tudtad?

Lássuk csak. Március 1. Pedig ezt tudtam, hallottam már emlegetni. De hát Kisszutyok csak a szomszéd csaj, nem a testvérem, nem tartottam számon.

– Nem tudtad!

– De tudtam, csak elfelejtettem.

– Én bezzeg tudom, hogy a tiéd január 30-án van! Kaptál is tőlem ajándékot!

Tényleg. Varrt nekem egy „pénztárcát” vászonból. Egy kis zsákot, aminek a száját madzaggal lehet összehúzni. A középkori filmekben a derekukon lógva hordják az ilyet az arcok. Teljesen használhatatlan.

– Jól van, majd veszek neked valamit. Oké? Most mi van? Nem jó?

Derengeni kezd.

– Elviszlek moziba, mondtam.

– Ma?

– Ma nem jó.

– Miért nem?

– Ma egy házibuliba megyek.

Elkerekedik a szeme.

– Házibuliba?! Vigyél el oda!

– Apád biztos megdicsérne.

– Majd azt mondjuk, hogy moziban voltunk!

– Hé! Hazudnál apádnak? Azt nem szabad.

– Mér', te még sosem hazudtál apádnak?

– Még soha.

Ezt tiszta szívvel mondom. Anyám már más kérdés, de most ugye nem anyákról beszélgetünk. Kiszutyok szégyenkezve lehajtja a fejét.

– És lányok is lesznek ott?

– Persze hogy lesznek. De csak nagylányok.

Tudom, veszélyes vizekre evezünk. Kiszutyok ugyanis féltékeny. Azt játsza, hogy szerelmes. Majd kinövi. Gyorsan elindulok, hogy félbevágjuk a témát. Persze jön velem.

– Na és holnap?

– Mi van holnap?

– Holnap el tudsz vinni moziba?

– Holnap?

– Holnap.

– Hát... éppen elvihetlek.

Nagyot ugrik örömeiben.

– De jó, de jó! Reggel?

– Azért kicsit később! Majd becsöngetek hozzátok és elkérlek, jó?

– Jó!

Kicsit elhallgat, látom, forgatja magában a holnapot.

Aztán felnéz.

– Ez mi?

– Újság.

– Nem az. Hanem az.

– Elvis.

– Új?

– Igen, ma kaptam meg.

– Akkor még nem is hallottad?

– Ismerem a számokat. De így egyben még nem hallottam.

– És most átveszed szalagra, hogy ne kopjon – figoztatja szaktudását.

– Igen.

– Meghallgathatom veled?

Hát... komolyan mondtam Emőnek, hogy vele

akarom meghallgatni először. Izé... szerelmes vagyok belé, még ha nem is vagyok a kapcája, ahogy pedig szeretné. És ez olyan... meghitt, bizalmas lett volna. De itt ez a kiscsaj, akinek elfelejtettem a születésnapját.

– Ha nem mondd el senkinek.

Tapsikol és ugrál örömeiben, de mindjárt el is szégyelli magát.

– Jaj, tudom, ez olyan gyerekes!

– De hisz gyerek vagy!

Belépünk az előszobánkba.

Odavagyok magáért! A fekete hajáért,

Egyetlen egy szaváért, mosolyáért!

– Szia, Muter!

– Csókolom!

– Ne szólíts Muternak! Ki van itt? – kiabál ki anyám a konyhából.

– Kissz... Kata. Meghallgatja az Elvis-lemezemet.

– Jó. De ne legyen túl hangos!

Befűzöm a szalagot a Mambóba. Felteszem a lemezt, forogni kezd. Óvatosan ráengedem a tűt. Felcsendül a *Rip it up*. Pillanatálljra kapcsolom a magnót és beállítom a kivezérlést. Most jó. Visszateszem a tűt a lemez elejére, elindítom a magnón a felvételt. Aztán leülök az ágyra Kiszutyok mellé, aki már odatelepedett. Cipőjét lerúgta még kint az előszobában, harisnyás lábait törökülésbe vetve ül a heverőmön, könyöke a térdén, álla a tenyerében. Vigyázok, hogy ne üljek túl közel hozzá. Emőre gondolok. Szemére, szájára, táncos lábára, karcsú derekára, szőke bozontjára. A dobra rászáll a bőgő, a zongora és a gitár. Elvis énekel. Kiszutyok hirtáztatja magát ide-oda.

Előbb a bratyóm érkezik meg, aztán apám.

– Szia, Fater!

– Ne szólíts faternak!

Kicsit bosszúsna látszik. Előhúzó hátam mögül a mai Magyar Nemzetet. Felragyog az arca.

– Az utolsó volt a Kalefon. Gondoltam, hátha megveszik előled.

Megborzolja a fejemet, megyünk a konyhába, vár a terített asztal.

– Az újság kint marad!

Apa kiviszi a lapot az előszobába, a cipősszekrényre dobja. A levesen aransárga zsírkarikák. Anyám péntekenként szíve szerint hús nélkül főzne, de apám megtiltotta neki. Nem azért, mert vallásellenes, hanem mert erősen húspárti. Megvárjuk, míg anyám végez a fedők csapkodásával, s maga is az asztalhoz ül. Asztali áldást is mondana, de apám azt is megtiltotta. Anyámnak kell szednie először. Ezt is apám akarja így, ha anyámon múlna, ő állva enne a tűzhely mellett.

Eszünk.

„A dolgokra való rácsodálkozás”

Beszélgetés Molnár Vilmosttal

Valahányszor belépek a csíkszeredai Székelyföld szerkesztőségébe, Molnár Vilmost mindig munkájában elmerülve találok számítógépe előtt – olvas, szerkeszt, kéziratot gondoz, vagy éppen saját művet ír: novellát, karcolatot, netán verset, esetleg Milne *Micimackója* folytatásának, a *Malacka álma* című, „2026 előtt meg nem jelentethető” meseregénynek egy újabb fejezetét. Nem csoda hát, hogy alapvetően szűkszavú, de azért egy kézfogásra, poénra vagy biztatásra mindig futja. Aki ismeri Molnár Vilmost, tudja: alkatánál fogva sem bőbeszédű. Aki szövegeit olvassa, azt is tudja, hogy novellái, karcolatai sem szószátyárok – éppen rövidségük, valamint humoruk és iróniájuk által hatnak, amelyekben minden szó, szó szerkezet és mondat a helyén van, groteszk-abszurd világot alkotva, görbe tükröt tartva az ember elé, leleplezve a sztereotípiák, hamis elméletek látszatában élő olvasót, aki „sehogyan sem akarja elküldeni a fizetését, nem és nem, elég kár, a fene egye meg.”

– *Miért nem küldi az olvasó a fizetését?*

– Az első könyvem bevezető szövegében szerepelt (félleg-meddig) tréfára véve, hogy az lenne az igazán jó írás, amelynek elolvasása után az extázisba esett olvasó azonnal postázná a fizetését az író címére. Két alkalommal közölték is velem, hogy közel jártak ehhez..., aztán valamiért mégis elmaradt. Az olvasót kellene megkérdezni, hogy miért. Hadd legyek optimista: talán azért, mert a könyv végén elfelejtettem megadni a postacímemet. Kicsit mindig hanyag voltam a saját dolgaimat illetően. A mostani válságos időszakban az is szép az olvasótól, ha egyáltalán vásárol könyvet, nemhogy még a fizetését is elküldje.

– *Lövetei Lázár László egy 1999-ben Önnel készített interjúban azt állítja, hogy vannak, akik a Levél Szingapúrból című kötetet az új erdélyi irodalom kezdetének tekintik. Akkor azt válaszolta erre a felvetésre: idő kell ahhoz, hogy ez egyértelművé váljék. Azóta túl a harmadik próza- és egy versesköteten, hogy gondolja, kiderült-e valami ez ügyben, rátalált-e arra az irányzatra,*

generációra, amelyet nyugodt lélekkel vállalhat?

– Ez az, amiről nem engem kell megkérdezni. Mármint hogy jelentettek-e, jelentenek-e valamit az írásaim más, fiatalabb íróknak, és ha igen, mit. Ismerek kiváló fiatal írókat, jóban is vagyok velük, akik írásaikban használták az általam kitalált szereplőket (lűderckék, hajdúsógórok – Demeter Szilárd) vagy a karcolatformát (*Kocsmadumák* – Fekete Vince), esetleg parafráztak (*Levél Alexandriából* – Király Zoltán), s még sorolhatnám. Ebből azonban szerintem túlzás azt a következtetést levonni, hogy egész generációra hatottam volna. Keveset is írtam ahhoz. Nem tudom. Nem is az én gondom tűnődni ezen. Különben meg nem szeretnék valamilyen irányzatra, bizonyos generációra rátalálni, mert egyes művekre, egyes írókra jó rátalálni. És ezzel nincs is gond: mind a világirodalomban, mind a klasszikus vagy jelenkori magyar irodalomban bőség mutatkozik emlékezetes művekben, ámulatra készítő írókban. Éppen Lövetei Lázár László szerkesztőtársam és barátom az egyik, aki 1999 óta (is) olyan műveket tett le

az asztalra, amelyeket ma már nem lehet figyelmen kívül hagyni. Hogy Orbán János Dénesről ne is beszéljünk. A lista hosszú, inkább most nem folytatom.

– *1962-ben született Csíkszeredában. 1993-ban a marosvásárhelyi Mentor Kiadónál megjelent Levél Szingapúrból című első novelláskötetében és második kötetében, a csíkszeredai Pro-Printnél 1999-ben kiadott Az értelmetlen csoda című könyvében is találkozunk „nagyanyámmal”, aki az „öregasszonyok közül messze (...) a legfontosabb égitest”. Ő állítólag jobban tud mesélni, az elbeszélő vele lakik. „Olyan jól beletanultam a nénikék és bácsikák tempós, nyugodt életrendjébe” – olvashatjuk a Regina néni és az atom című novellában. Összefüggésbe hozható-e az öregekhez, a nagymama alakjához, értékrendjéhez való vonzalom gyermekkori élményeivel?*

– Igen. Kicsit bővebben: bár én Csíkszeredában születtem, itt is jártam iskolába – kivéve az első elemi, amelyet Balánbányán, de hát az is része Csíknak –, szüleim háromszékiek, és én kisgyerek koromban, ahogy az szokás, gyakran töltöttem több-kevesebb időt nagymamánál a sepsiszentgyörgyi Szemerján. Ott meg csupa idős bácsi, de főleg néni

között telt az idő, valahogy még mutatóban sem voltak akkor abban a fertályban velem egykorúak. Ez érdekes váltásokat igényelt tőlem. Egyszer a balánbányai vagy csikszeredai kölyöksereg között kellett feltalálnom magam (igen jó volt), hogy aztán minden átmenet nélkül a szemérmesek között ke- ressem a helyem (az is jó volt, csak egészen másképp).

Kisgyerek koromban ez többször ismétlődött. Azt hiszem, az ilyesmi ösztönösen is alkalmas- sá teszi az emberfiát el- térő viselkedésmódok, különböző gondolko- dás módok probléma- mentes és vidám befo- gadására. Szerencsére kisgyerek korunkban még nem ítélünk, csak figyelünk. Mázlistább természetűeknél később is így van.

Észrevételem szerint a Székely- földön gyakran előfordul, hogy egy családban, úgymond, a nő hordja a kalapot, különösen az idősebb nők. Nehéz történelmi pillanatokban, sorsfordulók alkalmával ez nem ritkán bizonyult megtartó erőnek. Több írásomban szerepel a nagyma- ma alakja: egy fiktív nagymamáról van szó, nem valós személyről. Alakja megformálására, nyilván, hatottak a saját emlékeim, élményeim, valós esetek is. Ahogy bizonyos mogyorós csokoládék feliratán szerepel: nyo- mokban mogyorót is tartalmazhat. Aztán teljesen idegenek is közöltkék már velem, hogy saját nagyma- májukra ismertek benne. Elég sok, kötetben még meg nem jelent írásom is róla szól. Lassan összeáll belőlük egy könyvrevaló.

– 1981-ben érettségiztem az azóta Márton Áron püspökről elnevezett csikszeredai gimnáziumban. A nagy elbeszélgetésben Grzés szorong,

amikor váratlanul összefut „régii, kedves tanárnőjével, kit már évek óta nem látott. Ez a tanárnő annak idején nagy igényeket támasztott Grzéssel szemben, mert sokat várt tőle.” A nagy „elbeszélgetés”-ből aztán nagyjából egy „bezzeg”-re, egy

„Azzal a bizonyos nagymamával, amikor még szőke voltam”

„Hm, hm, mmhmm”-re és egy „Ja!”-ra futja. Milyen emlékei van- nak az iskoláról, mit mondana Ön, ha egykori iskolája valamelyik tanárával találkozna?

– A hetvenes évek végén, nyolc- vanas évek elején, amikor a gimnáziumba jártam, javában tartott a Ceaușescu-éra, annak minden hátulütőjével együtt, az oktatás ter- rületén is. Én filológia-történelem osztályban érettségiztem. (Romániában a gimnáziumok vagy – ahogy akkor nevezték – liceumok osztályai is különböző profilok szerint voltak megszervezve.) Eredetileg a történelem iránti érdeklődés vonzott ide, de ahogy akkor a történelmet tanították, különösen Románia történelmét, az mindennek volt nevez- hető, csak szakszerűnek nem. Akadt olyan történelemtanár, aki túlbuzgó- ságában már nem is a román törté- nelemkönyvekből okított, hanem mindig a legutóbbi pártkongresszus dokumentumait használta erre a cél- ra. Értem én, hogy féltek a tanárok is, de azért közben jött híre, hogy más,

kevésbé neves iskolákban egy-egy történelemtanár szerét tudja ejteni, hogy a csúsztatásokon, hamisításokon, vagyis a kötelező szeménten kívül, ami a román történelemkönyvekben sze- repelt, más verzióját is ismertesse az itt élő népek történelmének. Karakánság

kérdése volt. A nyelvok- tatás is elég furcsán folyt filológia osztály létünk- re: a négy év alatt négy különböző angoltaná- runk volt; nem épp ideális módja az idegen- nyelv tanításnak. A ma- tek osztályokkal nem volt gond, a matekot nyomatták akkor is, számbuzikra szüksége volt a Ceaușescu-rend- szernek is. Viszont kiváló irodalomtanáraink vol- tak, hadd álljon itt a

nevük: Bãrbat Teréz a magyar irodal- mat, Váli Éva a román irodalmat tanít- totta. Pár alkalommal a magyar iro- dalom olimpiászok országos szaka- szára is eljutottam, amelyeken kaptam ilyen-olyan díjcskákát. Ami a díjak- nál fontosabb, hogy sikerült ezeken megismerkedni olyan emberekkel, akikre azután is figyelni lehetett. Élő táncházzenét is ott hallottam először. Voltak, akik hegedűvel érkeztek. Nem szervezeten, hanem önszorgalomból, saját multságukra – meg a miénkre – húzták a vonót egyes olimpiakonok.

Én aztán – főleg tizenegy-tizen- kettődikoromban – eléggé elmen- tem egyfelé, az engem nem érdeklő tantárgyak óráiról sokat hiányoztam. Ezalatt az iskola tekintélyes méretű padlásának valamelyik zugában olvastam, főleg a Magyarországról többé-kevésbé kalandos módon behozott szépirodalmi vagy törté- nelemkönyveket. Jó hely volt az erősen, mindenfelé kajtattak az órák- ról ellógók után, de ott engem soha senki nem keresett. Volt, hogy csak estefelé keveredtem le a padlásról.

Amellett, hogy az óráról hiányoztam, mondhatnám, túlóráztam is.

A hiányzásokat rendszeresen megsínylette a magaviseleti jegyem, de nem nagyon érdekelt. Akadt tanárnóm, aki intett a sok hiányzástól, mondván, megbánom én még ezt. Neki most csak azt válaszolnám, egyedül azt bánom, hogy nem töltöttem több időt a padláson olvasással.

– *Fiatalkorának meghatározó része a kommunizmus idejére esett. A Történet Sztálinról és Pakuts bácsiról, a rühös lovakról meg nagyapámról, valamint az Értekezés a munkahelyi budikról című novelláinak világa groteszk nézőpontból szólaltatja, teremti meg ezt a léttapasztalatot. Milyen emlékei, (olvasmány)élményei vannak erről az időszakról, és azok szerepet játszottak-e világnézetének alakulásában, íróvá válásában?*

– Az élettapasztalatoknál jobban hatottak rám az olvasmányélmények. Valahogy mindig a könyvek világában éltem egy kicsit, a valós életet soha nem tudtam egészen komolyan venni. Talán magamat sem. Ez sokszor megkönnyítette a nehezebb helyzeteken való átlábalást. Ha csak érdeklődő turistaként gyalogol át az életen az ember, kevésbé bántják a zavaró állapotok. Inkább lehet figyelni a groteszk és abszurd, különös vagy humoros momentumokra. Gondolom, érződik ez írásaiban is.

Fiatalabb koromban egy időben mindenféle munkahelyem volt. Szüleimnek, azt hiszem, égnek állt a haja tőle. Sehol sem töltöttem sok időt, szerettem a változatosságot.

Már az egyetemi felvételin sikerült megcselezni a dolgokat. Filozófiára felvételiztem, mindig is érdekelt. Szerettem elolvasni egyes

gondolkodók összes hozzáférhető művét, nemcsak a szegényes és tendenciózus szemelvényeket, amelyek a filozófia tankönyvben szerepeltek. Nem mintha ez jó pontnak számított volna akkoriban, épp ellenkezőleg. Ha valaki sokat tudott pluszban az

Első elemistaként még vígan telik az élet

állami etalonon kívül, gyanússá vált. A társadalomtudományoknál a tananyagot kívülről kellett visszaöklendezni az egyetemi felvételin, s ha két egyforma dolgozat akadt, a vesszőhibák számítottak. Kicsit a középkori Kínában a közhivatalnoki posztokra kiírt vizsgákra hasonlított, ahol szintén nem a tudás, hanem az értelmetlenül bemagolt adathalmaz mennyisége számított. (A diktatórikus romániai szocializmus maga is hasonlított az úgynevezett ázsiai termelési módra.) Nekem filozófiából és politikai gazdaságtanból kellett felvételiznem. Ez utóbbit választottam az undok Románia történelme helyett, igaz, a pége sem volt kevésbé undok. A filozófiával nem is volt gond – bár marxista szenteltvízzel jócskán megkeresztelt filozófiáról volt szó –, de a pégenél sehogy sem tudtam rávenni magam, hogy kívülről bemagoljam az egész tankönyvet, pedig anélkül esélyem sem volt. Egyre kevesebb idő maradt a vizsgáig, végül úgy döntöttem, hogy csak a páros számú leckéket vágom

be kívülről. Aztán a felvételin főtételnek pégeből páratlan számú leckét kaptunk. Következett a katonaság, utána még egyszer nekirugaszkodtam a filozófia felvételinek. De akkor már szélesebb látókörrel rendelkeztem: ennek megfelelően a vizsga

reggelén az utolsó pillanatban az egyetem épülete helyett a strandnak vettem az irányt. Néztem az órát, ha kijönnék a medencéből, és felöltöznék, rohanva még beérhetnék a felvételi vizsgára. Aztán eljött kilenc óra, zárták a termeket, és én megnyugodva átadhattam magam az éppen soros Thomas Mann-kötetnek, akkoriban ő volt a kedvencem. Végül is

soha nem bántam meg, hogy így döntöttem. Évekig tömni a fejemet marxista miskulanciával, utána meg az akkor szokásos román vidékre való kihelyezési procedúrák, ha meg nem, akkor a posztodért való folytonos rettegés és így tovább – nem nekem találták ki. Tanárként sem tudtam magam elképzelni. A filozófia szeretete azért megmaradt. Később Bőjte Csaba barátom – a szintén csíkszeredai származású, dévaiként ismert Csaba testvéréről van szó – a gyulafehérvári teológián tanulván mindig két példányban sokszorosította az ottani filozófiatörténet-tananyagokat, egyiket nekem küldte. Akkoriban köztudottan a gyulafehérvári katolikus teológián tanították a legnívósabb filozófiatörténetet.

Meghatározó olvasmányélmények? Már gimnazista koromban nagy rajongója voltam Bodor Ádám prózájának, egy időben azért vásároltam rendszeresen a kolozsvári Utunk folyóiratot, mert heti rendszerességgel jelentek meg benne rövid-

prózái. Olyanok is, amelyek azóta sem jelentek meg kötetben. Van egyfajta távolságtartás a bodori prózában, meg a köznapi életben időnként adódó, szinte észrevétlen furcsaságokra való odafigyelés, ami közel áll hozzám. Egy kicsit az ő hatására is kezdtem prózát írni a nyolcvanas évek közepén.

Pár éve, amikor a Székelyföld szerkesztőségében járt, szerencsésnek éreztem magam, hogy át tudtam adni neki a régi Utunkokból összegyűjtött, eddig kötetben még nem publikált és általa talán már elfelejtett karcolatainak listáját. Azóta, úgy tudom, az Élet és Irodalomban sok újra megjelent belőlük, remélem, kötetben is olvashatók lesznek. Illetve létezik is már kötet belőlük, abszolút egyedi példány: Lövétei Lázár László barátom fénymásolta a karcolatokat, lefűzte, kézzel bekötötte őket, és nekem ajándékozta. Igazán fejedelmi ajándék!

– *1997-es alapításától a Székelyföld havonta megjelenő kulturális folyóirat szerkesztője. Elég hosszú út vezetett a szerkesztőségi szobáig. E tizenhat év alatt mivel foglalkozott, illetve hogyan alakult Molnár Vilmos és az irodalom viszonya? Szerepet játszottak-e ebben az időszakban a „British Museum könyvtárának helyi fiókolvasótermei”, vagyis „a munkahelyi budik”, ahogyan arról egyik „értékezésében” olvashatunk?*

– Említettem, hogy elég változatos munkakörökben dolgoztam a katonaság után, varietas delectat. Voltam segédlakatos, ácssegéd, kerámiadísztő, agyagelőkészítő, rakodómunkás, anyagbeszerző, bányász. Ez utóbbi tetszett a legjobban, habár csak bő három hónapig dolgoztam ott. A hargitafüldői kaolinbányáról van szó. Nem volt rossz hely, nekem határozottan tetszett. Azonkívül, hogy kicsit próbára akartam tenni magamat, azért is mentem oda dolgozni, mert néhány barátom már megfordult ott.

Említhetem mindjárt Bőjte Csabát, aki a teológia előtt bányászként szintén megpróbálta fellendíteni Románia kaolintermelését. Akkoriban barátkoztam össze egy túrázó-barlangászó társasággal, akik közül többen dolgoztak már a föld alatt. Érdekes emberekről volt szó: akadt, akit a filozófia érdekelt, másiktól idővel szerzetes lett, volt, aki verset írt, volt, aki festett. Mindezt mindenféle görcsös érvényesülési vágy vagy a társadalmi számléltrán való felfelé csúszás-mászás óhaja nélkül, csak úgy, l'art pour l'art, de művészallűrök nélkül. Még csak feltűnési viselkedés sem volt bennük. Humor viszont annál több. Jókat röhögtünk minden visszásságon, legyen az a társadalom vagy egyes emberek sajátja. Ami hazudozó, fontoskodó akarnokocská utunkba került, mind arra volt jó, hogy szórakoztasson minket, tudtukon kívül. „Akinak humora van, mindent tud, akinek nincs, mindenre képes” (Karinthy).

Jó volt együtt túrázni a hegyek között. Egy több napos kárpáti túra igen jó alkalom arra, hogy az ember megismerje társait – és önmagát. Viharban, amikor nem lehet folytatni az utat a hegygerincen, mert a sűrűn csapkodó villámok miatt ez biztos halál, egy tenyérnyi sziklapárkányon a szabad ég alatt eltöltött éjszaka, jobbra öles sziklafalak, balra több száz méteres szakadék – garantáltan érdekes élményeket, elmélyült önismeretet eredményez.

Akkoriban közönséges halandónak nyugatra nem lehetett menni, szocialista országokba is csak két-évente. De ha az ember felment a Fogarasi-havasokba vagy a Királykőre, úgy érezhette magát, mintha kicsit külföldön lenne. Nemcsak azért, mert sok külföldi turistával találkozott odafent, hanem mert a hegygerincekről lenézve valahogy lent maradt az egész ország minden problé-

májával és egyes emberek kicsinyességével, önzésével együtt. 1800 méter fölött valami más kezdődött, és úgy érzem, kezdődik ma is.

A különböző munkahelyeim vécéit ellenben tényleg „olvasótermeknek” használtam. Kitapasztaltam, hogy kétóránként tizenöt-húsz percre eltűnni a budira az ideális. Úgy kevésbé feltűnő, és mégis elég hosszú idő egy-egy olvasási szeánssra. Akkoriban elnézték, ha az ember munkaidőben mászolt valamit, vagy akár ha egyes csoportok közbe-közbe alkoholizáltak – az ezt megtöltő híres 400-as dekrétumot mindenki viccnek tekintette –, de ha valaki, ne adj' Isten, olvasni talált, az nagy szállka volt a szemekben. Hát én a vécékbe tündezttem el olvasni, szent védettséget élveztek ezek a helyek, mint a közepkorban a templomok az üldözők elől odamenekülő bűnösöknek. Viszont ez azzal járt, hogy a pavlovi reflexeknek megfelelően egyes könyvek olvasása egy életre összekapcsolódott bennem bizonyos érdekes szagok észlelésével.

– *Kiknek a műveit olvassa szívesen, és melyek azok a(z) (élet)művek, amelyek meghatározóak írói munkássága szempontjából?*

– A lista igen hosszú lenne. Minden jó író művében – témától, stílustól függetlenül – lehet találni olyant, amitől több, másabb lesz az ember. Változik egy kicsit a szemlélete. Az egyetlen kritérium talán az, hogy emlékezetes legyen az az írás. Ha később elfelejtik, nem hivatkoznak rá, nem idéznek belőle, akkor minek íródott? Az sem baj, ha az olvasó már nem emlékszik arra, kicsoda is írta azt a micsodát, ami annyira tetszett neki. Fő, hogy a micsoda valamiképpen megmaradjon benne. Ne az íróra emlékezzenek, hanem az írásra! Párszor már elmondtam: olvasni intellektuális kaland; ha jó a könyv, nem ugyanaz az ember áll

fel a kiolvasása után, mint aki leült melléje. Akad író, akinek egyetlen novellája marad emlékezetes, de az marad. Az is érdekes, hogy nem mindegy, milyen életkorban vagy milyen hangulatban olvas el egy könyvet az ember. Jártam úgy, hogy tíz-húsz év után újraolvasva egyik-másik régi kedvencemet, már nem nyújtott akkora élményt, mint régen. De azért vannak írók és művek, akikben és amelyekben sosem csalódtam. Így hirtelen Günter Grass *Bádogdobja* vagy Saul Bellow *Henderson, az esőkirálya* jut eszembe. Meg ott van Hemingway, Faulkner, Márquez, Borges, Cortázar, Beckett, Abe Kobo, Hrabal, Tamási Áron, Ottlik, na és a megunhatatlan Shakespeare. A paletta igen széles, úgysem lehet mindenkit felsorolni. Bodor Ádámot már említettem. Ha meg vers, akkor számomra elsősorban József Attila.

– Levél Szingapúrból című, 1994-ben a Marosvásárhelyi Írói Egyesület díjával kitüntetett kötetének fűl-szövegében olvashatjuk: „Mit mondanak? Igen kíváncsi vagyok mindenre, de ha valamiről tudom, hogy semmi közöm hozzá, arra különösen. Igazán természetes és vonzó egyéniségekkel pedig csak gyermekek között találkoztam. Kiskorú és felnőtt gyermekek között.” Kik voltak azok a „(felnőtt) gyermekek”, akiktől megtanulta, és hogyan sikerült megőriznie novellái elbeszélőinek állandóan fantáziáló, mindenre kíváncsian rácsodálkozó magatartását?

– Az érdekmentes kíváncsiságot és a dolgokra való rácsodálkozás készségét valóban a legértékesebb emberi tulajdonságok között tartom számon. Nem kellene ehhez külön példaképek – ez olyan iskolásan hangzik –, elég, ha az ember meg tud feledkezni önmagáról. Ne folyton a saját egójával legyen elfoglalva, akkor szinte mindenben fel lehet fedezni a csodát. Ahogy egy kisgyermek ismerkedik a világgal. Chesterton írja

egy esszéjében: „Ameddig magától értetődőnek tekintjük a fát, olyan valaminek, amely bölcs megfontolással teremtődött, hogy eledelt

„Érettségiző diákként”

nyújtson a zsiráfnak, létezése iránt semmiképpen sem tudunk kellő csodálattal adózni. Csak ha úgy ötlük szemünkbe, mint az élő talaj tüneményes hullámforgataga, amely akármilyen külön ok és cél nélkül egyszer csak felszökken az egekbe, csak ez esetben érzünk igazi hajlandóságot, hogy levett kalappal álljunk meg előtte, a parkőr nem kis megrökönyödésére.”

– Mindegyik kötetének a címe alatt olvashatók a műfaji megnevezések is: novellák, elbeszélések, karcolatok. Van-e ezeknek sajátos jelentésük a Molnár Vilmos-i prózában?

– Minden téma kiköveteli a maga műfaját és terjedelmét. Szükségeltetik egyfajta arányérzék. Kell látni, érezni, hogy miből mit lehet kihozni. Az sem jó, ha egy írás elolvasása után hiányérzetünk támad, mintha valami kimaradt volna belőle, de még rosszabb, ha valami túlírt, túlbeszél. „...rövidség lévén lelke minden okos beszédnek...” – mondatja Shakespeare Poloniusszal.

És találonak kell lennie a műfajnak is, nem ugyanazt, nem ugyanúgy lehet elmondani egy karcolattal, mint például egy mini forgatókönyvvel, nyilván.

– Láng Gusztáv Feljegyzések című írásában Gombrowicz valómását idézi, amely szerint az író nem tudta végigolvasni Kafka *A per* című regényét, mert unta. A jegyzetírő a miétre az egyik lehetséges választ a történet hiányában vagy csökevényre sorvadásában véli felfedezni, majd hozzáteszi: „Az élet ugyanis történés (...). Létezésünk egyik meghatározó ismérve, hogy elbeszélhető. Ennek – ti. az elbeszélhetőségnek – a részleges vagy teljes hiánya a lét csonkaságát tudatosítja bennünk.” Azt gondolom, hogy Gombrowicz nem tenné le Molnár Vilmos egyik könyvét sem, pedig novellái többségében a történetek vagy azok lehetőségei nem kerekednek klasszikus értelemben vett történeté. A Titkos történetben például úgy közeledik saját végkifejletéhez, hogy önmaga paródiájává válik, és marad maga a beszéd. Hogyan határozható meg – ha van – a Molnár Vilmos-i történet, és mi az elbeszélés, az elbeszélhetőség szerepe?

– Nekem kilencedik osztály elején, körülbelül tizenöt éves koromban került először kezembe *A per*, és én sem tudtam akkor elolvasni. Nem is annyira a cselekmény hiánya zavart, mint inkább a főszereplő tehetetlensége bosszantott, hogy nem tud vagy nem is próbál igazán kitörni a ráerőltetett korlátok közül. Aztán tizedik osztály elején egy szuszra végigolvastam, valahogy akkor elkaptam a spíljét, hogy hisz épp erről akar mondani valamit Kafka. Fentebb már szóba került, hogy nem mindegy, milyen életkorban olvas el valamit az ember. Nemcsak a megértés szempontjából, hanem abból is, hogy milyen és mekkora hatást gyakorol rá az olvasmány.

„Hegyi túrán”

A prózától el szokták várni, hogy történjék benne valami, hogy „hozza a sztorit”. Ez természetes, a mindenkori próza előképe végül is a mese, amely több ezer éves múltra tekint vissza, és kezdetben egyáltalán nem a gyerekeknek szólt. A jól elmesélt, történet központú prózának van egyfajta kábító hatása, az olvasó kilép saját életteréből, belefeledkezik a történetbe, mintegy hagyja sodortatni magát vele (á lá Seherezádé). Mindig vannak azért nagy kivételek, amelyekről nem tudom, erősítik-e a szabályt. Ott van Beckett *Godot-ra várója* (a dráma mint párbeszéd-sített próza): nem történik benne semmi, mindenki csak várakozik, mégis milyen zseniális mű. Még gimnazista voltam, amikor kivettem a könyvtárból, s mivel akkoriban a könyvesboltokban nem lehetett megkapni, szóról szóra kimásoltam az egészet, még ma is megvan. Jórészt a hogyanon múlik minden, mi hogyan van megírva. Az életben sem kerekedik minden klasszikus értelemben vett történeté, néha ettől még izgalmasabb.

még inkább, mint a színészeknél, hogy egy az egyben bele tudja képzelni, bele tudja élni magát szereplői bőrébe, helyzetébe, és ezt hitelesen vissza is tudja adni. Ha a narrátor olykor kibeszél a szövegből – és ha nem öncélúan teszi –, érdekes, néha abszurd, néha humoros vagy játékos hatást eredményezhet. Nem új, nem posztmodern fogás ez, éltek és élnek vele neves népi mesemondók is. Ha ehhez az eljáráshoz folyamodom, nem mintát követek, hanem a játékért teszem. Én mindig szerettem az írásban a játékosságot, maga az irodalom is felfogható egyfajta játéknak. Adódott már olyan eset, hogy egy karcolatomat (*Béla kézrekerítése*) két egymást követő napon is felolvastam. Első nap a hallgatóságból – egy iskolai osztály – senki nem nevetett rajta, inkább meghökkentek. Utána úgy vélekedtek róla (a tanár nő „vélekedtette meg” őket), hogy hát igen, ez abszurd irodalom. Másnap egy más városban versenyt rendeztek, rövid, humoros írásokat kellett felolvasni számos író-előadó társaságában, népes felnőtt közönség

– *Novelláiban legtöbbször adott egy szituáció, amely a gyakran magát más szereplők helyébe képzelő vagy a szituációt fantáziájával variáló elbeszélő gesztusai, asszociációi révén hol groteszk-abszurdba fordul, hol meg felszabadítóan nevetető hatású. Mitől függ a hatás, és ki az elbeszélő, aki miközben a szereplő helyett vagy az ő nevében gondolkodik, mindig önmagára is reflektál egyes szám első személyben?*

– Az író magát is (kell) adja, bármiről ír. Ugyanakkor nagy empátia szükségeltetik, talán

előtt. Éppen nem akadt más, ugyanazt olvastam fel. Akkor meg nagyokat nevettek ezen a karcolaton, és humorkirállyá választottak. Hogy mikor fordul abszurdba és mikor humorosba (a kettő nem áll olyan távol egymástól) egy írás, az gyakran az olvasó vagy hallgató pillanatnyi hangulatától, rákészsültségétől is függ.

– A Kolcza-féle kert két szerelmesének megrázó története, valamint Porozsán Mari furcsa esete, különös tekintettel a baljóslatú előjelekre című novella terjedelmes és elbeszélői mindentudást ígérő címéhez képest a szöveg narrátora nem mond el mindent, amit állítólag tud. Egyik kritikusa, Zsidó Ferenc egyenesen úgy fogalmaz, hogy Molnár Vilmos „kínzza az olvasót: akkor nem árul el semmit, amikor a legtöbbet kéne (...), továbbgondolni kéne, de nem lehet, nem szabad.” Miért nem lehet? Tényleg az olvasó „kínzása” a cél?

– Isten őrizzen, hogy kínozni akarjam az olvasót. Inkább arról van szó, hogy néha szeretem, ha úgy fejeződik be egyik-másik írásom, mint egy zen koan: legyen meghökkentő, az olvasó kicsit zökkenjen ki a bevett, már megszokott sémákból. Tudjon meglepődni, rácsodálkozni dolgokra, újra gyerek lenni. Hosszú, körülményes, cirkalmas címeket is szeretek időnként adni, amelyek olyanok, mint egy középkori pikareszk regény fejezetcímei: mindent igyekeznek elmondani, szinte fölöslegessé válik tőlük az írás maga. Egyszer meg lehetne próbálni csupán fejezetcímekből álló regényt írni. Egy előnye biztos lenne: nem kerülne sok időbe az elolvasása.

– *Köteteinek gyakori szereplője a nagybetűs Olvasó. Az éneklő gyilkos borzalmas történetében az Olvasó – aki „beteges izgalomvágyának és krimi-imádatának engedve” állítólag maga hajszolta gyilkosságba a Szerzőt – elnyeri büntetését: a történet happy enddel végző-*

dik. *A hagyományos krimihez szokott olvasó kritikája ez, vagy a krimi műfaj paródiája?*

– Íróból is meg olvasóból is van ilyen is meg olyan is. Többségük messze áll az eszményitől. De a fent említett írásom egyszerűen csak egy krimi-paródia. Én amúgy szeretem a jól megírt krimiket. Néha akár még tanulni is lehet belőlük írástechnikát. Egészen nagy írók is megpróbálkoztak ezzel a műfajjal. Edgar Allan Poe, Dürrenmatt, Gilbert Keith Chesterton jut hirtelen eszembe. Ne legyünk sznobok azt illetően, hogy a krimi nem volna elég „előkelő” műfaj. Műfajokat nem lehet összemérni, csak műfajokon belül egyes írásokat. Bretter Györgyöt tudom idézni:

szerint nemigen akad szerző, aki a kritikusoktól tanulna meg írni. Azért mégis jó, ha szakavatott olvasóktól tudja meg, hogyan látják az írásait. Nem szabad azonban túl nagy jelentőséget tulajdonítani a kritikának. Tudok neves íróról, aki állítólag soha életében nem olvasott el egyetlen róla szóló kritikát sem. Nehéz elhinni. Ha mégis így van, minden elismerésem az övé. Bár lelki alkat kérdése ez is: ha valaki kíváncsi természetű, nehezen tud ellenállni, hogy ne olvassa, amit róla írtak. Hosszabb távon ugyanis az olvasó visszajelzése a fontos, hogy tetszik-e neki, amit olvasott, vagy nem. Végül is neki íródnak a művek. Olyan ez, mint a szerelem, kettő kell ehhez is. Ez esetben író meg olvasó.

tevést: „*ha ugyanazzal a szóval bármiről lehet szó, az csak úgy lehetséges, az nem jelenthet egyebet, mint hogy bárkivel bármiről legyen is szó, végső soron mindig ugyanarról van szó.*” *Mi az a végső „ugyanaz”, amiről a Molnár-novellák és karcolatok beszél(het)nek?*

– Mindig foglalkoztatott, hogy mennyire értik meg vagy értik félre egymást az emberek, és miért. Egymástól egészen eltérő érdeklődésű és gondolkodású ismerőseim, barátaim is vannak. Ami az egyiknek fontos, az a másik értékrendszerében esetleg csak a periférián létezik, vagy még ott sem. Sokszor egyáltalán nincs átjárhatóság egyes társaságok között. Nem szívesen ismerkednek, állnak szóba egymással, mert kiderülne, ami az egyik számára az élet sava-borsa, az a másiknak nem jelent semmit. Kínos lenne ezt tudomásul venni, inkább nem zavarják egymás köreit. Milyen szavak kellenének, hogy tényleg figyeljenek egymásra az emberek? Hogy az addig jelentéktelennek tartottban is meglássák a különlegeset? Hogy az általuk fontosnak tartottakon kívül is vannak dolgok, amelyek másoknak fontosak? Megértés helyett mintha inkább csak a belemagyarázás működne. Kedvenc példám erre egy rövid kínai mese: „Egy ember kutat ásott az út mellett. Évek múltával a hálás utazók Csodálatos Kútként emlegették. Ám egy éjszaka egy ember beleesett a kútba és megfulladt. Ezután az emberek elkerülték a Borzalom Kútját. Később megtudták, hogy az áldozat egy részeges tolvaj volt, aki azért tért le az útról, hogy elmeneküljön az éjszakai őrző elöl – így esett az Igazságtevő Kútba. Ugyanaz a kút – különböző nézőpontok.”

– *Meglátásom szerint második kötete, Az értelmetlen csoda beszédmódját, kérdésfelvetését illetően az első könyv szerves folytatásának tekinthető. A kötet mindegyik novel-*

„A Fogarasi-havasokban”

„Egyáltalán: vajon mi a fontosabb? Egy jól sikerült disznótor, vagy egy gyengén sikerült Madách-előadás?” *(A madáchi végeredmény)*. Ne felejtjük azt sem, hogy vannak, akik a krimik által szeretik meg az olvasást.

– *Ugyanebben a történetben a Kritikusok elnyelik a Szerzőt, utóbbi pedig keserű piruláját. Hogyan látja olvasó, irodalom, kritika és szerző viszonyát?*

– A kritika, mint visszajelzés, fontos, néha talán hasznos is, ha a szerző tanulni tud belőle. Bár tudomásom

Talán lehet egyedül is csinálni, de úgy nem az igazi.

– *Antarktisz észreveszi a szavak eltűnését: „A nyelvek és szavak évezredek óta épülő hatalmas bábeltornya egyetlen perc alatt omlott össze egy délután, és az egészből csak amnyi maradt: egy fél téglá.” Ezzel a szóval veszekednek, ezt mondják ki a házasságkötő termekben, ez az egy szó kerül sok ezer kötetes könyvtárak minden könyvének minden egyes lapjára stb. Antarktisz beigazolvva látja régi fel-*

lájának, karcolatának a középpontjában egy-egy metaforizált csoda áll. Hogyan jön létre a csodával való találkozás? Lehetőség és/vagy szemléletmód?

– A köznapi rutinnal való szakítás következménye a csoda. A bevettől eltérő látásmód, az előítéletektől mentes gondolkodásmód eredménye a csoda. Így és ekkor tárulnak fel a csodák, amelyek ott lehetnek, ott vannak a hétköznapiakban is. Az ilyen csodákra nem muszáj várni, elérhetőek mindenki számára. Szemléletmód, hozzáállás kérdése csupán. Erről (is) szól a fentebb említett novella. Talán valahol erről szól az egész irodalom:

úgy meglátni és úgy megláttatni dolgokat, ahogy addig az olvasó esetleg nem is gondolt rájuk.

– *Abban a kiváltságban volt részem, hogy kéziratban olvashattam a Malacka álma című meseregényét, amely elkészült, kiadás előtt áll ugyan, de – furcsa módon – 2026 előtt nem jelenhet meg. Milyen írói ambíció hajtotta, hogy egy klasszikus világirodalmi alkotást írjon át/tovább?*

– Jó könyvet olvasva előfordul, hogy sajnálkozik az ember, mert végére ért, milyen jó lenne, ha valahogyan folytatódna. Számomra ilyen volt Milne világhírű műve, a *Micimackó*.

Nem egyszerűen csak folytatni akartam, engedve holmi utánérzésnek, az ilyent nem szeretem. Némi megváltoztattam rajta. Már nem *Micimackó* a főszereplő, hanem *Malacka*, meg bevitettem egy új szereplőt is a plüss állatkák közé, egy hús-vér lovacskát. És kicsit a felnőtt olvasóknak is szól, nemcsak gyere-

keknek. Egyfajta kihívás volt számomra megírni: ha sokat változtatok rajta, akkor már nem hajaz az eredetire, ha meg egy az egyben továbbírom, akkor egyszerű utánérzés. Érdekelt, hogy tudok-e azon a hajszálvékony vonalon egyensú-

„A Székelyföld szerkesztőségében”

lyozni, ami sem egyik, sem másik. Majd az olvasó dönti el, hogy ez mennyire sikerült. Sajnos, az még odébb lesz. Sorra már három budapesti kiadó kérte el, hogy szeretné kiadni, de eddig még egyiknek sem sikerült. Arról van szó, hogy hiába új mesék, mivel a Milne által kitalált mesefigurák neveit használnom, kellene Milne jogutódainak beleegyezése. Ők pedig már rég eladtak minden *Micimackóra* vonatkozó kiadási jogot, döntő többségük a híres Disney-cég birtokában van. Azok meg mereven elzárkóznak attól, hogy megjelenjen, illetve attól, hogy más kiadó jelentesse meg. Legutóbb a Móra kiadó próbálkozott náluk, nekik sem sikerült. Egy csomó fővárosban van a Disney-cégnek képvisellete, Budapesten is, ahol árgus szemekkel öröködnék *Micimackó* fölött. Nemcsak könyvkiadásról van szó, hanem *micimackós* rajzfilmek, játékok, pólók, bögrék, öntapadós matricák gyártásáról és forgalmazá-

sáról is. Tulajdonképpen pénzről van szó, nagyon sok pénzről. Lévén a Disney a világ egyik legnagyobb médiacége, nem is gondoltam, mekkora fába vágom a fejszemet a *Malacka álma* könyv megírásával. A szerzői jogok hetven évig érvé-

nyesek a szerző halálától számítva, és mivel Milne 1956-ban halt meg, könyvem megjelenése 2026-ban lesz esedékes. Már nincs olyan messze. Akik eddig kéziratban olvasták, azoknak állítólag tetszett. Már olvastam róla tanulmányt az egyik folyóiratban, meg idéznek belőle írásokban. Könyv még sehol... elég mulatságos. Különböző folyóiratokban, antológiák-

ban megjelent már az összes mese, a Disney budapesti képviselőjén erre egy kicsit húzták az orrukat, de komolyabban nem érdekelte őket, ez nem nagy pénz. Tavaly egy időben több országban több nyelven (á lá Harry Potter) megjelent egy *Micimackó*-folytatás, Disneyék engedélyével és általuk, most mit mondjak? Nem nagyon bánkodom, hogy az én könyvem nem jelenhet meg most, szerencsére ezt sem tudom igazán komolyan venni. Én jól szórakoztam a megírása közben, az is valami.

–*Pályáját versírással kezdte. 1985-ben az Alapművelet című antológiába is beválogatták verseit, de aztán úgy tűnt, hogy költőként végleg elhallgatott. Az idején azonban – majdhogynem váratlanul – verseskötettel jelentkezett. Az Előretolt Helyőrség Könyvek sorozatában Postakocsi címmel jelent meg harminc év költői termését egybegyűjtő kis kötete, amely – Lövetei László megfogal-*

mazásában – csupa „felszabadult, vicces, okos, csuklóból vagy fáradtan, remegő kézzel írt” verset tartalmaz. Miért váltott annak idején prózára, és most miért tért vissza a költészethez?

– Kezdetben ózdkodtam hosszabb szövegek írásától. Meg szeretem is a tömörséget. Hát versekkel próbálkoztam, vagyis inkább nevezzük csak szövegeknek, nem tartom magam igazán költőnek. Versikéim-szövegeim rendre meg is jelentek az Utunkban, az Igaz Szóban, később máshol is. Postán küldtem el a szerzeményeimet, akkoriban kerültem a szerkesztőségek házatáját, mint ördög a szenteltvizet. Legyen elég, amit írtam, minek személyesen ismerkedni. Soha nem szerettem dörgölni. Később, amikor már novelláim, karcolataim jelentek meg a kolozsvári Utunkban, Mózes Attila meg K. Jakab Antal, úgy tudom, kétségbe is vonták, hogy létezem-e egyáltalán, netán valaki más áll a nevem mögött.

Egy időben arról leveleztem a nagyszerű Székely Jánossal, aki akkoriban a marosvásárhelyi Igaz Szó versrovatát szerkesztette, hogy milyenek kell lennie a versnek. Fiatalon és bohón miért ne vitatkozna ilyesmiről az ember? És a jó emlékezetű Székely János leállt vitázni ilyen kezdő jöttmenttel is. Én állítottam, hogy elég, ha valamilyen gondolati feszültség van a versben, már attól is jó lehet. Székely János írta, hogy a jó verset a jó költői kép „viszi”. Ezzel kezdetben nem értettem egyet, nyilván azért, mert nem tudtam igazán jó

költői képeket produkálni. Verseimet mindazonáltal közölte, és nagyon türelmes volt velem. Talán ezért is hamar beláttam, hogy igen fontos a versben a költői kép, és takarékra állítottam költői hajlamaimat. Közrejátszott ebben az is, hogy Bodor Ádámot olvasva újra meg újra, akkoriban kaptam bátorságot prózát írni. Végleg azért soha nem hagytam abba a versek írását. Azokat, amelyek nagy ritkán ezután születtek, Kovács András Ferenc közölte a Látóban. Akkor talán túl rosszak mégsem lehetnek.

– *A Postakocsi verseinek címe zárójelben van, és bár a versek nem kronologikusan szerveződnek ciklusokba, mégis mindegyik szöveg alatt szerepel keletkezésének éve. A József Attila-i kései, létösszegező-számvető költészet szövegeit, illetve gyűjteményes kö-*

„Felolvasás a belgrádi Hungarológiai Tanszéken
(Balról jobbra: Fekete Vince, Lövétei László és jómagam)”

teteinek verstördékeit juttatják eszembe...

– A most megjelent *Postakocsi* című verses kötet(ke) Lövétei László kollégámnak köszönheti létét. Ő volt az, aki már jó ideje noszogattott, hogy ki kellene adatni eddigi összegyűjtött verseimet. Egy

ideig ellenálltam, aztán egy gyenge pillanatomban beadtam a derekammat. (László is erősen türelmes ember.) Ő tette-vette, rendezte ciklusokba a verseket, én is elcsodálkoztam, mennyire „megemeli” a szövegeket a jó szerkesztés. A címet is ő javasolta. Én csak ahhoz ragaszkodtam, hogy minden vers alatt álljon ott a dátum, mikor íródott, meg a könyvecske végén, hogy milyen kiadványokban jelentek meg. Nehogy azt higgye a nyájas olvasó, mostanra akarok orvul átvedleni költővé. Megtagadni semmiképp sem akarom ezeket a szövegeket, verseket, én vagyok ez is. Amit fontosnak tartok prózában megírni, gondolom, az bennük is felfedezhető.

– *Ha A postakocsin beszélőjének szavait megszívleljük – miszerint a nagybetűs életet „Sosem tudtam annyira komolyan venni / hogy nagybetűvel írjam” – akkor kockázatos, mégis megkérdezem: ha kifoghatná a képzeletbeli aranyhalacska – amelynek ezúttal legyen a neve Írói Elképzeles –, mit kérne tőle?*

– Azt kérném, intézze el, hogy minél többen olvasanak, egyre többen. Nem muszájból, sem pedig azért, mert az valami nobilis dolog. Hanem azért, mert olvasni jó, olvasni kimeríthetetlen örömforrás, remek dolgoktól fosztja meg magát az, aki nem olvas. Csak nem tudom, megszületett-e már az az aranyhalacska, amelyik manapság egykönnyen nyelbe tudná ütni ezt.

Borsodi L. László

ALINA KOCHAŃCZYK
A vidéki lét tájai

Gondolatok Marek Danielkiewicz lírájáról

Lassan negyed évszázada már annak, hogy megjelent Marek Danielkiewicz első verseskötete. A *Nie ma miejsca dla przyjezdnych (Nincs hely az érkezőknek)* címet viselő kis könyv fülszövegéről farkasszemet nézett az olvasóval egy fiú, akit a kötet megjelenésekor (1987-ben) születési dátuma alapján már korántsem lehetett fiúnak nevezni. Még a könyvben szereplő legkorábbi versek is kamaszkort átlépő költő tolla alól kerültek ki. Mindezek ellenére a szerző maga érezte magát fiúnak, nem akarta még elérni azt az állapotot, amelyben az ember meghatározza saját önazonosságát, ösztönösen képessé válva arra, hogy a valóságot ésszerűsítse és értelemmel töltsen meg. A költő, megfosztatva a gyermekkortól, „az otthontól, amely megszűnt mesekastély lenni”, megmaradt annak a „fiúnak”, aki védtelenül áll az őt bilincsként szorító hely hétköznapiságával szemben, olyan „fiúnak”, aki elveszett önmagában, saját szükségleteiben, elvárásaiban, vágyaiban, álmaiban. A karcsú kötet versein végighúzódnó legfontosabb gondolatsor rámutat arra a mély drámára, amelyet önmaga férfiként, érett felnőttként, költőként történő meghatározása jelent a költőnek. Ki vagyok én, kinek kellene lennem, ki szeretnék lenni, kivé nem szabad válnom, kivé nem válhatok soha, mert itt és most adatott meg élnem – ezekre a kérdésekre, problémákra keresett választ a szerző.

A „fonák élet” tudata, a kirekesztettség, a magány érzése áradt Danielkiewicz első kis kötetének minden verséből; a keserű önironia mögül néha nagyon egyértelmű kétségbeesés bukkant elő:

*Én jó vagyok
és engem nevelhettek
Ne dobjátok el az olyan srácokat
mint én
Velem
kitartóan
kell foglalkozni*

*Ne dobjátok el
csak azon változtassatok
ami a fejemben van*

Chłopak z prowincji (A vidéki fiú) – ezt a címet viselte a Marek Danielkiewicz 1988–2003 között írt verseit tar-

talmazó, 2004-ben megjelent kötete. Tízegynehány költemény, kis prózakezdemény – terjedelmét tekintve szerény, ám szép kiállítású könyvecske. Lubartówban, a szülőhelyen – mint mindenütt vidéken – sajátos légkör uralkodik, az idő mintha lassabban, de kérlelhetetlenebbül telne, a legmindennapibb gondok pedig felnagyítódnak, nyomasztóan hatnak az emberre. A költő számára itt semmi sem megy könnyen, semmi sem kedvez neki. Álmos szürkeség, fojtogató hétköznapiság. Rövid napok, rövid lélegzetvételek. „Félholt” emberek, ahogyan a költő érzékeli, még a Hold is „félholt”. Az élet itt reménytelen ténfergés, semmi célja, semmi értelme. A vidéki lét önmagában megoldhatatlan dráma. Hogyan lehet itt élni?

*Azt gondolod, hogy innen elsökhetsz
Megálmodtad az elválást
Nyomasztó hátizsák várta az útra kelésről szóló döntést*

Hogyan legyen költő az ember vidéken? Hogyan éljen ebben az ellenséges világban, hogy ne veszítse el küldetésstudatát, megőrizze alkotó erőit? A Drohobyczban született Bruno Schulz esete a múlt század harmincas éveiben annyiban volt szokatlan, hogy Schulz mindazt, ami alkotóként korlátozta, át tudta alakítani művészetét inspiráló forrássá. A megszokottban észre tudta venni a szokatlant, és azt a költészet rangjára tudta emelni. Marek Danielkiewicz a jelek szerint a Schulz által kijelölt ösvényen halad. Nem fedezte fel azonnal ezt az ösvényt, de – úgy tetszik – kezdettől fogva a közelében járt. *Sen nocy letniej (Nyáréji álmom)* című (az első kötetben megjelent) versében az álmos városka zsibbadtságából a sápadt holdfény „álmos kísérteteket – vidéki költöket” hív elő. Az alvó vidék mintha még reménytelenebb volna, mint amilyen a nappali jövőmenés idején. „Vidéki költők” – már magában ebben a meghatározásban is érezni azt a szomorúságot, amely áthatja az egész városkát. Az alvás a vidék létformája. Ez a jelenség, amely lényegében a valóság rejtett rendjének része, s amely fájdalmasan érintheti azt, akit túlérzékenységgel vert meg vagy inkább áldott meg a sors, a jelek szerint felébresztheti a költői hajlamot. Ezt látjuk már Danielkiewicz egyik legkorábbi versében is: az ébrenlét félálomba hajlik, és ekkor a valóság megmutatja egzotikus oldalát:

*Az oltáron két páva
Legyezi egymást farktollaival
Szarvas suhan erdő sűrűjében
A résnél patkány forgolódik
A szombat kezdetét
Egészen közel cirpegi az óra*

*Bóklászom a zsidó temetőben
Szedegetem az üvegcserepet
Kezemet eső mossa*

*A jázmin idejében jön felém
A kecsketejben fűrésztött férfi
Nem lehet fölismerni benne az Urat
Az ablakokban gyertyák lobognak
Az élők nem látják
A holtak nem értik*

A lubartóvi költő mintha kezdettől fogva különleges terhet: a múlt emlékéét cipelné magával. Vagy talán csak azért fordul a múlt felé, mert a jelen elviselhetetlen? Vagy talán az a csak nagyon keveseknek megadatott különleges képesség, a múlt tisztán látásának képessége irányítja őt a múlt felé? Saját múltjának és az általános, történelmi múltnak az átható ismerete. *Haladok előre egész múltammal, amelytől nem tudok megszabadulni* – vallott ennek a jelentől való elszakadásnak a kínjáról első verseinek egyikében. Cipeli magával a zsidó Lubartów múltját, hangokat hall még a XIX. század távolából is, s a múlt időnek ebben a zajában keresi önmagát, keresi azt, ami költővé teszi, és ami legszemélyesebb lelki sajátosságát jelenti. Ezek a legnagyobb értékek, amelyeket képzeletének köszönhet, képzeletének, amely állandó működésével kitágítja a mindennapi lét szűk terét.

Az elmúlt idő túlságosan is érezhető bolyhossága – olvassuk a *Lubartów* című versben, és megint Schulz jut eszünkbe. Az időnek Danielkiewicznél is, Schulznál is anyagra jellemző tulajdonságai vannak: szorongat, beken, fojtogat, rabságban tart. A jelen idő ugyanúgy, mint az alóla folyton kitekingető, leselkedő múlt idő. Valójában mindkettő „kedvez a hallucinációknak”, de úgy tetszik, mélyebb nosztalgiába süllyeszti a költőt a múlt idő, amely – Schulznak, a *Fahajas boltok* szerzőjének szavaival élve – mintha a hivatalos történelmi időnek kizárólag a lubartóvi költőhöz tartozó, privát leágazása volna.

*A sírköveket szétmállasztják a fiókás fészkek
Visszafogott kiáltások a fák felől
Üregéből kiűzött vakond, a kőrakás alatt robotoló
vöröshangyák*

*A lustálkodó fiúk nyújtózkodnak
Elhagyogatják az évtizedeket – ugyanazok a fiúk,
járókelők nyomába szegődnek*

*Kaftános árnyak, zsinagógavázak, hamuval tisztogatott
hanuka-lámpa fénye*

(...)

*Elhagyogatják a délelőttöket a nem létező zsidótemető
füvében*

*Tanácsstalanság, mert kit érdekelnek a kihalt kertek,
Fodrászüzletek és szikvízüzemek.*

A *Chłopak z prowincji* (*A vidéki fiú*) című kötetben a versek között van egy prózai szöveg is, amely azonban erőteljesen közelít a költészethez. A szöveg látszólag nem más, mint részlet az 1908-ban, fiatalon elhunyt Ludwik Liciński lubartóvi írónak, a *Halucynacja* (*Hallucináció*) szerzőjének önéletrajzi elbeszéléséből. Danielkiewicz bizonyos értelemben azonosul hőisével, elbeszélésének is a sokatmondó *Halucynacje II.* (*Hallucináció II.*) címet adja. Csupán négyoldalmi szövegről van szó, gazdag jelentéstartalmával azonban sok örömet szerez az olvasónak. A szerző különleges portrét festett a lubartóvi költőről, aki elveszve „a világ perifériáján” az „egy utcás” városkában írásművészetével védte törekény, halálos betegségtől fenyegetett életét az elmúlástól. Finom vonalakkal rajzolta meg a város egyszerre realista és álomszerű képét, a zsidó kisváros fullasztó légkörét, hősének lelkiállapotát, egyfajta totális betegség auráját. Miért nem szakadt ki innen Liciński, miért nem menekült Varsóba vagy Krakkóba, ahol hozzá közelálló irodalmi közeget találhatott volna? Danielkiewicz eltöpreng: lehet, hogy éppen azért nem, mert itt, Lubartóban a légkör jobban „kedvezett a hallucinációknak”, mint „a galíciai ábrándozás hazájában” (itt kétségkívül Schulz galíciai szülőföldjére történik utalás). Amikor Liciński következő, autoreflexív gondolatát olvassuk: *Nazarewicz lubartóvi könyvkereskedésének kirakata előtt ácsorogva eltöprengtem mindazon, ami oda vezetett, hogy írni kezdtem, sokkal inkább az elbeszélés szerzőjére, mintsem a hősére gondolunk. Miért kezdett írni? A személyiségnek talán a legnagyobb rejtélyéről, a művészi elhivatottság rejtélyéről van itt szó. Ahhoz, hogy az ember megfejtse, biztosan tudnia kell magáról, hogy ki is ő, miből fejlődik ki, mi alakítja? Danielkiewicz szüntelenül ilyesmikről faggatja önmagát.*

A lubartóvi költő versei feltárják szerzőjük belső életének különféle titkait. Felszínre hozzák fájdalmait, gyengeségeit, kudarcait, hiányérzeteit. A hiányokért, amelyekről nem kíméli meg a vidéki lét, kárpótolja a kultúra forrásaiból merített belső élmények gazdagsága. A költőhöz közelálló alkotók művei tág horizontot kölcsönöznek verseinek; azoknak a jelentéstani rétegződéseknek a felismerése, amelyek tudatosan (vagy néha talán öntudatlanul) különféle művészi és intellektuális kontextusokat hívnak életre, ez minden bizonnyal az egyik legfontosabb élmény, amelyet ez a költészet az olvasónak nyújt. Danielkiewicz vidéki léte, hála a kulturális tájagnak, se nem ijesztően szürke, se nem reménytelenül szomorú.

Szenyán Erzsébet fordítása

MAREK DANIELKIEWICZ
Canterbury mesék (7)

*Érdekesen hangzanak az áriák
 Amikor a napi munkából hazafelé tartva
 A The Royal Opera House Covent Garden mellett megyek el*

*A szemináriumban én is énekeltem
 Láttam a zuhany alatt onanizáló srácokat
 Féltem a lelki üdvösségem
 Rá se ránts – hallottam a szomszéd kabinból
 Hitelesen hangzott*

*Egyszer láttam Antonioni Nagyítását
 És beleszerettem David Hemmingsbe
 Bánkódtam, amikor Bukarestben szívrohamban meghalt
 Mintha máshol nem halhatott volna meg*

*Most egy feketebőrű sohoi csapos jegyese vagyok
 Éjszaka dolgozunk
 I feel flattered
 I love it when people propos to me*

2005

A srác fényképe 16. születésnapján

*Az anya mindent megtett, hogy már a kezdet kezdetén tönkre tegyen
 Tejbegríz helyett alkohol, s idegen férfiak lehelete*

*Elszöktél hazulról és egész napokat töltöttél könyvtárban
 Apádat nem ismerted, bár arcodon hagyta alkoholista kézjegyét*

*2006 tele nem volt szigorú
 Más dzsekijében és két számmal nagyobb cipőben élted át
 Persze, ki figyel az ilyen semmiségre*

*Beszélgéskor lenyelted hangod keserűségét
 Vakítóan fehér fogaid a számítógép képernyőjén villogtak*

*Még két év és örökre Angliába szököm – esküdöttél
 De a városkában minden srác ezt mondta*

2007

Elégia Adam Falkiewicz zeneszerző (1980–2007) eltávozására

*Utánunk itt semmi nem maradt, ezért írok éjjel verseket
A vesztes helyzetét erősítve így
Az utcáról mentő
Vagy hullaszállító kocsi viszi el a testet*

*Aki nem egy honi városkának ír, az magának árt
Szymanowski dilemmája: Európának vagy egy lengyel városnak írni
Varsói lakótelepen dől el*

*A szivárványmadarak belevesznek a csöndbe
Ma a jó ízlést, amelynek hatalmáról
Írt egykor a költő, pénzben mérik
A másság sajnálatos ügy, az élet olykor sajnálatos*

*Amikor Admet dala lebeg fölöttem
Tovaúszom mint azon az éjjelen az Utópia klubban
Utánam itt semmi sem marad, semmi – mert itt a nagy Manitou*

*Tiszta álommal álmodom, mint a helyesen szolmizált dó-ré-mi-fá-szó-lá-ti-dó
Ébredés után nyomban átlapozom a lőfegyvert
És hegymászó felszerelést ajánló ingyen katalógusokban a kötelek részt
Nem akarok sokat, de az is túl sok*

2008

Búcsú Orfeusztól

*Orfeuszom, fáradt az énekhangod
Túl harsányan ismételtetted a nevem
Előttünk az önmegtartóztatás hónapjai
A szabad fiúk Afrikába repülnek küldetésbe
Onnan a golyák repülnek ide
Mindegyikük gyomrában kerozin*

*Orfeuszom, a semmiért szeress engem
Az örök fény ragyogásában melegsünk*

*Tudod, Tomas Tranströmert olvasom
Mikéntha gyermek volna az ember és mintha elképesztő
Megalázást húznának zsákként a fejére*

*Ma nem bújok oda hozzád
A fejemre húzott zsák eltakarja a fénybe borított jövőt*

2006

Kovács István fordításai

**A felejtés mint
konstrukció,
dekonstrukció és
revízió**

Deák László:
A felejtés angyala
Bp., Nap Kiadó, 2009.

Deák László *Az árvaság* korában körvonalazott poétikai programjának tetőpontját nyújtják *A felejtés angyala*, e mintegy félszáz verset átölelő gyűjtemény darabjai. A korábbi kötet *Blues* című versének szilárd auditív aspektusától és ábrázolásmódjának hiperrealizmusától a cortázari *Elfoglalt házat* idéző *Nyugtatóig* („Már te sem lehetsz aki voltál. / Új lakók jönnek és összedől a ház”) test és lélek fájdalma, illetve szerep és valóság szorongásai még megmaradnak a személyiség (személyesség) bűvös körében. Ám *A felejtés angyalának* már nyitánya („A lét a nemlét üzemhibája”) is jelzi: mély és általános ontológiai konzekvenciák várhatók. Olyan fájdalmas-félelmes megállapítások, amelyek akár a korábbi poézis felhasználására törhetnek, s amelyek megszólalása (vagy feljajdulása) ellen mégsem tehet semmit a költő.

A kötetcímek mögé tekintve úgy fogalmazhatok: a magasletről induló, körültekintő fiatal művész, ki még a jelentést annak panorámájában szemléli – az óriási méreteket leicsinyítve –, a nyolcvanas évek elején már közös csapdában határozza meg helyzetét. Az élet nyújtotta gyarló esélyt végül a változatlan hatalma fojtja meg, egy különös árvaság korába léptetve ezzel a lírai ént. Az árvaság kora ily módon egyszerre lett Deák életművének szintézise, s egyszerre az alkotó személyiség lét-poétikai küzdelmeinek folyamatrajzává. Most kissé zavarban lehet a kritikus, hiszen *A felejtés angyala* egy Mindenmindegy Jakab elszántságával tör megadó, ám tiszta és őszinte önfelszámolásra – első kötetének programtervezetét felrúgva („kerülöm az elméletgyártást és az ortodoxiakat”) – egy ijesztően mély, kiforrott filozófiával ajándékozva meg olvasóját. Ebben a váltásban a felejtés aktusa alkalmasnak tűnhet arra, hogy egyfajta revízió szellemi-lelki metódusaként értelmezzük, s az emlékezés minden prousti konnotációjával együtt e kötet szövegvilágának fogantató és szervező elemeként tételezzük fel. Joseph Murphy egy helyütt arról értekezik, hogy a betegség mennyire megváltoztatja az egész embert – test, lélek és szellem bonyolult komplexumát. A betegséggel párhuzamosan a költőre szálló felejtés angyala annyiban a(z) (ön)felszámolás, a dekonstrukció szellemeként is felfogható, amennyiben a múltbéli önmagaság lebontására és új én építésére kényszerít. Deák költészetének differentia specifikái természetesen azért a revízió e kései írásaiban is csorbitatlanul érvényesülnek: a hűvös, szinte már prózaformát öltő szabadversek (*Tél az őszben*), a rövid, forró pillanatképek és nagyobb – elsősorban morális-szociális hevületű – felszólalások (*Pseudo Machiavelli*), amelyek mellett folyamatosan jelen vannak a különféle nyelvi

játékok is (*Folyókrul*). Az auditív aspektus, azaz a zenei nézőpont többször is bekapcsolható a vizsgálatba, leginkább slágerek és előadók megidézése mentén. A *Váratlan fordulatban* például egy szótár- vagy receptszerű, önsorson átszűrt slágerelemzést figyelhetünk meg – a zene íze, illata, a nagybetűs feeling kerül boncasztalra, s ugyancsak jó példa a „párban egyedül” szállóige megidézése Chet Bakertől az *Esőben*.

Izgalmas lehetőség rejlik a címzések és ajánlások vizsgálatában is. A szövegek lehorgonyozottsága – T. S. Eliot, Marsall László, Papp Tibor, Kemsei István, Alexa Károly, Bujdosó Alpár, Parancs János, Sipos Gyula, Kalász Márton, Tandori Dezső, József Attila, Randall Jarrell és Francis Bacon személyéhez, gondolataihoz, költészetéhez és érzésvilágához – olyan explicit intenciós eljárás, amely bonyolulttá és színessé varázsolja Deák amúgy tömör és (le)csupasz(itott) szövegeit („Mondanivalóm előadásában tömörségre töreksem”). Ezt az erősen intertextualizált szövegvilágot bővíti ösztönművészeti távlatokig a *Sivatagi évad* képszovegeinek hosszú sora. A csornai születésű kortárs képzőművész, Kurcsis László grafikáinak homályos sík(ok)ból (fel)támadó alakjai – legyen az lábavesztett ló vagy önmagába visszatérő lajtorja, drótozott sziklatömb vagy forgósél – expresszivitásukkal és hiányosságukkal csak egy primér látványt s kérdések hosszú sorát nyújthatják a költészetnek. Pontosan a recepció e kettős lehetőségét tükrözik vissza költőnk Kurcsis-interpretációi: „Forgószélet befogó / viziló bőr paraván partján” vagy „Honnan bújt elő a féreg, / Mértani csuklyával / Fedezve riadalmas pillantását?” (*Sivatagi évad*). Az olvasó – miként Kurcsis nézője is –, a mitológiai jelenetek szörnyei és héroszai előtt álló, értetlenkedő, rengeteg kérdésével már-már szédülő kisgyerekként pillant szét.

Az életmű korai szövegbázisait követő, vagyis az azokra ráépülő jelenlegi revízió filozófiai áramlata a *Váratlan fordulatban* nyeri el legszisztematikusabb megnyilvánulását. A *Hollós Ilona-dal* vetületei a deáki emberi (s nem költői!) sorson átszűrve hiperreális képsorokban és szorongató emlékekben futnak elénk: „diadalmas ornamentika a fájdalmas retinán”. A rák borzalmaiban – ahogy ezt legutóbb talán Randy Pausch írta le szívfájdító *Utolsó tanításában* –, megcsillan az igazi arány-arany, az igazi érték, Deáknál N(agy) G(áspár), a barát és költőtárs emléke, majd Gottfried Benn egy emlékezetes verscíme. „Nem sokat tudok” – írja. De a lényegét (még) igen. A revízió realitása, kiábrándult lényeglátása így már létösszegzéssé válik: „Bejövő cső, kimenő cső, szívócső, fűjőcső. / Köpőcső nincs, az valami más, az régen volt. Mindenesetre: / volt.” Mint a hajdani királytükörök, parainésisek, receptkönyvek és szótárak tették, úgy hagyja ránk a költő sorseseményének minden időtálló értékkomponensét: emléket, tudást, tapasztalatot, fontossági sorrendet, ízelet, illatokat – önmagát. Ebből a szemszögből pedig a felejtés konstrukció. Ön(fel)építés.

Mindenképp figyelemre méltó *Az önimádó irodalom* című költemény esztétikai-irodalom(elmélet)i programja. „Se személyes, se érzelem, se romantika, / Szív, lélek, hév, vágyaknak szárnyalása. / Kerülni illenek. A szöveg így önmagát / Az élet rajza nélkül írja meg. Eszesen és / Vajmi csúfondáros szeszélyesen.” A meghatározás pontosan arra a szelf-szublimációra, az én azon tudatos kipárolására vonatkozhat, amely révén a személytelen, a nemtelen vagy tetszőleges nemű textusok, illetve az autonóm és önirányító jelrendszerek megszületnek. Kékesi Kun Árpád írja Ionesco *Székek* című darabja kapcsán, hogy „az emlékek és érzelmek kifejezésének lehetetlensége feloldhatatlan magányhoz vezet.” Jogos kérdés lehet azonban, hogy valóban a személyesség-e az egyetlen legitim út a belső világ kifejezésére? Költőnk a másik útról így vall a vers befejező szakaszában: „Mi tagadás, a keverék mindegyre kifő, / Kavarog benne sok csontos könyök, / És öntudatra ébredt, talányos békanő. / Ki félúton, ha kéretik, használt útlevelet, / mint levágott nyelvet ránt elő.” A kérdés nyilvánvalóan a „mit?” és a „hogyan?” között zajlik.

Talán nem szerencsés ezt a magány-fogalmat visszakötni a hagyományos esztétikák elidegenedés-fogalmához, de e lépés arra mindenképpen rávilágíthat, hogy ez az érzés a pszichológia kognitív és kongenitális tereiben ab ovo adott, s így önmagától ható (ex opere operato). Az önimádó irodalom az említett magány-ézés másik oldalán, a szövegszerűség, a „nyelvként értés” bővületében talál „kárpótlást”, a szöveggel folytatott személyes és intim viszonyban – mondhatni verbális szexusban. Az önimádó irodalomról – s itt e megnevezés (részemről) semmiképp sem dehonosztáló – egyik jeles és szakavatott teoretikusa, Németh Zoltán írja *Olvasáserotika* című kötetében a következőket: „A szöveg teste megvonaglik, ha közelébe érsz, már csak téged érez.” Deák László költeménye tehát programok és produktumok belső struktúrálásának egy lényegi mozzanatát emeli ki és nagyítja fel – az imádat célra-irányulását a művészi oráció irányultságában mutatva ki.

Az első versekből faragott kötetek esetében megfigyelhető, hogy száz mondatukból tíz feltétlenül személyes, érzéki és tökéletes, s éppen ez a tíz hiányzik rendszeresen a kései kötetekből (kilencven érett, jó mondat közül). Ezt a hiást Deák jelen kötetében egy második ifjúkor érzete tölti ki. A – kísértetiesen Malamud Angyal Levinjére emlékeztető – felejtés anygala egyszerre bont, épít és felülvizsgál, s ez a tulajdonképpeni kamaszság lelki helyzete. „A halottakra tekintettel maradok” – így búcsúzik a költő. Kamaszkori naplóm sorai jutnak eszembe: „Barbarától kapott első csókom életben tart, örök babérkoszorút fon vesztés fejemre”.

Szívből ajánlhatom hát e kicsiny könyvet, amely Deák László legmélyebb útjának igaz leirata, emberi-költői metamorfózisának nagy szintézise.

Soltész Márton

Egy magyar amerikai magyar leckéi

Nagy Károly:
Amerikai magyar
szigetvilágban
Nap Kiadó, Bp., 2009.

A hazaszeretet voltaképpen természeti progresszió; minél mélyebbre kapaszkodik saját talajában, annál magasabbra nő. A mai rabiátus korhangulat jegyében szólva: ha egy tisztességes gyermekét ütök meg, a haza kap pofont. Mindezt könnyű elgondolni, de érezni alighanem csak az érezheti, akiben fölcserélhetetlen élmény az Arany János-i kép az áldottnak mondott a bölcsőről, amely őt magyarrá ringatta, vagy az a Kosztolányi, ki gyönyörű indulattal lángolja magát: „Mert vadmagyar, fájdalmasan magyar vagyok, minden szociológiai tanulmányom ellenére is, s az is maradok.”

Igen, a haza az ő hűséges hozzátartozóiban: közös inspiráció.

Egy közmondás szerint a hazának füstje is kedvesebb, mint idegen országnak tüze. E proveriális szépséghez egy századrész pillanatig nem ér föl semmiféle gyakorolt, himnuszozott világpolgárság. Egyébiránt pedig az említett közmondásban a leggyönyörűbb az, hogy példát ad a gondolkodásra: idegen föld, külföld (mégoly kábító) füstjével sem hagyni fölfaladni a haza tüzét – vajon csakugyan véghezvihető ez?

Nagy Károly professzor pályáját a sorsregula 1956-ban az Amerikai Egyesült Államokhoz kötötte. 1962-ben a Rutgers Egyetemen diplomázott, szociológiai doktorátusát New York-i New School for Social Research Egyetemen szerezte meg 1970-ben. Kötetei (*Magyar szigetvilágban ma és holnap; Szigetmagyarság és szolidaritás; Küldetésben; Emigránsok küldetésben*) szinte mind: egy kis Magyarország, vagyis a magyar szellem, a nyelv, a kultúra külföldi fönntartásáról, műveléséről szóló elemzés.

Az *Amerikai magyar szigetvilágban* sem más. A magyarságismeret és magyarságtudat amerikai tapasztalatok alapján rögzített kiskatéja. Valóban: egyfajta katekizmus – az ehhez illő kérdés-felelet forma egyfelől a könyv-nyitány interjúból adódik, mégpedig Ambrus Lajosnak köszönhetően; aki méltó beszélgetőtársként alaposan körülrja a kötet szerzőjét. Másfelől az *Amerikai magyar szigetvilágban* szövegteste jelzetlenül is kérdés-felelet. Nagy Károly hivatásából, lelkiismeretességéből, tárgyismeretéből következik, hogy az amerikai földön szétszórva élő és többkultúrájúvá vált generációk hovatarozás-élményéről másképp, mint egyfajta belső gondolatcsere, lelki vita révén, nemigen beszélhetne. Könyve épp a hűség, az elemzőerő s a megfontoltság okán válik a tárgyi és erkölcsi realizmus kivételesen hiteles darabjává.

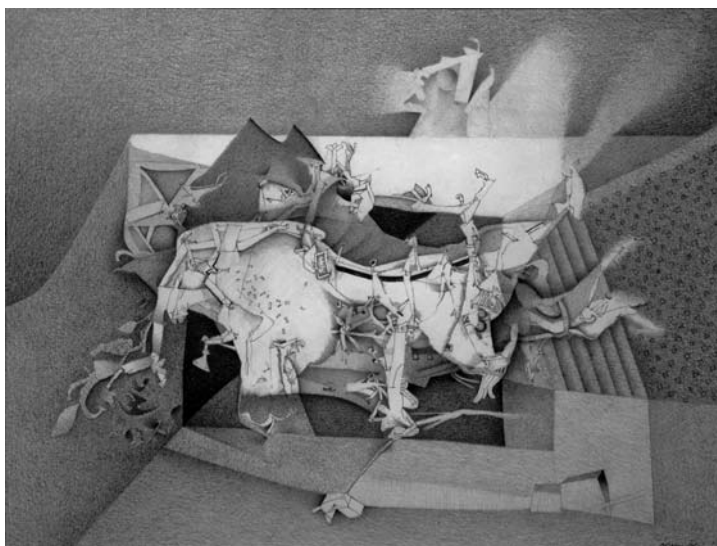
Egy földrajzilag kicsiny ország lakója okvetlenül hajlamos megindultan tekinteni a birodalomra, amelynek nem-földrajzi magaslata az a belátás, hogy a hódító a hódítással az igazi becsnek csak a pótlékát nyeri el. Mint entitás az Egyesült Államok nagyon külön van, holott mindig is hódított és hódít. Függetlenül attól, hogy hízelgő-e vagy maró a tény; a szigorú és publikált valóság az, hogy az ország „minden egyes államában élnek a XXI. század elején magyar származású és otthonukban magyarul is beszélő emberek” (*Hány magyar él az Egyesült Államokban a 21. század elején?*). Úgy látszik tehát, ha százszor bebizonyosodott, százegyszer is bebizonyosodik: az érzéseket, szokásokat, emlékeket, gondolatokat nem lehet ukmukfukk kiegyelni az emberből. Se vonzalmak, se távolság által. A totális hatékonyságot rajongó korban viszont bizonyára elkél a rend. És tessék: „Amerika – írja Nagy Károly – egyre inkább elismeri és méltányolja a kulturális másság, sokféleség értékességét és jogát, felismerve, hogy a társadalom kívánatos egysége nem az alkotóelemei egyformaságának függvénye...” Az emberben összenövő kultúrák termékeny ölelkezése többnyire nagy lelki gyötrellemmel jár, e szenvedélyt vagy kíváncsiat azonban nem hiábavaló az egységig csigázni: „a többkultúrúság felbecsülhetetlen értéket is képviselhet a közösségek számára. A többkultúrájú ember forrásként, híd-ként és modellként is szerepelhet a közösségben” (*Többkultúrájú személyiség*).

Nagy Károly esszégyűjteményét olvasva el sem lehet képzelni, hogy az ő közösségért hajló értelme és moralitása valamiféle elkülönülésben vagy keserűségben határozná meg magát. Őt más kötés segíti: az 1956-os forradalom nemzeti és emberi öröksége, vagy például az a hit, hogy a „tragikus mértékben csonkított nemzet-tudat-állapotból lábadozik a mintegy tizenötmillió magyar...” (*Új magyarságismereti tankönyv*).

Ismeretes, hogy a francia pénzen, a Louis-aranyon az eredeti felirat ez volt: Isten oltalmazza Franciaországot. Aztán az érme egyszerre elhullajtotta a Teremtő nevét, és köztársasági reform gyanánt három fogalmat kapott új föliratul: szabadság, egyenlőség, testvériség. A történelmi sztori nem jelent egyebet, mint azt, hogy a társadalom – akár Isten neve alatt, akár valamiért távol tőle – emberekből áll. S az embernek olykor választania kell; és jól teszi, ha odafigyel az élet következtetéseire, de talán még jobban, ha az élet folyamatán is rajta tartja a tekintetét. Dehogyan nehéz ez: ott kell keresnünk egymást, ahol vagyunk. Az igazságot pedig kinek-kinek egyéni vonásaiban. Tulajdonképpen választás és igazság találkozik Nagy Károlynál, amikor így fogalmaz: „Nem »szakadtak« Amerikába magyar népcsoportok, hanem a század elején kivándorolt, a második világháború és az '56-os forradalom leverése után kimenekült, emigrált magyarság nagyon is tudott mit kezdeni az otthonról hozott értékekkel. (...) az amerikai magyar közösségek általában büszkéek magyarságukra, és szeretettel, jelentős mértékű áldozatkészséggel és magas színvonalú minőségigénnyel vállalják magyar származásukat, kultúrájukat” (*Egy magyar Amerika-történet*).

Az, hogy Nagy Károly tapasztalatai és művei mint épülnek egymásra: egyugyanazon ember- és nemzetszemlélettel, s azzal a küldetéstudattal, amelyet egy helyzet pontos ismerete tesz nyilvánvalóvá, s amely e jellegzetességekben végül igazolódik is – hamar kiderül a könyvből. Eredetisége és mélysége mellett azonban van még egy dolog, ami miatt feltétlenül olvasandó könyv az övé. Ez pedig a szerep-affinitás, a nyelv iránti bizalom és az intellektus valóságos harmóniája, azaz a stílus: a szerző egy pillanatra sem hagyja, hogy ál-mélységek, tudóskodások felé sodródják, s egy pillanatra sem hagy kétséget, hogy vére a magyar nyelv.

Kelemen Lajos

Virágtaposók

Három regény A Magyar Napló Kiadó és az Írott Szó Alapítvány regénypályázatának első három díjazott kötetéről

Kiss Judit Ágnes: A keresztanya, Szomor Veron története (Magyar Napló, Bp., 2008.)

Izgalmas nyelvi leleménnyel alakítja regényét Kiss Judit Ágnes, nem csupán prózastílusa egyedi és kifejező, hanem a főhős nő szájába adott különleges szavak is színezik ezt a szöveget. Szereplői – szinte kivétel nélkül – beszélő nevekkkel felruházott egyének, akiknek személyisége így különösebb körbeírás nélkül is azonnal ismerőssé válik. A Begyes Tóth Karcsik, Nagyfejű Réz Bélák, Morgó Kovács Berták, Szárnyas Balogh Elemérek, Orsós Huaniták forgatagában hamar kiismeri magát az olvasó. A mesélő elbeszélő, Szomor Veron néni sajátos szóhasználatával egyszerre ironizál a falusi emberek kifejezőmódján a szerző, miközben a kifejezések tartalmát is kérdőjelessé, nevetségessé teszi. Így a zsanóci idős asszony szerint „piratizálnak” privatizáció helyett, „progromokat” tartanak programok helyett, „milinium” közeledik és múlik el, „komonisták” jöttek a háború után, a „szófosó Karcsinénak” elnevezett szobor pedig csak úgy „pöki” a rozsdás vizet a száján. Humora bizony szókimondó, a néni nem tesz lakatot a szájára, a világ dolgait a nevének nevezi, így a homokos olasz neki egyszerűen csak „farturkáló”, a nem helyi születésűek „gyöttmentek”, ha kell „bekumja” a száját (elhallgat), akinek meg mindez nem tetszik, azt vigye el a „gorozsmai rospic”. Ehhez a hangulatos és humoros írásmódhoz azonban cseppet sem vidám történetek sora kapcsolódik. Kisebb és súlyosabb tragédiák sorakoznak egymás után, amelyeket külső szemlélőként néz Szomor Veron, így nem kerül teljes mértékben hatásuk alá, de azért mentes sem marad alóluk.

Ehhez kapcsolódik a szöveg egyik problémája is, tudniillik az elbeszélő nézőpontjának kérdésessége. Végig az idős asszony szemléli és kommentálja a zsanóci eseményeket, történeteket, közben azonban nem egyszer olyan dolgoknak szem- vagy fültanúja – a regény szerint – amiknek nem lehetne. Honnan tudja Szomor Veron, mit beszél egymással a helyi Rómeó és Júlia történet szerelmespárja egymással az ágyban? Vagy mit mondott Konrád atyának Juci, az egyik női szereplő, amikor senki más nem volt jelen? Mindentudó narrátorként az idős asszony mégsem funkcionálhat, váltás viszont nem történik, végig ő marad az elbeszélő.

Történeteik nem óriás tragédiák, inkább megrázó események, ezeknek végkifejletét általában már nem véle-

ményezi Szomor Veron, csupán megállapítja a tényeket, kívül helyezkedik, eltávolodik a történettől, hogy újabba kezdhesen bele. Mindig pozitív irányból halad a szerző a negatív zárás felé, vidám vagy szép világokból tart a kaotikus befejezések felé. Csalános Jóskát mindenki megszereti, mikor a faluba költözik, fiatalok járnak hozzá, sokan megtérnek, az asszonyukat is kevesebben verik, azonban az idill szertefoszlik. Egy árulás feletti bánatában az idős férfi a halálba búsulja magát. Az említett Rómeó és Júlia történetben két fiatal (Róbi és Juli) családjaik ellenkezése ellenére szeret egymásba. A Shakespeare-i történetet átírja a magyar valóság, de az elválás örök, a haragot nem váltja fel a megbékélés. Nem lehet vidám befejezésnek tekinteni azt sem, hogy a basáskodó, aljas Réz Bélán megfogon Morgó Kovács Anna átka, és a férfi először gyümölcsösét, majd életét is elveszíti. De nem sikerül a szoborállítás, kiváló Konrád atyjuk is elhagyja a zsanóciakat, Orsós Huanita élete is tönkremegy. Szürreális történet a bolond Csermáknéjé, aki egy – már-már – tökéletes házasságba boldogul bele. Mintha Kiss Judit Ágnes világában a túlzó tökéletesség is a romlás felé vezetne. Olaszok is csak olajat szókíteni érkeznek a faluba, vendéglőjükben vendég alig-alig fordul meg. Végül visszatérünk az asszony személyes életéhez, amelynek két szomorú fejezetét ismerhetjük meg. (Történeteinek mindegyikében erősen – néhol erőltetetten – igyekszik érvényesíteni egy szellemiséget, ideológiát, ami nem baj, de néhol túlságosan szembeszökő.)

Mégsem szomorú hely Zsanóc, hiába a főhős nő beszélő nevének iránymutatása: az ironia mindent átszövő feloldozásával enyhíti a világ borzalmaikat a szerző. Könnyedségből a komor végkifejletek sorozata felé, vidám kezdésektől a tragédiáig: ennek ellenére sem kilátástalan az alkotó világa, a világos és sötét hangulatok könnyed természetességgel változtatják egymást. Nyelvezete erőteljes és kiérlelt, történeteik pergőek és érdekesítőek, szereplői igazi emberek, tele kisstílúséggel és nagyszerűséggel, gyengeségekkel és gerincességgel, vétkekkel és jócselekedetekkel. Hús-vér alakok, akár ismerőseink is lehetnének, ahogy Zsanóc is ismerős, valós helyszíneként jelenik meg. A vidámság ebben a regényben a szenvedés megelőzője, mint a szibériai lágertől hazajött férj barátjának, az orosz Andrejnek nevetése a halál előtt: „Magas láz vitte el, már félrebeszélte. Akkor nem volt már vidám hallani a nevetését, azt mondta az uram, olyan volt, mint aki a pokolbéli ördögöket látja, aztán azokat neveti ki, vagy az éhezés-fázást, meg ezt az egész háborút szovjetestül, mindenestül.”

A keresztanya a jelen és félmúlt eseményeiről, történelmi változásokról és politikai fordulatokról szól, ahogy azt

a nagyon tapasztalt, tájékozott és a maga világában mindent kiválóan értelmező nő látja. Komonisták, gyöttmentek, piratizátorok által bolygatott világ, amelyben egy állandó pont található, Szomor Veron, aki már csak a kaszást várja, de azt megnyugodott lélekkel.

*Kondor László: Csak néhány év
(Magyar Napló, Bp., 2008.)*

Sorsregény Kondor műve, olyan könyv, amelynek lényege nem a történelmi korszak ábrázolása (bár ez is benne van), nem egy életpálya leírása (természetesen ez sem hiányzik), és nem is a politikai változásoknak, fordulatoknak a bemutatása, hanem a főhős szembenézése magával a sorssal, vagyis Istennel. A regény hősenek, Konrád Péternek korszakot átívelő története egyszerre dramaturgiaiilag szervezett és véletlenszerűnek tetszően kanyargó. Ez azt jelenti, hogy a szerző egy precízen felépített életutat ábrázol, annak minden mozzanata, eseménye, fordulópontja kiszámított és meghatározott viszonyban áll az egésszel, ugyanakkor mégis a valóságban könnyen elképzelhető, véletlennek látszó (vagyis a fikciót elbújtató, elrejtő) történetet épít föl. Mert a hős sorsa a regény befejezésének ismeretében előre megírt sors, vaskorlátokkal határolt útról egyetlen ponton sem léphetett le. A szövegben előrehaladva azonban egyáltalán nem érezzük ezt a determináltságot, egy organikus felépülő életpályát követhetünk nyomon, amely oly ismerős, mintha már hallottuk volna valahol a történetét.

Ennek az életútnak talán legfőbb jellemzője a kilátástalanság. Konrád Péter kezdetben is kevés támaszt talál maga körül, árvaságra jutva, a „hálózat csapdájában” vergődve pedig fogynak útítársai, egyre kevesebb embert talál maga körül (igaz, azért valakit mindig talál). Lefelé tartó spirálban botorkál előre a pályán, ám a végpont egyben feloldozás is. A remény lehetősége a szövegen belül nem működik, csupán a regény története után lehetséges valami jobb elérézése, de ez már a szöveg idején kívülre esik. Ennek ellenére sem sötét hangulatú a *Csak néhány év*, mert a főhős folyamatosan küzd, evickél előre, folytatja ott, ahol abbahagyta, esetleg valamivel lejjebb, hátrébb, de folytatja, mert élni akar, és ez az élni akarás fölülírja a sors kényszerítő erejét is.

Nagyon fontos a regényszöveg szervezettsége, a tudatosan felépített életút (amelynek minden része kauzális viszonyban áll az egésszel és a többi résszel is) leírásakor újra és újra figyelmeztet minket a történet: ha nincs Jan Sverre Veszprémi, akkor minden máshogy történt volna. Ez az origó, ahová a regény minduntalan

visszatér, egyfajta kiindulópont, a Veszprémi nevű (vagy álnévű) ügynökkel való találkozás (vagy inkább belebotlás), ami mindent megváltoztatott és felülírt, amely ponttól kezdődően Konrád élete úgy alakult, ahogy. Mindennek ez az oka, semmi más, minden szál innen indult (állítja a regény), és nem alakulhatott másképp. Ez a sors-meghatározottság a történet egyik visszatérő és legfőbb eleme.

Miközben főhősünk kacskaringós úton tapossa előre magát, hol bokáig, hol térdig gázolva a szennyben, egy dokumentumszerűen hiteles történetet olvashatunk végig. Önéletrajzi írásként is működhetne ez a szöveg, amely egyébként törekszik is azt a hatást kelteni, hogy itt valóságos visszaemlékezésről van szó: levélként határozza meg magát, amelyet egy – az olvasó számára ismeretlen – jó barát kezébe szán a narrátor. Ugyanakkor ki is esik ebből a levélíró helyzetből az elbeszélő, hiszen újra és újra elmerül saját lelkivilágának megértésében, magyarázásában, elfeledkezve ilyenkor a címettről. Ez azonban nem árt a regénynek, a kerekké formált történetet letisztult, világos stílusban adja elő, amelynek ez az egyenessége a főhős egyenességére (illetve az erre való törekvésére) is rámutat, egy képtelenül képmutató világban színlelni alig tudó fiatalember szenvedéseire és törekvéseire.

A regény világa nem ismeretlen még a középkorú olvasó számára sem, nosztalgikusnak nem mondható, de mégis a közelmúltat bemutató műről van szó. Különlegessége a látható világ mögött lappangó másik világ érzékeltetése, egy olyan rendszeré, amely mindent tud és lát a naivan létező és normakövető egyedek életében (és amely rendszer ugyanakkor ez utóbbiak naivitását és normakövetését is megkérdőjelezi, hiszen nem lehet nem tudni, hogy mi folyik a háttérben, és nem lehet elfogadni, hogy ez így folyik). Hősünk pedig vergődik ebben a helyzetben, szeretné visszakapni saját sorsát, igyekszik beilleszkedni és keresi a módját annak, hogy emberhez méltóan élhessen. Szándékai elé azonban egyre-másra vetnek gátat a „láthatatlanok”, akik ellen lázadni kényszerül, pedig nem akar szembekerülni senkivel. Egyszerűen élni akar, viszonylagos boldogságban, de ez is elvétetik tőle. Mert a Veszprémivel való találkozás után már kényszerpályán halad, amely pályáról való kitörési kísérletei kudarcot vallanak.

Végül úgy él, ahogy tud, elfogadja a fennebbvaló akaratát, és be nem hódolva, de belenyugodva szembenéz életével. A spirál aljára érve a legmélyebb ponton megpihen, most először látja tisztán, világosan az utat és önmagát. Mindez annak a tanulásnak köszönhető, amelyet sajátos odüsszeiája során kényszerített rá egy felsőbb akarat, és amelynek végén a madáchi igazság kristályosodik elő.

Nagy Gábor: *Álmatlanok és álmodozók*
(Magyar Napló, Bp., 2008.)

Regény a regényben technika jellemzi Nagy Gábor művét: egy festő- (és szobrász-) művész valahonnan kéziratot kap, amelynek története nem ismeretlen előtte, de mégis megoldatlan marad. Így két kriminek lehetünk tanúi, egyrészt a főhős keresi a kulcsát a hozzá érkezett írásnak, emlékei között kutatva próbálja megfejteni a küldemény értelmét. Eközben az általa olvasott lapokon is feltárul egy krimi, ez már hagyományos értelemben is követi a műfajt (amitől persze távol is tartja magát), hiszen van benne nyomozás, áldozatok és a tettes is előkerül. Nem folyamatosan olvassa Göre az iratot, hanem részletekben, ha elálmosodik, leteszi, majd újra és újra előveszi, így fokozatosan közelít végpontja felé. Megoldás azonban nincs, a végigolvasás csak a kérdések számát gyarapítja, válaszokat nem kap sem a főhős, sem az olvasó. (A főszereplő teljes neve egyébként Göre Gábor, bár ez a név egyben nem szerepel a regényben. Úgy vélem, a Gárdonyi hősére való utalás mögött nem fedezhető fel szándék az *Egri csillagok* szerzőjének művészetével való párhuzam kialakítására.)

Valaki – még az átkosban – selyemzsinórra függesztett háziállatokat helyez egy nyugat-magyarországi kisváros potentátjainak háza elé. Az elkövetett „bűn” abszurd módon a városvezetők álmatlanságához vezet, később fény derül eme alvászavar okára is. Összeül a párt helyi vezetése, még a megyétől is lejön az illetékes elvtárs, hogy megoldják a nehézséget. „Elvtársak, ne legyünk gyerekek. A lelkiismeretek nem kórházi dolog – a párt ügye. Ha valakinek van joga az ilyesmit firtatni, az a párt.” A regény erőssége a diktatúra mindenhatóságának bemutatása, ahol mindenki megfigyelt és sokszor megfigyelő is egyben, és ahol egy ilyen – viszonylag – pitiáner ügy is a népi demokrácia elleni támadás címkéjét érdemelheti ki. A tettest is ez a parancsuralmi rendszer nyomorítja meg lelkiileg, ellencsapása ezért is jogos. A „betét” történet lényege dióhéjban ennyi.

Eközben Göre elveszíti állását, feleségét, majd találkozik barátaival. A velük folytatott – morális, társadalmi gondokra fényt vető – beszélgetés ad kulcsot a

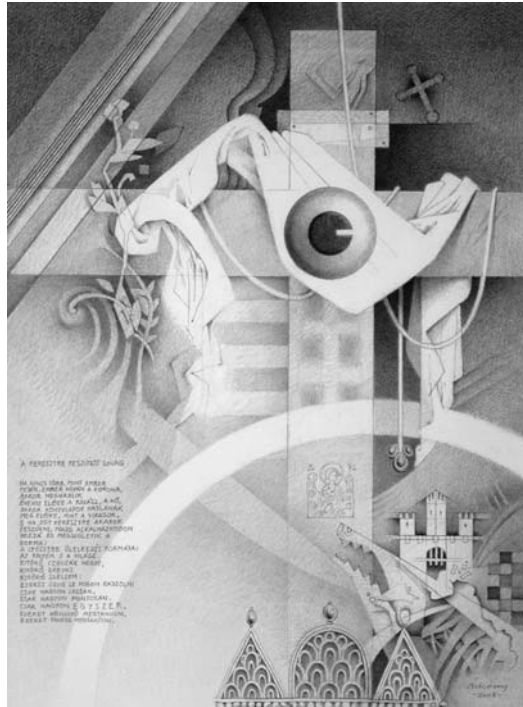
szereplő helyzetének megértéséhez. Miután különleges turulszobrot formáz szülővárosa terére, habzó szájú támadások célpontjává válik. (Politikai jelenünk országos eseményei így köszönnek vissza egy regény szövegében.) „Egyszeriben a legkülönbözőbb helyeken fölfedezik, hogy amit csinálok, nem illik szép új világunk liberális ideológiájába.” Göre élete ugyanúgy az elnyomásról szól, mint a hozzá elküldött kézirat szereplőinek: a biciklijére rendszámot nem szerelő fiút (akiben a főhős részben magára is ismer) a rendőrök hasonlóan vegzálják, mint a tehetséges és sikeres művészt az igazgatója. A régi rendszerben is megfigyelték az embereket, „szép új” világunkban is úgy érzi a főszereplő, hogy láthatatlan pillantások kísérik lépteit, avatatlan szemek lesik tevékenységét. Sőt, még nemtelenebb támadás is éri, amikor egy bulvárlap megírja meg nem történt esetét egy kiskorú lánnyal.

„Soha nem kértem tőlük semmit, és soha nem is féltém tőlük. Lenyúlták az egész magyar művészetet – mert nyugaton nem

vesznek semmi mást, nem is tudnak másról, csak a nagy liberális virscaft udvari bolondjairól.” Göre szájába adja erőteljes társadalomkritikáját az író (talán nem melléfogás, ha nem csupán egy szereplő véleményeként látjuk ezeket a mondatokat). A regényhős barátja, Gyimó pedig a következőket mondja: „A lényeg, ami fölött elsiklottunk, hogy úgy játszottak nekünk forradalmat, rendszerváltást, hogy végérvényesen leváltottak minket – vagyis a nemzetet.” Ezek a szövegrészek egyfajta kulcsként szolgálnak a két történet (a főszereplő művész élete és nehézségei a rendszerváltás utáni jelenben és a szocializmus álmatlanság-kóros városvezetői és városa) megfejtéséhez is, szinte illusztrálják ezeket. Az elméletet, a gondolatot a maga gyakorlatában látjuk megvalósulni, régi és új világ visszásságai nem csupán állítások: egy regény teszi szemléletessé azokat.

Végül hősünk mégis eljut nyugatra, még ha nem is egészen úgy és abban az értelemben, ahogy szeretne. De innen is csak egyetlen útja vezethet: „Ich möchte irgendwie... nach Hause.” Valahogy haza akarok menni.

Urbán Péter

A keresztre feszített lovas

„Látja, hazaértem” Kalász Márton:
Berlin – zárt övezet
Holnap Kiadó, Bp., 2010.

Van az úgy, hogy az ember élete kész regény. És az is megesik néha, hogy az ember történelmi idők részese, és e történelmi jelentőségnek már akkor, az események sűrűjében is tudatában van. Az isteni gondviselés úgy intézte, hogy kétszeres József Attila-díjas költőnk, Kalász Márton a hatvanas-hetvenes évek során Berlinben testközelből figyelhette, mi több, a maga módján valamelyest alakíthatta is a huszadik század egyik történelmi léptékű időszakát. S mivel az első percben ösztönösen megérezte a helyzet súlyát, nem veszett el a kisszerű köznapi részletekben: nem csupán sodródott az események feneketlen mély tengerén, de érzékeny irányítással a kezében hajózott, a lehető legtöbb szelet vitorlájába fogva.

Majd eltelt harmincöt év, egy emberöltő, s végül a hetvenötödik születésnapja előtt belekezdett a krónikába: megírni Berlint. Bőséggel jutott idő az emlékek ülepítésére – ez indokolt és jó, hiszen a szerzőnek valamelyest el kell távolodnia a tények sűrűjétől, ahol oly könnyű eltévedni, s amely tudvalévőleg a szentimentalizmus fészke. Ugyanakkor három és fél évtized távolából meglehetősen bajos minden szükséges nevet és időpontot felidézni, a mozaik minden apró darabját a megfelelő helyre illeszteni. S mégis: egyetlen percig se higgyük, hogy Kalász Márton gigászi jegyzetapparátusból dolgozott, hangulatos örmezei otthonában (igen, az irodalmi legendákat rejtő örmezei lakótelepen, Kálnoky László, Zelt Zoltán és Bisztray Ádám birodalmában, amely mellesleg szintén megérdemelne egy rövidebb lélegzetű memoárt) noteszlapok, régi iratok és határidőnaplók szőnyegén térdelve, feldúltan kotorászva egy-egy adat után... Akinek csak egyszer is alkalma nyílt elbeszélgetni vele, az jól tudja: Kalász a hétköznapi életben is nagyon szívesen kinyitja az anekdoták kincseszsákját, órákon keresztül képes németországi élményeiről mesélni – kész, pontos mondatokban, nevek és évszámok valóságos regimentjét felvonultatva. Fejében régen összeállt a berlini történet, élete meghatározó élménye, a nagy téma. Ezért is, hogy barátaiként szelíd aggodalommal figyeltük, művét miként sikerül a megadott terjedelemben sűrítienie.

A *Berlin – zárt övezet* című kötet az alcím szerint emlékező gyűjteménye. Ám nem kizárólag a legjobb értelemben vett emlékirat, de ugyanúgy kultúr- és politikatörténeti kézikönyv is, nélkülözhetetlen korfestő tanulmány. Olyan dokumentum, amely a hidegháborús Berlinnel kapcsolatosan a jövőben egyszerűen megkerül-

hetetlen lesz. Cselekménye 1961. augusztus 13-án indul, amikor a huszonhét éves főhős ösztöndíjasként megérkezik a Német Demokratikus Köztársaság fővárosába, Kelet-Berlinbe. Ez már önmagában klasszikus irodalmi és magánéleti helyzet, amikor egy fiatal költő bőrönddel a kezében leszáll a vonatról egy világvárosban, megkezdeni az életet: eszményi felütés egy kalandregényhez. Hát még amikor rögvést kiderül, hogy a berlini fal építésének napjaiban járunk, és a fiatal ember egy olyan szállodába igyekszik, amely közvetlenül a Brandenburgi kapu mellett áll, a drótakadály túloldalán pedig éppen Willy Brandt, Nyugat-Berlin kormányzó polgármestere tart nekihevült szónoklatot... E perctől a poeta átvedlik íróvá, és nagyszerű prózában bontja ki az újabb és újabb részleteket, mindvégig fenntartva a feszültséget. Sorra színre lépnek a helyi szellemi élet vezéralakjai, mint például a remek költő Günter Kunert, vagy az NDK legnagyobb könyvkiadójának igazgatója, Wolfgang Harich – és velük a történelmi jelentőségű kapcsolódások: egyszeriben maga Walter Ulbricht, a Német Szocialista Egységpárt főtársa önkényeskedik, s egyetlen perc alatt a Petőfi Kör, Lukács György, Déry Tibor, a Harmadik Birodalom, Kuba, Bertolt Brecht és az emigráció izgalmas koordináta-rendszerében találjuk magunkat.

E kötet lapjai is nyilvánvalóvá teszik – és legyen ez a lehető legnagyobb olvasói dicséret –, hogy Kalász Márton olyan szerző, aki mindvégig európai összefüggésekben, az európai polgár műveltségének erőterében gondolkodik. Vannak persze személyes kedvencei, mint Günter Kunert vagy Paul Kárpáti, azaz Kárpáti Pál. E messzire ható barátságok bűvópatakként kísérik végig a cselekményt. Ám ugyanolyan fontos számára, hogy fél napokat töltsön a múzeumok szigetén vagy a Finnugor Intézet csodálatos könyvtárában, „ínségnek érezve minden pillanatot, amit nem olyan helyen tölthetett, ahol a barátai voltak.” A könyvek is ezt a tág szellemi horizontot nyújtják. A berlini antikváriumokban tartott portyák és az egész napos lipcei beszerző körutak zsákmányai, a nyugati oldalról átcsempészett antológiák, a helyi szerzőtársaktól kapott verseskönyvek mind-mind a ragaszkodás, a teljes életet meghatározó magatartás bizonyosságai. Nem véletlen, hogy az első berlini időszak lezárásaként a könyvek hazaszállításának képtelen kálváriájáról olvashatunk: a teherárúként feladott mázsás csomagokról, amelyek a cenzúra gondos kezén átjutva végül a Nyugati pályaudvar hatalmas raktárhelyiségében kötöttek ki – ahol újabb cenzorok tépdesték, rugdosták, kínozták őket, politikai veszélyt gyanítva Goethe és Paul Celan betűi mögött.

A műben természetesen versek is szerepelnek, hiszen e memoárt mégis egy költő írja. Az ösztöndíjas időszak végére két nagyobb lélegzetű költemény tesz pontot, a

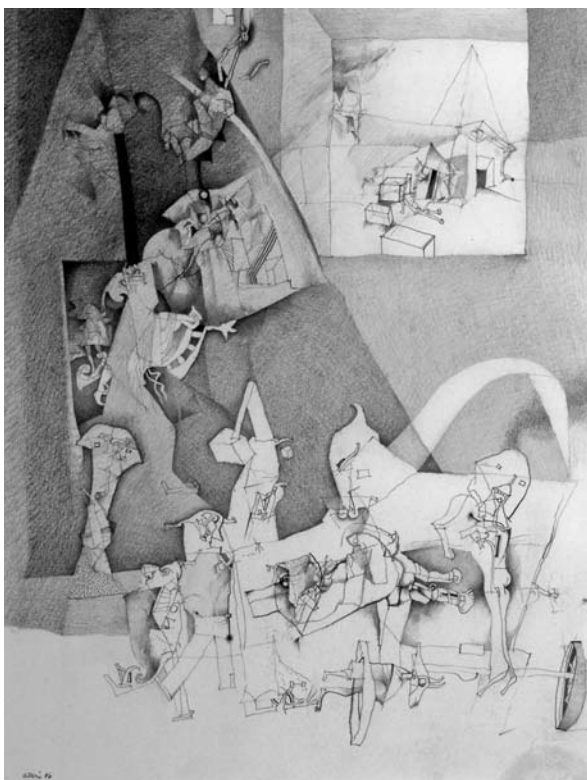

hazatérés költeményei. Aki figyelmesen lapozgatja a Kalász Márton lírai életművét tartalmazó vaskos kötetet (*Összes verse*, Magyar Napló Kiadó, 2009), láthatja: e két vers milyen fegyelmezett, szűk merítés a szerző részéről, hiszen az idők során több tucat opuszt dedikált német barátainak. A mostani kötetbe a Johannes Bobrowski halálára írt, a zsidóboltocskáknak és a bonyolult szerkezetű dómoknak emléket állító *Árnyéksoltárok* került, illetve az öt versből álló *Vándorév* című ciklus. E megindító vallomás középpontjában a hazaszeretet áll, a búcsú és megérkezés elégikus hangulata. „Téged ismerlek csak: hazám” – suttozja a költő. – „Tenyemnél, fejfa-fehér / emléknél újra tágasabb leszel. / Barangollak; s nap ne legyen, / hogy nehéz álarcként kövülne rám / a szép: itt élni, halni kell...” Lássuk be, ezt bizony nem könnyű kimondania annak, aki hosszabb európai tartózkodásból tér vissza Magyarországra, mondjuk a Keleti pályaudvarra, és a koszban-bűzben széttekint az ismerős honi közegen... „Látja, hazaértem”, mondja halkán, karját széttárva Kalász a Nyugati pályaudvar raktárában, a kommunista tiszték által szétbarmolt könyvsomagok között, a hatalmas mennyiség miatt hóbörgő taxisofőrnek.

Hanem a hazatérést előbb-utóbb újabb utazás követi: a könyv második részében az 1971–1974 közötti berlini külszolgálat krónikáját olvashatjuk. A kiteljesedés időszaka, mondhatjuk, hiszen a hajdani ösztöndíjas ifjú immár beérett költőként, többgyermekes családapaként és (szempontunkból) főként az új magyar kulturális intézet munkatársaként tért vissza. S csakugyan: az emlékirás is kiteljesedik, még szélesebb horizontot nyit. A kultúrtörténeti jelentőségű adatok-adalékok-emlékek tengeréből nem könnyű önkényesen néhány cseppet meríteni. Például korfestő pillanatnak érezhetjük, amikor a Berlinbe érkező költőt a nagykövetség titkárnője a következő rutinkérdéssel fogadja: „Eltárs, hol fizeted a tagdíjat?” A kérdőre vont pedig naivan-hökkenően visszakérdez: „Milyen tagdíjat?” „Hát a párttagdíjat.” „Én nem vagyok párttag.” Ugyanilyen korfestő elem a nagykövet indulatos kifakadása az általa még hírből sem ismert Kalász Márton ellen:

„Az írók mind tetűk, mert ők csinálták ötvenhatot, és csak lejáratják a nagy Szovjetunió eredményeit.”

Izgalmas végigkövetünk, ahogy az emlékirás lapjain egyre nagyobb híre megy a magyar kulturális intézetnek – megérezni, hogy hazánk, kultúránk és nyelvünk milyen jólesően érdekelte a keletnémet embereket. Az átlagos polgárok mellett egyre újabb rangos művészek is színre lépnek,

A varázsló háza

bepillantást nyerünk egyes műfordítások műhelytitkaiba, és persze nyomon követhetjük a Tübingiától az északi tengerparti vidékig kalandozó szolgálati utakat. Ez már egy magasabb közéleti szint: egészen természetes, hogy a mind szerteágazóbb kapcsolatokat kialakító krónikás immár a történelem sűrűjéből tudósít bennünket. Segítségével bennfentesnek érezhetjük magunkat, mintha nem is ő, de mi cseleztük volna ki az ellenőrző hatalmat egy-egy aprónak tűnő ügyben, kicsiben afféle csöndes forradalmat kirobantva. És ismét: egyetlen percre sem veszíti szem elől az európai vonatkozásokat. Számára elengedhetetlenül lényeges, hogy a magyar intézet szomszédságában a lengyel

kulturális intézet működött, kicsit távolabb pedig a bolgár és a csehszlovák tájékoztatási központ. Ha pedig olykor átjutott Nyugat-Berlinbe, lengyel és világirodalmi szerzők műveit vásárolta a könyvesboltokban.

Kalász Márton lírájának ismerői jól tudják: költői nyelvezte áttételes, egyéni, az értelmezés különféle síkjait kínálja. Fontos leszögezünk, hogy emlékirásában (ahogy általában a prózájában, például *Téli bárány* című önéletrajzi regényében) e költői talányosság helyébe a közérthető fogalmazásmód lép. Fegyelmezett, célirányos, letisztult próza ez, minden filológiai gazdagsága mellett is lendületes, élvezetes olvasmány. Befejezésül, hogy a sok méltó dicséret mellé kevéske bírálatot is illesszünk: a tizenhárom fejezetből álló mű végéről joggal hiányolhatjuk a tartalomjegyzéket; és a számos felidézett emberre való tekintettel indokolt lenne egy névmutató – jelentősen megkönnyítené a tájékozódást, a visszakeresést. Mindezt azért is merem szóvátni, mert alapjában egyik sem a szerző mulasztása, hanem szerkesztői kompetencia.

Zsille Gábor

**Albert Zsuzsa
legendás
legendáriuma**

Albert Zsuzsa:
Irodalmi legendák,
legendás irodalom 6.
Pro Pannonia, Pécs, 2010.

Amikor Veres Péter a kormánydelegáció tagjaként Moszkvában járt, személyesen találkozott Sztálinnal. Mint minden küldött, ő is kapott egy kérdést: „milyennek látja Oroszországot?” Péter bácsi válasza. „Nem látom, mert hó alatt van.” Sztálin fölkapta a fejét, Veres Péter meg így folytatta: „De ahol a cirbolyafenyő így nyurgul” – „...ott én tudom, hogy lent jó a föld.” Sztálin megtorpant és beszélgetni kezdett vele a nyelvrokonságról, saját hobbi-járól. – Így maradt fenn egy legenda Domokos Mátyás, a kerekasztal-beszélgetések gyakori vendégének emlékezése szerint. Egyetlen, apró, frappáns részlet Albert Zsuzsa immár hatkötetes gyűjteményéből. Nem könnyű megállni, hogy a róla író ne folytassa a bőven kínálkozó, hasonlóan elmés, sokjelentésű és mulattató példák sorozatát. Föl-sóhajtottam, amikor rádöbentem: ez egyik alapvető oka annak, hogy mindeddig hiába rugaszkodtam neki annyiszor: írok ezekről a remek legendagyűjteményekről. Untalan félbszakadtak, kútba estek, torzóban maradtak próbálkozásaim. Még most is, visszaeső bűnösként erősen kísért a veszély: elkezdem föllapozni a már kijelölt helyeket, és máris elmélyülten olvasok. Albert Zsuzsa-könyveim úgy festenek, mint holmi sündisznók. Egyre több, egyre tágabb körű észrevételt, gondolatot ébresztenek.

Mit, mennyit nyújthatnak ezek a legendák irodalmunk egészéből? Költőink, íróink dús táborából hányan és kik kerülhetnek a legenda-kötetekbe? A visszaemlékezések időkerete a tágan értelmezett közelmúltunk, a múlt századfordulónktól, századelőnktől napjainkig húzódó időszak. Ezen belül az írók születési dátumainak időrendje szerint rendez el anyagát. Eddig az 1888-as születésű Füst Milántól Parancs Jánosig, Baka Istvánig terjed a megidézett írók sora. Az egymást követő kötetek más-más összeállításban teszik olvashatóvá az újra fölidézett és tovább bővített beszélgetéseket. Legutóbb, 2010-ben a hatodik könyv jelent meg.

Mit is tesz Albert Zsuzsa? Összehív egy-egy csoportnyi író, kritikust, olvasót, hogy közösen megidézzék különböző pályatársaik alakját, szellemét. Ő maga szintén odaül, mintegy háziasszonyként. Ő a kérdezősködő, s az egyik legbuzgóbb, legkíváncsibb hallgató. Sarkallja vendégeit, hogy föllevenítsék emlékeiket, sokszor helyben rögtönözve egymásnak adják tovább a szót. Beszélgetéseket hív életre, amelyek az előkészített alkalmak nélkül, ebben a változatban föltehetően nem jönnének létre. Munkája hasonlítható a falukutató néprajzoséhoz. (Önmaga is így érzi.) Csak itt nemcsak, nem elsősorban ő járja a falvakat,

hanem hanem maga köré gyűjti egy-egy életmű tanúit. Emlékek megőrzéséhez ősi eszközökhöz fordul. Szemben az írásos krónikával, nem fölmutatható, elvileg hiteles forrásokból merít, hanem irodalmunk szájhagyományyaiból, modern orális örökségeiből. Egyetértéssel idézem Pécsi Györgyi merész, bölcs gondolatát: „...az egyszer fogant legenda ököreletűbb, mint a tudomány”. Ezek a többnyire csattanós epizódok, hasonlóan más írókról fennmaradt adomákhoz – közkedvelt csempészárúkként kerülnek vas-kos kézikönyvek hasadékaiba, széljegyzetekként. De gond nélkül megállnak önmagukban is. Kézikönyvek háttere nélkül is fölbreszthetik az érdeklődést egy-egy időszak, egy-egy költő iránt.

Mozaikdarabkákkal találkozunk, amelyek egy-egy író arcélét idézik föl. Művészportrék galériájának is tekintheti bárki ezeket a köteteket. De a beszélgetések formáiban megelevenített villódzó emlékképek jóval többféle és tágasabb távlatot hordoznak. Egy-egy epizód nemcsak az irodalomtörténetnek, hanem az adott korszaknak is jellegzetes keresztmetszete. Ezeket a kor-miniaturókat Albert Zsuzsa azzal is gazdagítja, hogy legendasorozatában az írók, költők között kiemelkedő tudósok is megjelennek. Beszélgetőtársakként, szereplőkként egyaránt. Tudomány és irodalom bölcs és irigylésre méltó együttlétei jó példák arra, hogy az emlékezések képesek egy-egy időszak lékörét is érzékeltetni. Egy baráti társaság minden vasárnap reggel elindul, hogy rendszerint a Zsíros-hegyre kiránduljon Kerényi Károly vezetésével. Az együttlétek szellemét jól jellemzi például az, amit Szilágyi János György mesél el: útközben Szerb Antal arra kéri Kerényit, a régi barátot, hogy a hegyre menet mondja el neki röviden a római irodalom történetét, kommentálja is, hiszen ez egyik szakterülete. Máskor is a kiruccanás egyik rituáléjához tartozik, hogy a hegytetőre érve, ebéd után a túravezető Kerényi fölolvassa azt a legérdekesebb szöveget, amelyet azon a héten fedezett föl, s lelkesen beszél róla. Mint itt, úgy más vonatkozásban is, természetszerűen kerül Albert Zsuzsa irodalmi galériájába nemcsak Keresztury Dezső, aki költő, elsőrangú irodalomtörténész, kultúrpolitikus egyszemélyben. Itt találjuk Borzsák Istvánt, az előbb említettekhez hasonlóan nemzetközi hírű ókorprofesszort, Pais Dezsőt s másokat. Nemcsak a fölidézett idillben él ez az együttlét. Amikor a békés élményeket villámgyorsasággal zúzza szét, váltja föl a gyilkosok uralma, a zsidóüldözések idején Szerb Antal, Halász Gábor már munkaszolgálatosként jön Lengyel Balázséhoz. Menekülési tervet dolgoznak ki, hamis papírokat, titkos lakást szereznek. Nemes Nagy Ágnesék a Nürnberg utcai, Keresztury Dezső a margitszigeti munkatáborban keresi föl az akkor már szintén odakerült Sárközi Györggyel együtt a három író. Elbukik ez a menekítési összeesküvés, mert önfeláldozó szolidaritással Szerb Antal csak akkor

egyezne bele, ha mindhárman kiszabadulnának, s ez nem sikerül. Tersánszky Józsi Jenő az, aki egyszemélyes vakmerőségével ér célta. A nyilas uralom alatt zsidók, szökött katonák tucatjait bújtatta a lakásán. Kolozsvári Grandpierre Emil bámulattal emlékezik rá, mint olyan emberre, akiből „mintha teljesen hiányzott volna a félelem”.

Írók összetartozásának, testvéries egymáshoz ragaszkodásának másfajta ékes példáját is hallhatjuk Domokos Mátyástól. Mint az előbbi történetek, ez is magán viseli történelmi korának, az 1949–50-es éveknek bélyegeit. Az inség közös albréletbe hoz össze három irodalmár barátot. Az elbeszélőt, Lator Lászlót, Fodor Andrást. Kemény télben dideregnek fűtetlen szállásukon. A vacogást lelki hidegrázás is kíséri. A koholt összeesküvés idején bárkit letartóztathatnak. A szoba volt albérlője, társbérlője is így tűnt el. Éppen ez a szorongatottság avatja óriási ünneppé a feloldódás legkisebb alkalmát is. Amikor csodamód fát szereznek, meleget csiholnak, szeretnék megosztani ezt az örömet minden barátjukkal, akit csak elérhetnek. Így lassanként összegyűlik náluk Sarkadi, Mándy, Szabó Ede, Hubay Miklós. Éjfél után búcsúznak el. S amikor hajnali négy körül megszólal a csengő, rémülettel nyitnak ajtót. A Kormos-házaspár áll előttük egy cserép teáskannával. A budai Báthory utcából gyalogoltak át ide, Pestre, mert három barátjuk szegénységére gondoltak, és valami ajándékot akartak hozni. A Rákosi-rendszer dús televénye az efféle anekdotáknak. Nemcsak Tersánszky az, aki ismert hetykeségével a Rákosi születésnapjára készülő antológiába *Nadrágtartó király* című elbeszélését küldi be. Nemcsak Illyés ejti zavarba Rákosit váratlan szókimondásával, nemcsak a tiltott írók listáján szerepelő Sinka István szégyeníti meg Bölöni Györgyöt. Suttogva országos népszerűséget élveznek az olyanféle írói (máskor névtelen) rögtönzések, mint amelyet például a kerekasztal egyik tagja (személy szerint Szántó Piroska) idéz föl szó szerint: „Megy Rákosi a tanácsba, körülötte fia, lánya, hangja cseng, mint ezüstharang, feje fölött békegalamb. Jobbján munkás, balján paraszt, lába alatt zörg a haraszt.” A gátlástalan diktatúra megfélemlítés helyett közös kurázsit teremtett az íróársadalom javában.

Efféle irodalmi-politikai „keresztmetszetek” mellett irodalomtörténeti „hosszmetszetekkel” is találkozunk. Hiszen egy-egy emberöltő több-kevesebb rendszer egymásutánján száguld, suhan, vagy ballag át. Jól szemléltetheti ezt például Zelk Zoltán írói-emberi pályafutása. Még „ott ülhetett Babits és Kosztolányi lábainál” – írja Albert Zsuzsa. Barátjának mondhatta József Attilát és Tersánszkyt, Berdát, Illyést, Vas Istvánt, és közeli kapcsolatban állt Weöressel. Éppolyan szellemes Nagy Lajos első benyomása róla („hát ez sem egy Dzsingisz kán”), mint Csukás István és kortársai elnevezése: „Zengő Zivatar”. Volt munkaszolgálatos, később

naiv, őszinte meggyőződésből írt eposzt Sztálinról (*A hűség és hála énekét*), majd a valóságra döbbenve egyik jeles szókimondója az 56-os írószövetségi üléseknek, s az íróper egyik vádlottja lett Déryvel, Háyjal, Tardos Tiborral együtt. Három évig ült börtönben. Szokásos presszójában megmutatja Szántó Piroskának az ott jelenlévő „pribékjét” is. Minek menne máshová? Ez a kávézó van legközelebb, s „ez a rohadék” meg úgyszólván utána jön.

A botrányszerű összeütközések éppen olyan természetességgel váltják egymást, mint ahogyan egymásba simulnak a békés stafétabot-átadásokkal. Ady földhöz csapta Kassák első kötetét, mondván: „ez nem költészet”. Kassák számára viszont Ady eszménykép volt. Zelk Zoltán mindkettejüket egymást váltó mestereinek vallotta. A ma méltatlanul szinte feledésbe merült Szabó István, aki traktorosból lett egyetemista, Móricz örökségét nyűgnek érezte. Tizenéves kezdőként az akkor hivatalosan mellőzött Kodolányival folytatott levelezése volt első iskolája.

Albert Zsuzsát (s beszélgetőtársait szintén) nem befolyásolja semmiféle protokoll vagy kánon. Ahogyan megjelenik Illyés, Németh László, Pilinszky János, Nagy László, s mások alakja, úgy kapnak helyet nála a ma alig ismert, vagy egyáltalán nem ismert Végh György, Czibor János, Kamondy László, Hules Béla legendái is. Az irodalmat olyan láncolatként jeleníti meg, amelyben nem tudhatjuk, mennyi és milyen jelentőségű a kihullott hiányzó láncszem.

Felhívja a figyelmet arra is, hogy nem föltétlen választott „Mesterek” és körük gyűlö „Tanítványok” csoportjai képviselhetnek történeti csomópontokat. Például az érdeklődés középpontjaitól távol eső Kiss Tamás költő, debreceni lelkész, tanár szellemi közege, vonzásköre tekintélyes időbeli, térbeli távokon ível át. Ő még a Radnóti, Weöres, Jékely, Takáts Gyula generáció (harmadik Nyugat-nemzedék) tagja. De tanítványa többek között Buda Ferenc, Görömbei András is. S ő indította útjára az akkor Vállajban élő Papp Tibort.

Önkéntelenül alakul ki több olyan írócsoport, amelyik később bizonyul „műhely”-nek. Hasonló keresetlenséggel válhat egy-egy költő rendkívül népszerűvé. Ilyen Berda József, akit egész legendakör övez. Pályakezdetekor még József Attilával együtt árulták az egypengős verseket. Haláláig folytatja, éli a saját, „magán-vagabundus” életét híres rövidnadrágjában, hátizsákjával, hajmeresztő lomposágával, földszegényen, csavargó életmódjával s a szakrális emelt evés-ivás-ürítés őszinte boldogságában. Komikum és megbotránkozás borotvaélén létezik éppen azért, mert távolról sincs szándékában, tudatában, s egyáltalán nem érdeklődik holmi polgárpukkasztás. Az íróársadalom megkülönböztetett derűvel fogadja be. Tatay Sándorral egyetértve, Weöres „Berda-angyal”-nak nevezi. Illyés a szabad művész élő szimbólumaként tiszteli. Krúdy, Szabó Lőrinc éppúgy

szereti, mint Kosztolányi, vagy Tamási Áron, Tersánszky, Kassák, Juhász Ferenc. Volt pártfogó cipésze, szabója, fodrásza, pincére, főként Újpesten. „Szentségtörő” egyedi jelensége mágnessé válik. Berda József maga teremtette függetlensége az, amely megkülönböztetett elismerés forrása. Ő az, akiről nemcsak legendák születnek, hanem saját maga is élő legenda. Felhívhatja a figyelmet arra, hogy más esetben is (vagy talán mindig?) az egyes személyiségek – és az ettől elválaszthatatlan, többnyire deviáns életvitelük – varázsánál kezdődik a legendaképzés. (Távolabbi, de igen eklatáns példa lehet erre az Amerikába került „disszidens”, száműzött Bakucz József). Berda kétségtelenül társadalmon kívüli, ugyanakkor az „írói társadalmon” belüli jelenség. Jó példa arra: hogyan is állnak az írók (művészek) a függetlenségükkel? Akkor válik ez kirívóvá, amikor egy rendszer alattvalóként próbálja kezelni íróit (művészeit). Közelmúltunk bőséges példatárral szemléltetheti, hogy a hatalom birtokosai többször is magától értetődő természetességgel sietnek kézbe venni nemcsak a társadalom, hanem a kultúra vezérlését is, hiába.

A legendák jól és sajtóságosan tükrözik ezeket az összefüggéseket. Miközben beláttam, hogy egy recenzióban nem idézhetek elég példát, s a kibontakozó következtetésekből is kevés fér el, akaratlanul, legtöbbször a legembertelenebb, legszorongatottabb időszakok példáira hivatkoztam, mintegy szembeállítva a mi „békeidőinkkel”. Itt találtam az igazán frappáns, jóízű, szívderítő legendákat. A humanitás mélységeivel átítatott humort. A háború rémségei, haláltáborok, deportálások dermesztő közelsége; ’56 hullatömege, a megtorlás irgalmatlansága, majd a lakosság megfélemlítése, az írók elnémitása idején nem távolabb, hanem közelebb kerültek egymáshoz a hitelüket megőrző írástudók. A gerjesztett gyanakvás ellenében a testvériesség a legendák jó termőtalaja. Egy töről fakad a játékosággal, a legjobb-értelmű cinkossággal, bizalommal, szeretettel.

Albert Zsuzsa szerkesztéseiből, rendezéseiből, gyűjteményeiből sugárzik, árad a szívmenelgető erő. A hitelesített remény. Ez mindnyájunkra vonatkozik, de művészekre, írókra fokozottan érvényes. Műveikben megörökítő tapasztalat az, hogy a legelemből, az előre megszervezhetet-

len együttlét, egymás személyes ismerete, a szakadékokon átívelő, igaz emberi szolidaritás, az összetartozás életkedvet ad, tragédiák sebeire balzsam. Kifogyhatatlanabb, mint a véges fizikai erő. Kölcsönösen egymást gyarapító lelkielő. Az illogikus remény az örök feltöltődés esélye, tartaléka.

Az a kimondatlan kérdés is felmerül a portrék, beszélgetések során: vajon merre tart, növekszik-e vagy gyengül ez a belső erőforrás? Időben előrehaladva, mintha egyre szomorkásabb, mélabúsabb lenne a megemlékezések utáni hallgatás. Példa lehet erre Baka István, Parancs János felidézése. Végiggondolva, mintha (nagyjából a XX. század utolsó évtizedeitől napjainkig) megcsappanna a legendaképződés, fanyarrá válna a kedélyesség. Óhatatlanul új kérdések merülnek föl. Vajon mi a gyökere mindannak, ami azóta alapjában változtatta meg az írók együttléteit? Összefogásaik és ellentéteik jellegét.

De ez már külön tanulmányt kíván.

Albert Zsuzsa kötetében legkényesebb közelmúltunk különös kis irodalomtörténetével találkozunk. Az anyanyelvünkön megszületett művek egyetemes körvonalait vázolja föl. Tudottan hiányos Mengyelejev-táblázatot. Berajzol bizonyos hiátusokat, föl hívja a figyelmet rájuk. Mintegy kijelöli további, szükséges kutatások többféle (nem valamennyi!) irányát. Eddig járatlan utak gazdag témaköreit is kínálja például szakdolgozatok, doktori értekezések számára. Tanárként úgy vélem, hogy a közkedvelt segédkönyvek közé, ajánlott irodalomjegyzékekbe kívánkoznak a legendák. Középközlések, egyetemisták számára egyaránt vonzóak lehetnek. Újrakiadást érdemelnek, míg el nem avulnak. (Vajon elavulnak-e?) Egyszerre adnak életrajzot, társadalmi, történelmi háttérrel, drámaiak és mulattatóak. Jellegzetes művek, részletek föl idézésével. S mindezek forrása a legeredetibb: közeli barátok, értő kortársak maradandó emléktára. Még „bennfentesnek” is érezheti magát az olvasó. Nem tankönyvvel találkozik, hanem szórakoztató, élvezetes beszélgetésekkel. S míg olvas, észrevétlen lopózhat belé az, ami átítatja ezeket a köteteket: az etika, az emberszeretet becsülete, melege.

Széles Klára

Helyreigazítás

Múlt havi számunkban jelent meg Horbulák Zsolt Trianon-kép a szlovák történettudományban című tanulmánya. A tanulmányhoz fűzött szerkesztőségi jegyzetben a Magyar Királyság területi veszteségeire vonatkozó mondatban az adatsor így helyes: „A feldarabolás után Magyarország területe 92 963 négyzetkilométer maradt (az 1920-as évek közepéig tartó területrendezések eredményeként 93 073 négyzetkilométer), lakosainak száma 7 615 117. Eredeti felségterületének 67,14 százaléka, lakosságának 58,31 százaléka s a magyar anyanyelvűek 31,69 százaléka

(3 319 579 fő) idegen államkeretbe került, Horvát-Szlavonország területét és lakosságát nem számítva.

A tanulmány utal a Károlyi-kormány hadügyminiszterének, Linder Bélának közismert kijelentésére („Nem kell többé hadsereg! Soha többé katonát nem akarok látni!”), amely azonban nem az Országgyűlés előtt, hanem 1918. november 2-án az Országház előtti téren hangzott el, a budapesti helyőrség tisztjeinek a Károlyi-kormányra teendő eskütele alkalmából.

Köszönjük Szakály Sándor észrevételeit, (a szerk.)!

In Memoriam Szopori Nagy Lajos
Szopori Nagy Lajos Szopori Nagy Lajos
 Vörösmarty Társaság,
 2010.

A Magyar Napló 2004. augusztusi számában jelent meg néhány finn műfordítás Szopori Nagy Lajos tollából. Például Tomi Koutio *Megnyugtató* című verse, amelynek kezdősorai így szólnak: „Megnyugtató, hogy most közelebb vagy, mint bármikor, / igaz, távolabb, mint Orpheusz lírája.”

Jó lenne hinnünk, hogy a műfordító közel van hozzánk, halála után öt esztendővel is. Ehhez nyújt segítséget e könyv, a kiváló székesfehérvári tanár és irodalmár, Román Károly szerkesztésében. Ő írja a fülszövegben, hogy a kötet kiadását még Szopori Nagy Lajos felesége, Molnár Veronika kezdeményezte, de váratlan és korai halála miatt csak az idei Ünnepi Könyvhétre jelenhetett meg.

Példásan szerkesztett, igazi emlékkönyv ez. Jeles barátok, pályatársak, írók, költők, tanárok, finn és magyar szakemberek jegyzik a mintegy nyolcvan írást. Hat ciklusra tagolódik: *A műfordító, Két kultúra szolgálatában, Vallomások Szopori Nagy Lajosról, Búcsúztatók, Kedves Vera!, Búcsú Veronikától*. Az első három ciklus élén egy-egy vers olvasható, Tornai Józsefé, Kalász Mártoné és Szegedi Kovács Györgyé. Közülük Tornainak a teremtésről szóló műve méltó nyitánya egy olyan kötetnek, amelyben a teremtő ember áll a középpontban. A három idézett költő mellett számos neves szerző vonul föl, többek között Turczy István, Kabdebó Lóránt, Jávorszky Béla, Fodor Andrásné, Imre László, Szabad György és Pekka Kujasalo finn nagykövet.

Turczy István a műfordítói tisztesség nagy példájának láttatja a kötet főszerzőjét. A műfordítások precíz, nyelvi leleményben gazdag költőt sejtetnek, aki pontosan ismerte a két nyelvet, és jeles esszéíró is volt. Ezt igazolja a Credo című evangélikus folyóiratban közölt írása egy kortárs finn költőnőről, Sirkka Turkkáról, akitől egyébként egy hosszúvers-fordítása található itt. (Méltán mondja Mátyóki János: a versfordítások megmutatták, hogy igazi művész.) Persze említhetnénk Szoporinak a finn családregényről szóló tudományos munkáját is, amely egyértelműen a széleskörű érdeklődéséről és biztos szakmai tudásáról tanúskodik.

Jó, hogy a kötetben szerepelnek az Árgus Kiadó és a Vörösmarty Társaság közös gondozásában már megjelent *Kánon az erdőn* című antológia részletei, valamint a kötetről szóló Román Károly-tanulmány. Ebben töb-

bek között arról esik szó, hogy a finn költészetben is lezajlott egy formai forradalom, amely az új szenzibilitás jegyében uralkodóvá tette a szabadverset.

A *Két kultúra szolgálatában* című ciklusban előbb Fehérvári Győző ír a hetvenedik születésnapra rendezett népes, írószövetségi köszöntésről (2005. március 2.), majd rögtön utána következik az első nekrológ Arató Antal tollából. Tőle tudhatja meg az olvasó, hogy Szopori Nagy Lajos előbb novellákkal indult, s hogy polgári tanársága idején került konfliktusba a hatalommal. Talán ez is szerepet játszhatott abban, hogy később a műfordítás került előtérbe pályáján.

Számos tanítvány is emlékezik a legendás tanárra, akinek pedagógiai tevékenysége Polgári után a székesfehérvári Vasvári Pál Gimnáziumban teljesedett ki, és itt volt kollégája és barátja az emlékkönyvet szerkesztő Román Károlynak is. Ám írást olvashatunk egy olyan köztiszteltetben álló személytől, Szabad Györgytől is, aki az egyetemen volt tanára Szopori Nagy Lajosnak, s később az Országgyűlés elnökeként is munkakapcsolatban álltak. A hajdani diák – Szabad György szerint – „szerény, tartalmasságát szinte rejtve fejlesztő” egyetemi hallgató volt.

Az egyik legemlékezetesebb vallomás Kabdebó Lóránt tollából született. Baráti hangnem, anekdotikus elbeszélő stílus, 1956 és az utolsó beszélgetés fölidézése, lírai befejezés. „Nocsak, nocsak – hallom szavát. Mérsékletre int, nem szeretné, hogy leleplezzem. De azért tekintete kedves mosolyra derül. Szeretném. Remélem. Jaj, de ki fogja legközelebb összehívni az évfolyamot találkozóra? Vagy megint csak ő, legfeljebb másutt?”

A mind teljesebb portré megrajzolását segítik a hajdani diáktársak és rokonok visszaemlékezései. Kivétel nélkül egy kedves emberről, igazi humanistáról szólnak. Egy tudós tanárról, akinek volt humora. És persze sokan emlegetik hű feleségét. Őt idézi meg Fodor András özvegye is. Ezáltal tulajdonképpen kettős portré rajzolódik ki előttünk, hiszen a tökéletes társ az emlékkönyv másik főhőse. Az összeállítás aztán a búcsúszövegekkel válik teljessé. Román Károly előbb a férj, majd a feleség portróját adja meg búcsúszövegében. Ide soroltatnak a finn barátok Verához írt levelei, versrészletei, amelyekben kifejezik szeretetüket, elismerésüket.

Nagy erénye a könyvnek, hogy szinte teljes képet kapunk belőle egy jeles gondolkodóról, íróról, irodalomtörténészről, műfordítóról, tanárról, a kultúra követéről és az emberről. És a társáról.

Bakonyi István

Ágh István (1938, Felsőiskáz) költő, író, műfordító. A *Hetek* alkotócsoport tagjaként indult. 1975-től az Új Írás folyóirat munkatársa, jelenleg a Hítel szerkesztője. József Attila- (1969, 1980), Kossuth- (1992) és Radnóti-díjas (2008). Legutóbbi kötete: *Fénylő Parnasszus* (esszék, 2008). Az idén Balassi Bálint-émlékarddal tüntették ki.

Árkossy István (1943, Kolozsvar) festőművész, grafikus. 1966-ban végzett a helyi Képzőművészeti Egyetemen, majd 1967-től két évtizeden keresztül a kolozsvari UTUNK irodalmi-művészeti hetilap művészeti szerkesztője volt. 1987-ben családjával Budapestre költözött. Számos kiállításon vett részt itthon és külföldön egyaránt, többek közt Németországban, Ausztriában, az Egyesült Államokban, Görögországban, Svájcban, Dániában, Lengyelországban.

Bácsi István (1959, Kecskemét) tördelő. Írt verseket, majd hosszú szünet után az Írószövetség Íróiskolájában kezdett újra írással foglalkozni. A *Kárókatona* című internetes irodalmi lap szerkesztője. Mendén él.

Bakonyi István (1952, Székesfehérvár) irodalomtörténész. A Pécsi Tanárképző Főiskola magyar-angol szakán, majd az ELTE kiegészítő magyar szakán végzett. 2004-ben szerzett PhD-fokozatot. A kortárs magyar irodalom kutatója, a székesfehérvári Vörösmarty Társaság elnöke. Iszkaszentgyörgyön él. Legutóbbi kötete: *(H)arcok és művek* (tanulmányok, 2008).

Barna T. Attila (1971, Vác) költő. Első, *Senkinémasága* című könyvéért Verskarácsony-díjban részesült 1997-ben. Legutóbbi kötete: *Valami jön* (versek, 2005). Salvatore Quasimodo különdíjas (2008).

Berta Zsolt (1966, Budapest) író, zenész. Pomázon él. A Jimi Hendrix Memorial Band basszusgitárosa. Regénye, *Jancsiszög* (2008) a Magyar Napló regény pályázatán 2007-ben különdíjat nyert.

Borsodi L. László (1976, Csikszereda) költő. A kolozsvari Babeş-Bolyai Tudományegyetem magyar-angol szakán végzett 2000-ben. Szülővárosában, egykori iskolájában magyar nyelv és irodalom tanár. Verseket, tanulmányokat, recenziókat publikál. Legutóbbi kötetei: *Félemelet* (versek, 2007), *Hagyományos és modern művészetek otthona. A Hargita Megyei Művészeti Népiskola 30 éve (1977–2007)*. (szerk. 2007).

Deme Tamás (1946, Budapest), tanár, művelődéskutató, az esztergomi Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola docense, Budapesten él. Verseket 1967 óta publikál. Legfontosabb kötete: „*ami történik és ami van*” (tanulmányok, 1994).

Dudics Emese (1979, Debrecen) jogi egyetemet végzett, egyebek mellett dolgozott pr-menedzserként is. Jelenleg Budapesten él, egy egészségügyi magazin szerkesztője és újságírója.

Fehérvári Balázs (1979) Az ELTE filozófia szakán végzett. Könyvkötő a Magyar Országos Levéltárban. Meséket, novellákat ír. Jelenleg egy regényen dolgozik.

Hamana Zsolt (1982, Budapest) pénzügyi diplomát szerzett, majd újságírónak tanult, jelenleg is ebben a szakmában dolgozik. Prózát ír, Budapesten él.

Horváth Jenő (1956, Budapest) költő. József Attila és sógora levelezését feldolgozó könyve 1995-ben jelent meg. Tamásiban él. Verseskötete: *Versidő* (2008).

Jakab-Köves Gyopárka (1971, Veszprémmvarsány) író az ELTE német szakán végzett 1995-ben. Szombathelyen él. Írásai eddig mások mellett a Hítelben és Magyar Naplóban jelentek meg, publicisztikái pedig a *Morfondír* című tárcagyűjteményben (2009).

Jókai Anna (1932, Budapest) író. Többek között Kossuth- (1994), Magyar Örökség- (1998), Prima Primissima közönség- (2004), Stephanus-díjas (2006). Budapesten él. Legutóbbi kötetei: *Godot megjött* (2007), *Elbeszéltem I-II.* (összegyűjtött novellák, 2007), *Jákob lajtorjája* (regény, 2008).

Kalász Márton (1934, Somberek) költő, író, műfordító. 1970-től 1985-ig az Új Írás folyóirat rovatvezetője, 1991-től 1995-ig a Stuttgarter Magyar Kulturális Tájékoztatói Központ igazgatója. 2002-től 2007-ig a Magyar Írószövetség elnöke. József Attila- (1971, 1987), Prima- és Stephanus-díjas. Legutóbbi kötete: *Összes verse* (Zsille Gábor szerk. 2009).

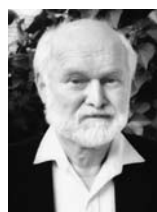
Kelemen Lajos (1954, Büssü) író, Kaposváron él, Radnóti-díjas. Legutóbbi kötete: *Olvasó* (esszék, 2008).

Konczek József (1942, Magyarnádor) költő, író, újságíró. A *Kilencek* alkotócsoport tagja. Volt a Vas Népe munkatársa, az Ifjúsági Fórum szerkesztője, majd újságíró és rovat szerkesztő különböző napilapokban. 1994-től az MTI külpolitikai szerkesztőségének munkatársa. Bethlen Gábor-díjas (2009). Legutóbbi kötetei: *Formáért sóvárgó* (2008), *Az okos számár* (2008).

Kósa Sándor (1954, Budapest) építész, műfordító. A Sárkányölő közéleti és irodalmi folyóirat munkatársa, a kulturális rovat vezetője volt. Budapesten él, angol és spanyol nyelvből fordít.

Kovács István (1945, Budapest) költő, polonista, történész, a *Kilencek* költőcsoport tagja. A *Gyermekkor tündöklete* című regényéből *Budakeszi srácok* címmel játékfilm készült. Az MTA Történettudományi Intézetének főmunkatársa. József Attila-díjas. Legutóbbi kötetei: *A barátság anatómiája I-II. (Írások a magyar-lengyel kapcsolatokról és a lengyel kultúráról, 2007, 2009)*. „*Egy a lengyel a magyarral*” (*A szabadságharc ismeretlen lengyel hősei* (esszék, 2008).

Lázár Bence András (1989, Szeged) költő. 2008-ban a Kárpát-medencei Diákirók, Diákköltők Országos Találkozóján arany minősítést, a Deákpoézis és az Író-Deák verspályázatokon első helyezést ért el. Faludy-díjas (2009).

Verseskötete: *A teraszról nézni végig* (2010).

Mezey Katalin (1943, Budapest) költő, író, műfordító. A *Kilencek* alkotócsoport tagja. A Széphalom Könyvműhely igazgatója, 1992-től az Írók Szakszervezetének főtárgya. Többek közt József Attila (1993), Primissima- (2007) és Bethlen Gábor-díjas (2009). 2008-tól a Tokaji Íróklub elnöke. Legutóbbi kötetei: *Holdének és más versek gyerekeknek* (2007), *Válogatott versei* (2008).

Miskolczy Ambrus (1947, Marosvásárhely) történész, az ELTE BTK tanszékvezető egyetemi tanára. Kutatási területei: a soknemzetiségű együttélés, a modern nemzeti mitológiák és a magyar demokratikus kultúra. Társ-szerzője az *Erdély története* című gyűjteményes műnek. Legutóbbi munkái: *Eposz és történelem. A Cigányiász avagy a cigánykép és az önkép megjelenése a magyar és román irodalomban* (2008), *Mitoszok és ellenmitoszok között. Párbeszéd irodalommal és történelemmel* (2008).

Necz Dániel (1989) költő. Verseit és novelláit közölte már a *Liget*, *Kalligram*, *Új Forrás*, *Élet és Irodalom*, *Székelyföld*, *Jelenkor*, *Vigília*.

Oroszi Zsuzsanna (1974, Hatvan) középiskolai tanár. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem magyar-kommunikáció szakán végzett.

Pálfi Ágnes (1952, Budapest) költő, az ELTE magyar-orosz szakán végzett 1976-ban. 1980 és 1992 között a *Kultúra és Közösség* folyóirat, 1999-től a *Polisz* folyóirat szerkesztője. A miskolci egyetem adjunktusa,

2005-ben itt szerezte meg PhD fokozatát. Legutóbbi kötet: *Hétrét* (versek, 2003).

Sipos Lajos (1939, Kassa) irodalomtörténész, a PPKÉ BTK Irodalomtudományi Intézetének egyetemi tanára. Kutatási területei: a modern magyar irodalom története, a Nyugat korszaka, az irodalomtanítás elmélete. Az egyetemen a Babits-kutatócsoportot vezeti. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnöke. Többek között a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével (2007) és Tamási Áron-díjjal (2008) tüntették ki. Legutóbbi kötet: *„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”*. Tamási Áron útja Farkaslaktól Farkaslakáig (2008)

Legutóbbi kötet: *„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne”*. Tamási Áron útja Farkaslaktól Farkaslakáig (2008)

Soltész Márton (1987, Budapest) az idén végzett a Károli Gáspár Református Egyetemen magyar szakán. Verseket, kisprózákat ír.

Széles Klára (1936, Paks) irodalomtörténész, Budapesten él. Fontosabb munkahelyei az MTA Irodalomtudományi Intézete és a JATE Magyar Irodalom Tanszéke voltak. Legutóbbi kötet: *„Mit látsz egy íróasztalon?” – Lászlóffy Aladár világa című nagymonográfia* (2007).

Legutóbbi kötet: *„Mit látsz egy íróasztalon?” – Lászlóffy Aladár világa című nagymonográfia* (2007).

Szenyán Erzsébet (1943, Budapest) műfordító. 1975-től 1980-ig a Budapesti Lengyel Tájékoztató és Kulturális Központ munkatársa. Volt a Magyar Napló, majd az Európai Utas szerkesztője. A Lengyelország Újjászülése Érdemérem Lovagkeresztje, a Lengyel Kultúráért Érdemérem, a Lengyel PEN Klub, a József Attila-díj kitüntetettje.

Legutóbbi kötet: *„Mit látsz egy íróasztalon?” – Lászlóffy Aladár világa című nagymonográfia* (2007).

Tompa Zsófia (1981, Budapest) a PPKÉ magyar-esztétika szakán végzett, jelenleg ugyanott a Doktori Iskola hallgatója. Dédapja, a székelvudvarhelyi költő, Tompa László, valamint Beney Zsuzsa életművével foglalkozik.

Tornai József (1927, Dunaharaszti) költő, író, műfordító. 1977 és 1997 között a Kortárs munkatársa, 1992-től 1996-ig a Magyar Írószövetség elnöke. József Attila- (1975) és Babérkoszorú-díjas (2001). Legutóbbi kötet: *A rossz virágai* (Baudelaire-fordítások és esszé, 2007), *A szabadgondolkodó* (esszék, 2009).

Legutóbbi kötet: *A rossz virágai* (Baudelaire-fordítások és esszé, 2007), *A szabadgondolkodó* (esszék, 2009).

Túrjei Zoltán (1976, Balatonlelle) költő. Az ELTE filozófia szakán végzett 2009-ben. Budapesten él, 2003 óta publikál verseket irodalmi folyóiratokban és antológiákban, 2004 óta a Magyar Írók Egyesületének,

2009 óta pedig a Fiala Írók Szövetségének a tagja. Kötete: *Az óceán kifeszített tükrében* (2008).

Urbán Péter (1979, Budapest) újságíró. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Doktori Iskolájának hallgatója, a Magyar Nemzet munkatársa. Kötete: *Ki írta? Irodalmi művek névlexikona* (2004).

Varga Kriszta (1979, Budapest) filozófia-velésbölcsélet szakon végzett a Tan Kapuja Buddhista Főiskolán. Szentendréen él.

Vasi Ferenc Zoltán (1966, Tata) költő. *A Hova tovább* (1988), *az Időjelek* (1992) és az *Asztalodon üvegróka* (2001) című antológiák közölték verseit. Az *Egyedül* alkotócsoport alapítótárgya. Kötete: *Gyógyulás kertje* (2002).

Zsille Gábor (1972, Budapest) költő, műfordító, szerkesztő. A Magyar PEN Club volt titkára, a Magyar Írószövetség Műfordítói Szakosztályának elnöke, az Új Ember katolikus hetilap munkatársa. Bella István-

díjas (2008). Legutóbbi kötet: *Krakkói jegyzetek* (2007). *Amit kerestünk* (versek, 2009), *Evelyn Waugh: Heléna* (fordítás, 2010).

Szavazzon a hónap versére!

Honlapunk VERSEK rovatába minden hónap közepén fölkerül néhány vers név nélkül, melyekre Olvasóink szavazhatnak egy hónapon keresztül. Azt a verset, amelyik a legtöbb szavazatot kapja, megjelentetjük a Magyar Naplóban! Az októberi lapszámba kerülő versre **2010. szeptember 17-ig** lehet szavazni. A legutóbbi versszavazás győztese **Tompa Zsófia** *Álmok maradéka* című verse, amely lapszámunkban olvasható. Gratulálunk a Szerzőnek!

www.magyarnaplo.hu

A MAGYAR NAPLÓ a világhálón!

A Magyar Napló világhálós változatának ingyenes rovatai:

- Irodalmi hírek
- Könyvruház
- A Hónap verse költői vetélkedő
- Fényképes beszámolók
- Határon túli szerkesztőségek adatai
- Irodalmi kvízzjáték

Előfizetőink részére elérhető rovatok:

- a legfrissebb Magyar Napló lapszámok
- a teljes archívum 2000-től
- szerzői lexikon fényképekkel, folyamatosan frissített adatokkal

A Magyar Napló előfizetői ingyenesen regisztrálhatnak az világhálós változatra is!

Csak internetes előfizetőink részére az előfizetési díj 1 évre

- belföldre 3000 forint
- külföldre 12 euró

Az előfizetéssel kapcsolatban kérjen bővebb tájékoztatást, valamint befizetési csekket az elofizetes@magyarnaplo.hu e-mail címen!

www.magyarnaplo.hu

IRATKOZZON FEL A MAGYAR NAPLÓ LEVELEZŐLISTÁJÁRA!

Csatlakozzon elektronikus hírlevelünk népes olvasótáborához, és a jövőben rendszeres, közvetlen tájékoztatást kap rendezvényeinkről és új kiadványainkról.

Küldje el nevét és e-mail címét az info@magyarnaplo.hu e-mail címre, vagy iratkozzon fel honlapunk Hírlevél rovatában: <http://www.magyarnaplo.hu/hirlevel.php>

Kérjük, ajánlja a Magyar Napló hírlevelét barátainak, ismerőseinek is!

EGYEDÜLÁLLÓ ELŐFIZETÉSI AKCIÓ A MAGYAR NAPLÓ IRODALMI FOLYÓIRATRA!

*Fizessen elő a Magyar Napló irodalmi folyóiratra, és egy ajándékkönyvet küldünk Önnek!
Régi előfizetőink minden karácsonyra könyvajándékot kapnak!*

Megrendelem a Magyar Napló havi folyóiratot

- 1/4 évre ~~2010 Ft~~ helyett **1930 Ft-ért** ... .pld.-ban
- 1/2 évre ~~4020 Ft~~ helyett **3870 Ft-ért** ... .pld.-ban
- 1 évre ~~8040 Ft~~ helyett **7390 Ft-ért** ... .pld.-ban

Név: .....

Kézbesítési cím: .....

Telefonszám: .....

E-mail cím: .....

Számlázási cím: .....

Megrendelés kezdete: .....

Aláírás: .....

Kérjük, az előfizetési szelvényt juttassa el szerkesztőségünkbe postán, faxon vagy személyesen.

Megrendelését leadhatja telefonon és világhálós oldalunkon is.

Magyar Napló Kiadó Kft.
1450 Bp., Pf. 77. Telefon és fax: 413-6672
E-mail: info@magyarnaplo.hu
Honlap: www.magyarnaplo.hu